

ŒEYHZÂDE
AHMET ŒEVKİ ERĐİN
HOCAEFENDİ'NİN
AZİZ HATIRASINA

AHMET ŒEVKİ ERĐİN
KÜLTÜR VE HİZMET VAKFI

13 Temmuz 2019

(1906-2002)

Muhterem Okuyucular

Birçok alanda her gün yeni fikirlerin ortaya atıldığı, kitle iletişim araçları marifetiyle güvenilirliğine, doğruluğuna bakma imkânı dahî bulamadan kontrolü imkânsız bir şekilde yayıldığı bir dönemde yaşıyoruz. Kimi zaman hayata dair kolaylıklar sağlayan, ufuk açan yaklaşımlar olduğu gibi kimi zaman da itikadî hususlara tasallut eden kafa karıştıran zihin bulandıran bozukluklara maruz kalıyoruz.

Hayata dair hemen her konuyu derinlemesine inceleyip araştırırken mücellâ dinimiz İslâm söz konusu olduğunda gaffete düşüyor, âzami ciddiyeti gösteremiyoruz. Hâlbuki dinimiz bizâtihi göndereni tarafından tamamlanmış, Hz. Peygamber(s.a.v.) efendimiz, sahih anlayışı tebliğ etmiş ve müstakîm uygulayış ile talim ettirmiş bu ölçüde sınırları çok net çizilmiştir. Bu anlayış ve uygulamanın dışında kalanlar ise bid'at olarak kabul edilmiştir.

İslâm'ın ilk günlerinden beri daima bid'atlardan sakınma anlayışı vardı. Günümüzde ise maalesef, önce on dört asırlık müstakîm anlayışımızın, bu anlayışın temsilcisi ve taşıyıcısı âlimlerimizin reddiyle başlayan, sonra da Kur'ân-ı Kerîm ve Sünnet-i Seniyye'ye kadar vardırılan bir reddetme marazı/hastalığı ortaya çıkmıştır. İslâmî ilim külliyyatını ve bunların usullerini göz ardı eden, önemsizleştiren; anlayış ve uygulamada doğrudan kitabımız Kur'ân-ı Kerîm'e dönmeyi tavsiye eden fikirler dikkatle değerlendirilmeli, bilhassa dayanakları ve sonuçları bakımından sorgulanmalıdır.

Günümüzde bu hastalıklı, marazlı görüşlerin kol gezdiği ortamda, hastalığın bulaşıcı olması göz önünde bulundurulduğunda, Kur'ân-ı Kerîm'in Hz. Peygamber (a.s.v.)'in ve İmam-ı Âzam Ebû

Hanife(k.s.)'nin ortaya koyduğu hakikatin tekar tekrar hatırlatılması, anlatılması ve yaşanıp yaşatılması hayati önem arz etmektedir.

İşte bu nedenle, irfan dünyasının yıldızlarından Efendi Hazretlerini anma vesilesi olarak elinizdeki kitapçıkta, Prof. Dr. Orhan Çeker'in kaleme aldığı, *İmam-ı Âzam Ebu Hanîfe Hazretlerinin el-Fıkh'ü Ekber'i Üzerinden Ehl-i Sünnet İtikâdı*, Dr. Ali Şakir Ergin'in tercüme ettiği, İmam-ı Âzam Hazretleri'nin 12 maddelik *Vasiyetname'si* ve Dr. Mehmet Güneş'in *Ehl-i Sünnet Yolu* adlı çalışması ile bu yangına bir damla su dökebilme niyet ve gayretindeyiz.

İsmi ile müsemmâ Câmi-i Şerif'in bitişiğindeki türbede medfun bulunan, El Hac Şeyh Ahmed-i Velî hazretlerinin kurduğu bu ocaktan yetişen diğer meşayih-i kiram hazretleri de ondört asırlık bu muazzam yolun usûl ve esasına teslim olmuş yaşamış ve yaşanmasına da hizmet etmişlerdir.

Tasavvuf büyüklerinin tamamının hem fikir olduğu; *kâl ile değil hâl ile yaşamak* düsturu, Şeyhzâde Ahmet Şevki Ergin(k.s.) şahsında vücut bulmuş ve 95 yıllık ömründe Ehl-i Sünnet yolunun taşıyıcılığını üstlenmiştir. O(k.s), güzel ahlâkı ve sosyal hayatın tüm gereklerini bu anlayışla yaşayarak sevenlerine de örnek olmuştur.

Kendisinden sonra da bu yaşayış ve kavrayış adına kurulan Ahmet Şevki Ergin Kültür Ve Hizmet Vakfı (AŞK Vakfı), irşad hizmetlerine her hafta bay / bayan sohbetleri ve yayınladığı eserlerle devam etme gayretindedir.

Şeyhzâde Ahmet Efendi(k.s.)'yi dünyaya gelişlerinin 113. yılında hasret ve minnetle yâd ederken bu gayret ve hizmetlerimizin de amel-i cariyesinden kabul edilmesini temennî ediyor, himmet ve sefaatlerine nail olmayı Mevlâ-yı Bâri'den arz u niyaz ediyoruz.

Gayret bizden tevfiğ yüce Allah'tandır.

AŞK VAKFI

ŞEYHZÂDE AHMET ŞEVKİ EFENDİ¹

(1906-2002)

Ahmet Şevki Ergin, 1322 / 1906 yılında Yozgat'ta doğmuştur. Babası Abdullah Ârif Efendi, Yozgat'ta Halvetî tekkesini kuran Hacı Ahmet Efendi'nin en küçük oğludur. Annesi ise müderris Mehmed Ali Efendi kızı Hafize hanımdır.

İlk tahsiline Cevherî Ali Efendi medresesinde başlamıştır. Daha sonra bir süre Demirli Medrese'ye devam etmiş, **Yozgat Dâru'l-Hilâfe**'sinde bir müddet okuduktan sonra İstanbul Dâru'l-Hilâfeti'l-Âliye'ye nakletmiştir. Burada dördüncü sınıfı tamamladıktan sonra geçirdiği bir rahatsızlıktan dolayı öğrenimden uzak kalmış ve okuldan aldığı 3 Aralık 1340 (1924) tarihli tasdikname ile memleketi Yozgat'a dönmüştür.

Elindeki vesikayla ortaokul mezunu muadili sayıldığından 1925 yılında öğretmen yardımcısı olarak Yozgat Merkeze bağlı Karga (bugünkü adı Yeşilova) köyünde öğretmenliğe başlamıştır. 1927 yılında asıl öğretmen olmuştur. 16 yıl köy öğretmenliği yaptıktan sonra, bir süre başöğretmen ve gezici başöğretmen olarak görevine devam etmiştir. İkinci Dünya Harbi yıllarına rastladığı için, iki defa askerlik yapmış ve Üsteğmen rütbesiyle terhis olmuştur. Askerliğini müteakıp Millî Eğitimdeki görevine devam ederek, 1948 yılı Ocak

1 Şeyzâde Ahmet Efendi hakkında daha fazla bilgi için bkz.; Dr. Ali Şakir ERGİN, *Gönül Ufkunda Bir Şeyh Bir Şeyzâde*, Seçil Ofset, İstanbul, 2016

ayında İl Millî Eğitim Müdürlüğü Köy Bürosu'nda görev almış ve 1971 yılında Millî Eğitim Başkâtipliğinden Millî Eğitim camiasına yarım asra yakın (47 yıllık) hizmetten sonra emekli olmuştur.

Yozgat'a geldikten sonra dedesinin yaptırdığı ve adıyla anılan camide imam-hatiplik görevini de üstlenmiş ve bu görevi yaşlanıp namaz kıldırılmaz duruma gelinceye kadar yaklaşık 42 yıl fahrî olarak sürdürmüştür.

Din ve tasavvuf konularında kendini çok iyi yetiştirmiş olan (Şeyhzâde) Ahmet Şevki Ergin, Osmanlıca'yı çok işlek bir şekilde okur ve yazardı. Gayet güzel ve düzgün de bir kaligrafisi vardı. Özel notlarını ve defterlerini ve muhatabı okuyabilecekse mektuplarını Osmanlıca yazardı. Arapça ve Farsçayı iyi derecede bilir, okur-yazar ve anlardı.

Tahsil hayatında, gerekse daha sonraki yıllarda âlim ve kâmil insanlar peşinde olmuş, İstanbul Bayezit Kütüphanesi'nde tanıştığı Fatih müderrislerinden Gümölcine'li Mustafa Efendi'nin tavsiyesi ile Yozgat'ta Dedikhasanlı Müderris Şakir Efendi'ye intisap etmiştir. İlk müşidi Nakşibendî şeyhi, Şakir Efendi'nin, O'nun manevî sahada yetişmesinde büyük önemi vardır. 1937 yılında vefat eden hocası Şakir Efendi vefatından önce talebesine, yeteri kadar olgunlaştığını, bundan sonrası için İstanbul'da başka bir müşidin kendisini bulacağını, onun irşat, himaye ve desteği ile kemal bulacağını, herhangi bir endişeye kapılmamasını vasiyet etmiştir.

Hocası Şakir Efendi'nin vefatından yıllar sonra, gördüğü bir rüya üzerine, Müftü Mehmet Hulûsî Efendi'nin de tavsiyesi ile İstanbul Ayazma Camii İmam-Hatibi Mustafa Hulûsî Efendi'ye müracaat ve intisap etmiştir. Kısa zamanda Şeyh Efendi'nin muhabbet, takdir ve teveccühlerini kazanmıştır. O'nun irşad ve himayesinde kemal bularak, halifesi olmak mazhariyetine ermiştir.

İlim ve hikmeti seven edip ve şair ruhlu, güler yüzlü, tatlı dilli idi. Yumuşak ve etkileyici bakışıyla sevecen bir çehresi vardı. İnsanları, bilhassa çocukları ve bütün yaratılmışları, yaratandan do-

layı sever ve sevgisi bakışında belirirdi. İbadetle kazandığı nuraniliği ergin simasından okunurdu. Kılık kıyafetine, giyimine dikkat eder son derece temiz giyinir, beyaz veya beyaza yakın renkler giyinmeyi tercih ederdi. Yürürken acele etmez, adımlarını tane tane atar, bastığı yeri bile incitmezdi. Çok okuyan ve daima okumayı teşvik eden bir kimseydi. Sağlığını kaybedinceye kadar her fırsatta değişik şeyler okuyarak kendini yenilerdi. Ziyaretçileriyle sohbet etmekten zevk alır, sohbetlerine katılanlar her defasında yeni şeyler duyar, yeni şeyler öğrenirdi. Konuşmaları esnasında, sohbet ve özellikle Cuma hutbeleri arasında zaman zaman zaman beyitler ve şiirler okuyarak sözlerine ayrı bir âhenk katardı.

Şeyhzâde Ahmet Şevki Ergin, güler yüzü, geniş müsamahası ve olgun kişiliği ile hangi din, mezhep ve görüşte olursa olsun herkesle kolayca anlaşabilen ve bulunduğu her toplumda kendini sevdiiren ve dinleten kâmil bir kişiliğe sahipti. Devletine ve milletine bağlı, kanun ve nizamlara karşı da saygılı ve nezaketli idi. Davranışlarında ölçülü, herkesin hak ve hukukuna riayet eder, sözlerinde dikkatli ve temkinli, hareketlerinde ise tedbirli idi. Beyhûde konuşmaz, her sözünden bir hikmet ve ders çıkarılacak şekilde özlü ve sükûnetli konuşurdu. Vereceği kararlarda acele etmez, düşünerek en doğru kararı bulmağa çalışır ve isabetli kararlar verirdi. Telaş etmez, telâşi sevmez yürüyüşündeki adımları dahil her hareketinde ağırbaşlılığı görülür ve hissedilirdi. Kolay kolay kızmaz, kızdığı zaman da kızdığını pek bildirmezdi “**Kızmak yasak, öfkeyi yenmek esastır.**” sözünü, prensip edinmişti ve bu cümleyi, kızgın gördüğü kimselere hemen tekrarlardı. Bu sebeple de çevresinde bulunan herkesin saygı ve takdirini kazanmış bir pîr-i fânî idi.

Ömrünün son yıllarında birçok hastalığa müptelâ olmasına rağmen halinden hiç şikâyetçi olmamış, dilinden hâmd ve şükürü ek-sik etmemiştir. Hastalıklarının tedavisi konusunda ruhsat değil azîmet prensibini tercih etmiş, çektiği meşakkat ve sıkıntılara ise “**dost-tan gelen elem lûtf u keremdir**” diyerek, bunların, yaratan yüce Mevlâ'nın kendisine bir hediyesi gözüyle bakmış ve katlanılmaz acı

ve ıstıraplara Hz. Eyyûb sabrı gibi sabır göstererek büyük bir olgunluk örneği sergilemiştir.

07 Ocak 2002 Pazartesi günü öğleden önce ruhunu teslim ederek hakkın rahmetine kavuşmuştur. Mübarek naaşları 08 Ocak 2002 Salı günü öğle vakti kalabalık bir cemaatin iştirakiyle, Çapanođlu Camii'nde kılınan namazdan sonra eller üzerinde ve nurdan bulutlar arasında dedesinin yaptırdığı cami bitişindeki türbe içinde, daha önceden kendi eliyle hazırlattığı kabrine tevdi edilmiştir.

Mevlâ rahmet eylesin..Âmin..

VASIYETNÂME-İ İMAM-I A'ZAM²

(Metnin tercümesi: Dr. Ali Şakir ERGİN)

Bismillahirrahmanirrahîm

Elhamdüllillahi rabbil alemîn. Vessâlâtü vesselâmu alâ seyyidina Muhammedin ve âlihî ve sahbihî ecmaîn.

İmam-ı A'zam ebû Hanîfe'nin Vasiyetnâmesidir

Ebû Hanîfe Nu'man bin Sabit. "İtikad ve Ehli Sünnet ve'l Cemâat" konularında düşünce ve görüşlerini kabul eden milyonlarca

2 İmam-ı A'zam'ın vasiyetnâmesi bundan önce, Medine - Arif Hikmet Bey kütüphanesindeki yazma nüsha esas alınarak tercüme ve neşredilmiştir. Son olarak benzer bir tercüme Dr. İhsan ŞENOCAK tarafından yapılmıştır. Bununla beraber çeşitli kütüphanelerde muhtelif yazmaları bulunmakta ve ihtiva ettiği önemli konular vesilesiyle anonim bir eser olarak halk arasında tekrar tekrar okunmaktadır.

Elimizdeki nüsha, özel kütüphanemizdeki yazma eserler arasında 38 numarada kayıtlı, risaleler başlıklı 11 risaleyi ihtiva eden mecmuanın ikinci risâlesidir. Varak 16/a'da biten bir önceki risâlenin altında bulunan Hicri 1175 kaydına itibar edilerek varak 16/b de başlayan dört sahifelik bu risâlenin de aynı tarihte istinsah kanaatindeyiz..

İşlek bir Osmanlı nesih hattı ile yazılmış olan vasiyetnâme, mecmuanın 16/b varakından itibaren başlayıp 18/a da son bulmaktadır. Risâle 205 x 145 mm sayfa ebadında, yazı ölçüsü 70 x 145 mm ölçüsünde olup her sayfa 21 satır ihtiva eden, üç varak dört sayfadan ibarettir.

Okuyuculara kolaylık olsun diye vasiyetnâmenin metnini de tercümenin sonuna koymayı uygun bulduk.

insan topluluklarının hakiki bir mücâhit olarak kabul ettiği, İmamların İmamı, ümmetin rehberi, müphemleri çözmekte hakikatleri açıklamakta dinin (şeriat'ın) kurallarına özenle riâyet eden, asrının ve yaşadığı devrin tek önderidir.

İmam-ı A'zam ebû Hanife, ömrünün son günlerinde şiddetli bir hastalığa yakalanmıştı, ziyaretine gelen dostları ve talebeleri yanında toplandılar kendisinden ehli sünnet vel cemâat yolunda bir vasiyette (nasihatte) bulunmasını rica ettiler. Bunun üzerine imam, yardımcısını çağırarak kendisini oturtmasını istedi. Yardımcısı İmamı doğrultarak kendisi de onun arkasında sırt sırta dayanarak oturdu. Ve bu şartlarla onlara nasihat etmeye başladı.

Sonra onlara dedi ki: “Dostlarım ve arkadaşlarım, iyi bilin ki ‘Ehl-i Sünnet ve'l Cemâat’ yolunun on iki hasleti (özelligi) vardır. Sizden kim, bu özelliklere dost doğru uyarsa bid'attan ve hevâsına (nefsine) tâbî olmaktan kaçınırsa bu hasletleri taşımamasından dolayı kıyâmet gününde Peygamberimiz Hazreti Muhammed (sav) Efendimizin şefâatine nâil olur.

Birincisi, İmandır

İman dil ile ikrar, akıl ile tastik etmek ve kalp ile de kabul etmek ve inanmaktır.

Dil ile söylemek yalnız başına tam bir imanı ifade etmez. Sadece dil ile söylemek tam iman sayılıyorsa bütün münâfıkların ‘mü'min’ olmaları gerekirdi. Allah Teâlâ münâfıklar hakkında âyet-i kerîmede şöyle buyurmuştur: “Allah, münâfıkların kesinlikle yalancı olduklarını bilmektedir.”³ Yine Allah Teâlâ yalancılar hakkında “kendilerine kitap verdiklerimiz O'nu (Resûlullahı) kendi oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar. Kendilerini ziyan edenler var ya, işte onlar inanmazlar.”

3 Münâfıkûn, 63/1

diye buyurmuştur.⁴ Bu âyetler ile münâfıkların yalancı oldukları için imanlarının geçersiz olduğuna ve kendilerine mü'min denilmeyeceğine 'bu âyetler ile delil gösterilmiştir.'

İman artmaz ve eksilmez. İmanın varlığı ancak küfrün yokluğu ile belli olur. İmanın yokluğu ise ancak küfrün varlığı ile belli olur. Bir şahsın aynı anda mü'min veya kâfir olması nasıl mümkün olabilir? Bir insan mü'minse gerçek bir mü'mindir. Bir insanda eğer inkâr varsa bu da gerçek bir kâfirdir. İmanda şüphe olmadığı gibi, küfürde de şüphe olmaz. Allah Teâlâ âyet-i kerîmede buyuruyor ki : "İşte gerçek mü'minler onlardır."⁵ "İşte gerçekten kâfirler bunlardır."⁶

Ümmeti Muhammed'den (sav) âsi olanlar günah işlemiş olsalar dahi bunların hepsi gerçek mü'mindirler. Günah işlemiş olmakla kâfirden sayılmazlar.

İman ve amel ayrı ayrı şeylerdir. İman amelden başkadır. Amelde imandan başkadır. İmam-ı A'zam iman ve amelin birbirlerinden ayrı olduklarına dair şöyle misaller vermektedir. Bunun delili; çoğu vakitlerde amel mü'minden ayrı ama bu durumda olanların imanı ayrılmaz denilmez. Kadınların hastalık (hayız-nifas) hallerinde Allah onlardan namaz ve orucu ayırmıştır. Bu durumda iman onlardan kalktı (imansız oldular) denilmez. Başka bir örnekte, sonra şeriat (mazeretle tutulamayan) orucu tekrar davet etti ve kazâsını (sonradan yerine getirilmesini) emretti. Bu orucu iman davet etti denilmesi câiz değildir. Bir başka misalde fakirin zekat verme zorunluluğu yoktur demek câizdir. Bundan dolayı fakirin imanı yoktur demek câiz değildir.

Şerrin ve hayrın takdîri hepsi Allah Teâlâ'dandır. Bir kimsenin hayır ve şerri Allah Teâlâ'dandır. Başkasından zannederse Allah Teâlâyı inkar etmiş olur. Böyle diyenin 'tevhid' inancı da bâtil olur.

4 En'am, 6/20

5 Enfâl, 8/74

6 Nîsa, 4/151

İkincisi, Kulların Amelleridir

Derim ki insanların amelleri üç çeşittir.

a) Farz Olanlar

b) Fazîletli Olanlar (sevap kazandıranlar)

c) Günâhlar (Azap Kazandıranlar)

a) Farz olanlar, Allah Teâlâ'nın emri olarak bildirilenlerdir. Bunlar Allah Teâlâ'nın iradesiyle, muhabbetiyle, rızasıyla kazâsiyle ve kaderiyle, kararıyla ve başarı dilemesiyle, bunların farz olarak Levh-i Mahfûzda yazılmasıyladır.

b) Faziletli olanlar, yapıldığı taktirde sevap kazandıran faaliyetlerdir. Bunlar, Allah Teâlâ'nın yapılmasını emrettiği şeyler değildir ancak Allah Teâlâ'nın muhabbeti ve rızası, emri, kararı, ilmiyle de başarı dilemesiyle olup bunların yaratılışı da Levh-i Mahfûz da yazılmasıyladır.

c) Günâhlar, yapıldığı taktir de sahibini nimetten mahrum eden veya azâba uğratan fiillerdir. Bunlar Allah Teâlâ'nın emrettiği şeyler olmayıp bilakis yapılmamasını istediği yasakladığı fiillerdir. Yine de yapılması Allah Teâlâ'nın iradesiyle olup muhabbeti olmayan, gerçekleştirilmesine rızası olmayan, başarılmasına desteği olmayan, işlenmesinde yardımcı olmayan şeyler olup bunlar da Levh-i Mahfûzda yazılıdır.

Üçüncüsü, Allah Teâlâ Arş-ı Kürsüyü ve Bütün Mahlûkat'ın Yaratıcısıdır

Derim ki Allah Teâlâ sınırsız kudretiyle arş üzerine mekân tasavvurunun dışında mutlak hâkimiyet kurmuştur (istivâ etmiştir). Herhangi bir şeye ihtiyacı olmadan oraya bir düzen kurmuştur. Arş da arşın gayrını da yaratan O'dur. Yaratılmışların tamamını hiçbir desteğe muhtaç olmadan koruyan yine O'dur.

Bütün mahlûkatı, arşı ve kürsüyü yaratmakta bir başkasına muhtaç olmaktan münezzehtir. Böyle olduğunu düşünmek ise büyük ve yüce olan Allah Teâlâ için muhaldir.

Dördüncüsü, Kur'an-ı Kerim Allah Teâlâ'nın Kelâmı Olmasıdır

Derim ki Kuran-ı Kerim yaratılmış bir mahluk değildir ve Allah Teâlâ'nın vahyidir. Allah Teâlâ tarafından vahiy yoluyla tadrîcen indirilmiş kitabıdır. Bu kitap onun ne zâtıdır ne de zâtının gayrıdır. Gerçekte onun vasfı, hiç şüphesiz sâhifelerde yazılı, dillerde okunan, kalplerde muhafaza edilen şekilsiz kelâmıdır. Kağıtlardaki yazılanların tamamı mahlûktur. Çünkü yazı kulların fiillerinden ortaya çıkar. Kul fiili ise yine mahlûktur. Allah Subhânehu ve Teâlâ'nın kelâmı yaratılmış değildir. Çünkü: Yazı, harfler, kelimeler ve âyetlerin hepsi Kurân-ı Kerîmi yazmak ve anlamak için kulların muhtaç olduğu birer âlettir. Allah Teâlâ'nın kelâmı ise zâtı ile kâimdir. Kim ki Allah Teâlâ'nın kelâmı mahluktur (yaratılmıştır) derse (Allahu Azîm) inkâr etmiş (kâfir) olur.

Allah Teâlâ kendisine ibadet edilen yegâne ilah olup kemâli ile dâimdir ve kelâmı okunur-okunmuştur. Yazılır ve yazılmıştır. Onun kelâmı olan Kurân-ı Kerîmden hiçbir şey eksilmeden korunmuştur, onu koruyanda kendisidir.

Beşincisi, Ümmet'in Faziletliileri Hakkındadır

Derim ki âlemlere rahmet Peygamberimiz Hazreti Muhammed (sav) den sonra bu ümmetin en hayırlısı Hz. ebû Bekr'in es-Sıddîk (raa) dır. O'ndan sonra Hazreti Ömer (raa) dır. O'ndan sonra Hazreti Osman (raa) dır. O'ndan sonra da Hazreti Ali (raa) (Rıdvânullahi Teâlâ aleyhim ecmaîn) dir. Eftaliyet sıralamasını bildiren âyette Allah Teâlâ buyuruyor ki: "Hayırda önde olanlar ecirde de (sevapta da) öndedirler işte bunlar naîm cennetlerinde Allaha en yakın olanlar-

dır.”⁷ Takva sahibi olup önde gidenler Allah indinde geride kalanlardan daha üstün ve daha hayırlıdırlar. Mü’minler bunları severler. Mü’minler Allah Teâlâya âsi olanları ve münâfık olanları da sevmez, hoşlanmaz ve bunlara buğz ederler.

Altıncısı, Kul Ameli ile Beraber Mahlûktur

Size derim ki kul, amelleriyle (filleriyle), sözleriyle, ikrarıyla ve bilgisiyle beraber (yaratılmıştır) mahlûktur. Kul her zaman amel-lerinin fâilidir. Fâil (işi yapan) mahlûk olursa onun bütün fiilleri de mahlûk olması gerekir.

Yedincisi, Allah Teâlâ Bütün Mahlûkatın Yaratıcısıdır

Allah Teâlâ mahlûkatı hiçbir tâkatları olmadığı halde zayıf ve âciz olarak yaratmıştır. Bunlar muhdestir ve sonradan meydana gelmişlerdir. Yaratıcıları Allah Teâlâdır. Onlara rızık veren de Allah Teâlâdır. Nitekim Allah Teâlâ âyet-i kerîmede şöyle buyuruyor:

“Allah (o yüce varlıktır) ki sizi yaratmış, sonra rızıklandırmıştır; sonra O, hayatınızı sona erdirecek, daha sonra da sizi (tekrar) diriltecektir.”⁸

Kitaplardaki ilim helaldir. Helal yollardan mal toplamak (kazanmak ve biriktirmek) helaldir. Haram yollardan mal toplamak (kazanmak) ise haramdır.

İnsanlar üç sınıftır:

Birincisi imanında ihlaslı olan mü’minlerdir.

İkincisi inkârda inat eden kâfirlerdir.

Üçüncüsü hakkıyla (gerçek) münâfık olanlardır.

7 Vâkıa, 56/10-12

8 Rum, 30/40

Nitekim Allah Teâlâ Kuran-ı Kerimde buyuruyor ki:

“Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan ve ikisinden bir çok erkekler ve kadınlar üretip yayan Rabbinizden sakının...”⁹

“Ey iman edenler! Allaha itâat edin. Peygambere ve sizden olan idarecilere de itâat edin...”¹⁰

“Ey kâfirler! İman edin...”

“Ey münâfıklar! İmanda ihlâşlı olunuz.”

Sekizincisi, İstîtâa (gücü yetme, yapabilme) Kudreti Hakkındadır

Derim ki istitâa (güç yetirme) fiil ile beraberdir. Ne fiilden (iş yapma) öncedir ne de sonradır. Çünkü eğer kulun kudreti (istitâa) işi yapmadan önce o işi yapacak gücü olsaydı iş icra vaktinde kul Allah Teâlâdan müstağni (Allah Teâlânın yaratma gücüne ihtiyacı olmazdı) olurdu. (Allahın o işi yaratmasına ihtiyacı olmazdı). Bu da ayeti kerimenin hükmüne muhalif olurdu. Nitekim Allah Teâlâ Kurân-ı Keriminde: “...Allah zengindir, siz ise fakirsiniz...”¹¹

İş yapma gücünün (istitâanın) fiilden sonra olması muhaldir. Çünkü fiilin istitâadan önce meydana gelmesi güçsüz ve tâkatsız olacağı için mümkün değildir.

9 Nisa, 4/1

10 Nisa, 4/59, Enfâl 8/20

11 Muhammed, 47/38, Fâtır 35/15

Dokuzuncusu, Mesh Üzerine Mesh Etmenin Câiz Olduğu Beyanındadır

Derim ki ibadet için abdest alırken mesh üzerine mesh mukîm kimseler için bir gün ve bir gece (24 saatliğine) olmak üzere vâciptir.

Misafirler için bu süre üç gün ve üç gece geçerlidir. Peygamber Efendimizden konuda birçok hadis mütevâtir haberle nakledilmiş olup kim inkâr ederse küfre düşmesinden korkulur.

Seferde dört rekatlık farzları yarım kılmak (azîmet olup) ve seferde orucu iftar etmeye âyetle ruhsat verilmiştir. Allah Teâla Kurân-ı Kerîmde buyurmuştur ki:

“Yeryüzünde sefere çıktığınız zaman...namazı kısaltmanızda size bir günah yoktur...”¹² “...Sizden her kim hasta yahut yolcu olursa (tutamadığı günler kadar) diğer günlerde kaza eder...”¹³

Onuncusu, Allah Teâla'nın Kaleme Emretmesi Hakkındadır

Derim ki:

-Allah Teâla kaleme yazı yazmasını emretti.

-Kalem ne yazayım Ya Rabbî dedi.

-Allah Teâla kıyamet gününe kadar ne olacaksa olanları yaz dedi.¹⁴

Ve bu konuda âyet-i kerîmede Allah Teâla buyuruyor ki: “Yaptıkları her şey kitaplarda (amel defterlerinde yazılmıştır).”¹⁵ Ve yine

12 Nisa, 4/101

13 Bakara, 2/184

14 Buna yakın manada hadis kitaplarında muhtelif rivâyetler bulunmaktadır. Bkz: Tilmîzi, kader 16; Ebû Davûd es-Sünne 16

15 Kamer, 54/52

âyet-i kerîmede “Küçük büyük her şey satı satır yazılmıştır.”¹⁶ “...Vay halimize derler. Bu nasıl kitapmış! Küçük büyük hiçbir şey bırakmaksızın (yaptıklarımızın) hepsini sayıp dökmüş!..”¹⁷

On Birincisi, Kabir Azâbı Hakkındadır

Derim ki kabir azâbı muhakkak gerçekleşecektir. Münker ve Nekir meleklerinin sualleri gerçektir. Nitekim Allah Teâla “...Onlara iki kez azap edeceğiz sonrada onlar büyük bir azâba itileceklerdir...”¹⁸ Bu konu her ne kadar hadislerle belirtilmekte ise de zikredilen âyet-i kerîme bunun delîli sayılmaktadır.

Cennet ve cehennemde haktır. Bunların ikisi de mahlûktur (yaratılmıştır). Her ne kadar cennet ve cehennem ehli şuan da bunlardan bir fayda ve zarar görmüyorlarsa da cennet ve cehennemin ikisi de oraya girecekler için Allah Teâla'nın yarattığı (mahluk) dır. Nitekim âyet-i kerîmede mü'minler için “(O gün) cennet, takva sahiplerine yaklaştınlr.”¹⁹ Kâfirler hakkında da “...çünkü o ateş kâfirler için hazırlanmıştır.”²⁰

Cennet ve cehennemin ikisinide Allah Teâla yarattı. Mükâfât ve mücâzâtın tartılması (değerlendirilmesi) haktır. Nitekim âyet-i kerîmede “Biz kıyâmet günü için adâlet terazileri kurunuz...Hesap gören olarak biz (herkese) yeteriz.”²¹ Herkesin amel defterini okuması (görmesi) haktır. Nitekim âyeti kerîmede “Kitabını oku. Bugün sana hesap sorucu olarak kendi nefsin yeter.”²²

16 Kamer, 54/53

17 Kehf, 18/49

18 Tevbe, 9/101

19 Şuâra, 26/90

20 Bakara, 2/24

21 Enbiyâ, 21/47

22 İsrâ, 17/14

On İkinçisi, Hayy (diri) Olan Allah Teâla Herkesten Hesap Soracaktır

Derim ki size Allah Teâla Hayy (diri)'dir. Bu (dünyadaki) canlılar öldükten sonra, Allah Teâla onları süresi elli bin sene devam edecek olan bir günde, herkesin hak ettiği ceza ve mükâfâtını vermek üzere herkesin amelinin karşılığında hak ettiği ceza ve mükâfâtını vermek için diriltecektir. Nitekim âyet-i kerîmede “kıyamet vakti de gelecektir. Bunda şüph e yoktur. Ve Allah kabirlerdeki kimseleri diriltip kaldıracaktır.”²³

Cennet ehli için Allah Teâla ile buluşmak (görüşmek) haktır. Ve cennet ehli Allah Teâlayı şekilsiz olarak, benzetmesiz olarak ve delilsiz (aracısız) olarak göreceklerdir. Nitekim âyet-i kerîmede “Yüzler vardır ki, o gün ışıl ışıl parılayacaktır.”²⁴ Ehli cennet olan -büyük günâh sahibi- her bir mü'min için ise Resûlümüz Hazreti Muhammed'(sav) in şefâatı haktır.

Hatîcet'ül Kübra'dan sonra Aişe (raa) âlemin kadınlarının en üstünüdür. Ve o mü'minlerin annesidir. Tertemiz iffetli bir hanımefendidir. Rafızîlerin isnad ettikleri suçtan berîdir ve cennet ehliyle sonsuza kadar cennette kalacaktır. Nitekim âyet-i kerîmede mü'minler hakkında “onlar (mü'minler) cennet ehlidirler yapmakta olduklarına karşılık orada ebedî kalacaklardır.”²⁵ O'na suç isnad eden cehennem ehlide sonsuza kadar cehennemde kalacaklardır. Nitekim âyet-i kerîmede kâfirler (inkarcılar) hakkında “...Kötülük yapanlara gelince işte onlarda cehennem ehlidir. Onlar orada ebedî kalacaklardır.”²⁶ buyurulmuştur.

23 Hâc, 22/7

24 Kıyamet, 75/22

25 Ahkâf, 46/14

26 Yûnus, 10/27

هَذَا كِتَابُ وصية نامة **بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ** **الامام الاعظم**

الحق لله رب العالمين والصدوق والتمسك بحبلى ربه والتمسك بالحق والتمسك بالصدق وهذه
كتاب الوصية للامام الاعظم ابو جعفر صاحب امامة الهدى المكنى بشرف الغر الميامين
وقته وحيد عصره في شرح المصطفى صلى الله عليه وآله وسلم في حقايق الشريعة المباركة والحقايق
ابو جعفر نعمان بن زيد بن وهب وامر به على اعتقاده وهدى به الى السنة بطاعة
لما مرض امام مرضا شديدا استسبح عنده جماعة ولا يميزون وقرآته وهذه الوصية
على طريق اهل السنة والجماعة فامر لاد مع حتى تحلبه وطبى الحارم لاد من
واستدركه ثم قال انما اعلم انما اخواني ان ههنا اهل السنة والجماعة على الشريعة
في دين منكم بيتهم على من النص الا كونه من ادوا له بالهوى وعلموا انهم من الخلفاء
حتى تكونوا في شفاعتنا نبينا محمد صلعم يوم القيمة او في الآخرة وهو اقران الشافعي
بليغاه ومعرفة بالقلب لا بغيره ولا يكون ايمان الله لو كان ايمان الكفار المنافقين
كل مؤمنين وكان المعروف وجرحه لا يكون ايمانا الا انما كان ايمانا لو كان اهل الكتاب
كل مؤمنين قال الله في حق المنافقين واذنتهم انك المنافقين كاذبون
وقال الله في حق اهل الكتاب الذين اذنت لهم الكتاب يعرفون بما هم الذين
خسروا انفسهم ثم لا يؤمنون الايماء لا يزيدون ولا ينقصون انفسهم الزيادة
الكفر ولا ينقصون الكفر الانقصاء الايمان ولا ينقصون الانقصاء الكفر
يجوز ان يكون النقص هو الخلفاء وجرحه مؤمنين وكافروا والمؤمنين مؤمنين وكافروا
كافروا وكافروا وكافروا وكافروا وكافروا وكافروا وكافروا وكافروا وكافروا
حقا او اذنتهم كافروا وكافروا وكافروا وكافروا وكافروا وكافروا وكافروا وكافروا
بكافروا الايمان وكافروا وكافروا وكافروا وكافروا وكافروا وكافروا وكافروا
ولا يجوز ان يقال يرفع الايمان فان الحق الضيق والنقص يرفع الله عنه ما الصدوق والصدق

والصوم ولا يجوز ان يتناول من غيرهما الا ينما او صرهما سركا الا يمله ووقا الهما الشرح على الصوا
ثم اقصيته ولا يجوز ان يقال في الايمان ثم يجوز ان يقال على العنبر الريح ولا يجوز ان يقال
لبس على الفقير الا في اوتد بل في الشرح كما في آياته لان قوله تعالى ان تعبدوا الله ولما خلقكم
كافرا بالله فويل وبطلان قوله ان كان له تحويل **فصل** الثانية تقر بان الالهة اثنان وفضية
وفضيلة وعصية والمريضه بالمر الله فهو محسنة ومحبتة ووهناته وقضائه وقدره وقدرته
وهكمه وقوفية وكتابتها في اللوح المحفوظ والمضلة ليست بامر الله فيكون محسنة ومحبتة وقدره
وقدره وقضائه وحكمه وعلمه وقوفية وخلقه وكتابتها في اللوح المحفوظ والمعبود بامر الله قسا
وكون محسنة المحبت وقضائه لابنهائه وتعذبه وتخليقه لا ينفذ في حلاله ولا يجوز ان
وكتابتها في اللوح المحفوظ في كتابها **فصل** ثلثون ان الله عز وجل عز وجل عز وجل عز وجل
واستقر عليه وهو موجود العرش وعبر العرش وهو جاز العرش وعبر العرش وهو جاز العرش
ولو كان محتاجا لما قدر على تحيلا العالم وتدابيره وكل خلقه ولو كان محتاجا الى اللطيف والعلو
وقيل خلق العرش ان كان الله هو والله منزه عن ذلك على كبريا **فصل** الالهة تقر بان الاله
كلام الله عز وجل خلقه ووصفه وتسميته وصفه له وهو لا يغير بل هو وصفه على التحقيق مكتوب
في المصاحف مقروء بالاسم ومحمود في الصدور غير ان الالهة والكواكب والكنائس مخلوقة لا تها
افعال الالهة وبغير العباد ايضا مخلوق وكلام الله سبحانه وتعالى غير مخلوق لان الكتاب والظروف
والكلمات وكل ذلك القرائن الخلقية العباد الالهة وكلام الله عز وجل بالالهة وقضائه وعصاه من موهبه
الاشياء فمن قال بان كلام الله عز وجل مخلوق فهو وكلام الله العظيم والله عز وجل لا يملك
مقروء ومكتوب ومحمود على غير الالهة **فصل** الخامسة ثلثون ان الله عز وجل الالهة بعد
بتدبيره صلى الله عليه وسلم ابو بكر الصديق ثم عمر ثم عثمان ثم علي بن ابي طالب ثم الحسين بن علي بن ابي طالب
اولئك العترة في جنات النعيم وكل من كان ابا من اولادهم افضل عند الله وحبهم كل مؤمن يثق فيهم
كل منافق يثق **فصل** السادسة ثلثون ان العباد على احوال واقدار ومعرفتهم مخلوق فليس

كان الفاعل مخلوقا فافعاله أربابا يكون مخلوقا **فصل السابعة** تقربان الله تع خالق الخلق وأرباب لهم
 طاعة لا يتم بصفتها علمه في محارفة والله تع خالقهم ورازقه لقوله تع وأنت خالقهم ثم قرأ **عشر**
 يميتكم ثم يحييكم ثم إلي ترجعون والكتب **الفصل** الحادى عشر من الملائكة ويجعل الله الصالحين حراما
 والذنان على ثلثة أصناف المومن المخلص في الجنة والكافر الجاهل في جهنم والمسافر الذي في ضاقة
 والله سبحانه وتعالى في المومن العزير وعلى الكافر الأيمان وعلى المنافق الخيالات لقوله تعالى يا أيها الناس
 اتقوا ربكم الذي أبتغى إليكم الدين المحض من أطيح الله به اليك الكافر في أمنه ويا أيها المنافقون
 اتحلصوا **فصل** الثامنة تقربان الأشطاعة مع المعنى الإهمل العفر والعبور الفعل
 لأنه لم يكن قبل الفعل مكان العبد يستغيا عن الله تع وقت الفعل وهو الخلال وحكم اللحن
 لقوله تع والله العزير أنتم الفسقل ولو كان هو ليفعل الحكمه من حاله لا يتحصن إلا العفر قبل
 الأشطاعة بلا استعلا أو طاقه **فصل** التاسع تقربان السرح على الخطين
 واجب العقيم وبها أولية ولها أولية أيام وليا لها الآن الحديث ووجهه كذا في الكرخيش
 على الكرخ لامة قريب من جبل التران والقصر والأقطار في السفر خصه بسبق الحكمه قوله
 وإذا أصرتهم في الأرض فليجسلكم جناح أن تعصروا من الصدرة وفي الأفظار في السرح
 من كان منهم من يصا أن على صر فون من آياته **فصل العاشر** تقربان الله
 أمر القاريان كبر فيقال الصلح ما إذا كبر في إرت فقد آتته يو كتب ما هو كان الحروب
 العيمة لقوله تع وكل بني يعاقب في الزبر وكل صغير وكبير مستطر **فصل الحادى عشر** تقربي
 بائي عن البقر كما في الماحد الكرخ المشكرك وكثير حق لقوله تع سجدت لهم ولو رؤوا في
 فيه للجنة والنتاحي وهما مخلوقا الإلهما الآن لا تقتياه ولا يفتن أهلها لقوله
 تع في حق المؤمنين أذن للمؤمنين وفي حق الكفرة أذن للكفرة فدخلت ما منهم للنتاحي
 والمعاقب والذين اتقوا عزوتهم ووضع الموازين القسط ليوم القيمة وقراءة الكتب حتى
 لقوله تع اقرأ الكتاب الكرخي سبغك اليوم عليك حريبا **فصل الثاني عشر** تقربان الله تع

آية في هذه القرون بعد الموت وبعثتم في يوم كان مقداره خمسين الف سنة للجزية والنسب
 واداء الحقوق لقوله تعالى وان الله سبحانه في الصدور ولقنا الله تعالى اهل الجنة حتى يرونه اصل الجنة
 بالاكيفية والانسبية ولا يخفى لقوله تعالى وجوه يصدرنا ضرة الى ان تبالاظره ونسقاء من سولنا
 محروكهم كل من هو من اهل الجنة وان كان حجاب الكبرية وحجاب النبوة في الكبرية والنبوة
 رضى الله عنهما افضل من اهل الميعاد وهى اتم المصنوع ومطهره عن الزنا وبرئته عما قال
 الرضا رضي الله عنه في شهر عليهم بالزنا من اول ذلك اهل الجنة
 في الجنة حاله في اهل السان في
 الدنيا حاله في الجنة

المؤمنين اولئك

التي سئلتم

بمنها الله

في حق الكتاب

اولئك صحت

الناس جميعها

حالها

كل

EHL-İ SÜNNET İTİKADI

(İmam-ı A'zam Ebû Hanife'nin el-Fıkhü'l-Ekber Örneği)²⁷

Tercüme ve dipnotlar: Prof. Dr. Orhan ÇEKER

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla

Tevhidin esası, imanın kendisiyle sahih olduğu şey, şöyle demeyi gerektirir: 'ALLAH'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberleri-

27 Hanefî mezhebinin "Hanefî" olarak isimlendirilmesinin gerekçesinin fikhî/amelî sebeplerle değil, İmam-ı A'zam'ın yaşadığı dönemde itikadi konulardaki sapık fırkalardan olan mürcie, kaderiyye vb.'ye karşı vermiş olduğu sağlam ve köklü cevaplar sebebiyle konulduğu kaydedilir. (Bkz: Yusuf Ziya Yörükân, İslam Akaid Sisteminde Gelişmeler ve Ebu Mansur-i Maturidi, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1953, Cilt: 2 Sayı: 2 Sayfa: 127-142.) İmam-ı A'zam'ın el-Fıkhü'l-Ekber'i için tarihsiz İstanbul/Dersaâdet baskısı esas alınmıştır. İmam-ı A'zam zamanında özellikle kelam, fıkıh ve tasavvufî meseleler 'FİKİH' ilmi adıyla işlenmekteydi. Fıkıh ilmi dendiği zaman bu üç ilim akla geliyordu. Hatta tasavvuf ilmine 'Fıkhü'l-Batın' (İç Dünyamızın Fıkhı) deniliyordu. Bu meselelerin en başında geleni ve en önemlisi ise tabîi olarak îmânî meseleler idi. Bu bakımdan şimdiki kelâmî meseleler, o zamanki ilimler tasnifine göre en önemli fıkıh oluyordu. Bu bakımdan İmam-ı A'zam'ın bu risalesinde şimdiki anlamda tümünden kelâmî meseleler işlenmesine ve fikhî anlamda hiçbir meseleye temas edilmemesine rağmen risaleye 'En Büyük Fıkıh' anlamında 'el-Fıkhü'l-Ekber' adı verilmiştir. 'Mestler üzerine meshetmek sünnettir. Ramazan ayında teravih namazı sünnettir. Müttakî insanın da günahkâr insanın da (imam olmaları halinde) arkalarında namaz kılmak caizdir', gibi şimdiki anlamda bazı fikhî meselelerin yer alması, fikhî mesele olduğu için değil, o zamanlar bunların caiz olmadığını söyleyen, sünneti reddeden ve günahkâr insan dinden çıktığı için imamlığı caiz değildir, diyen mezhepler ve kişiler bulunduğundan için yani îmânî meseleler olduğu için risalede yer almıştır.

ne, öldükten sonra dirilmeye, kadere, hayrın ve şerrin Allah'tan olduğuna, hesap, (amellerin tartıldığı) mizan, Cennet ve Cehenneme iman ettim'. Bunların hepsi de hakır, gerçektir'.

ALLAH Teâlâ, sayı yönüyle değil, ortağı olmaması yönüyle bir-dir.²⁸

'De ki; O ALLAH tek'tir. ALLAH, Samed (hiçbir şeye muhtaç değil)dir.²⁹ Doğurmamış ve doğurulmamıştır. Hiç kimse de O'na denk değildir.³⁰

O, yarattığı şeylerden hiçbirine benzemez. Yarattıklarından da hiçbir şey O'na benzemez.³¹

Allah isimleriyle, zâtî ve ve fiilî sıfatlarıyla daima vardır, ebedîdir. Zâtî sıfatlar **hayat** (daima var olmak), **kudret** (sonsuz güç), **ilim** (her şeyi bilmek), **kalam** (konuşmak), **sem'** (her şeyi işitmek), **basar** (her şeyi görmek) ve **irade** (her neyi istiyorsa dilemesi ve onun da hemen oluvermesi)dir.

28 'Allah, sayı yönüyle değil, ortağının olmaması yönüyle BİR'dir' cümlesi şu anlamdadır: Matematikte sayılar 1,2,3,... diye devam eder. Allah, bu sıralamada ki 1 değildir. Çünkü bu sıralamanın 2 si 3 ü... vs. vardır. Allah'ın ise haşa 2 si, 3 ü yoktur. Vâhid (bir) kelimesi matematikteki 1'i de ifade ettiği için bu uyanıya ve ilaveye ihtiyaç duymaktadır. Fakat Ehad ismi buna ihtiyaç duymaz. Çünkü Ehad, 1 değil 'TEK' demektir. Tek kelimesinin 2 si, 3 ü yoktur. Onun içindir ki Kur'an'da Vâhid ismi geçtiği yerde başka isim ve sıfatlar eklenmiştir ama Ehad isminin geçtiği yerde bu kelimeyi izah için ilave açıklama yapılmamıştır. Ehad kelimesinin, Vâhid kelimesinin ism-i tafidili olduğunu tahmin ediyoruz. Kebir ve Ekber gibi. Yani Ehad, ikincisi düşünülme EN-BİR (TEK) demektir.

29 Ama her şey O'na muhtaçtır.

30 İhlas sūresi.

31 Şūra, 42/11.

Fiilî sıfatlar ise, **tahlîk** (yaratma), **terzîk** (rızk verme), **inşa** (peydah etme), **ibda'** (örneksiz yaratma)³² ve **sun'** (san'atkarâne yaratma) ve (can verme, yok etme, yetiştirme ve şekil verme gibi) diğer fiilî sıfatlardır.

(ALLAH Teâlâ), sıfatları ve isimleri ile (ezelden) var idi ve (ebediyen) bunlarla var olacaktır. O'nun sonradan ne bir ismi ne de bir sıfatı olmamıştır. O, ilmiyle daima (her şeyi) bilir, ilim O'nun ezeli sıfatıdır. O (sonsuz) kudretiyle daima kadirdir, kudret O'nun ezeli sıfatıdır. Kelâm ile konuşur, kelâm O'nun ezeli sıfatıdır. Yaratması ile daima haliktir, tahlîk O'nun ezeli sıfatıdır. Fiili ile daima faildir, fiil (yapmak) O'nun ezeli sıfatıdır. Fail/yapan O ALLAH Teâlâ'dır. Fiil O'nun ezeli sıfatıdır. Yapılan şey, mahlûktur. ALLAH Teâlâ'nın fiili ise mahlûk değildir. (ALLAH Teâlâ'nın) ezeli sıfatları mahlûk ve sonradan olma değildir³³. (ALLAH Teâlâ'nın) sıfatlarının yaratılmış veya sonradan olduğunu söyleyen yahut sessiz kalıp duraklayan veya şüphe eden kimse Yüce ALLAH Teâlâ'yı inkâr etmiş demektir.

Kur'ân-ı Kerîm, ALLAH Teâlâ'nın kelâmıdır, mushaflarda yazılıdır, kalplerde mahfuzdur, dil ile okunmaktadır ve Hz. Peygamber'e s.a.s. indirilmiştir. Bizim Kur'ân-ı Kerîm'i telaffuzumuz, yazmamız ve okumamız mahlûktur fakat Kur'ân mahlûk/yaratılmış değildir. Allah'ın Kur'ân'da Musa ve diğer peygamberlerden bahsederek naklettiği, Firavun ve İblis'ten haber vererek bize zikrettiği (kıssaların) hepsi Allah kelâmıdır. Allah'ın kelâmı mahlûk değildir, fakat Musa'nın a.s. ve diğer yaratılmışların sözleri mahlûktur. Kur'ân ise Allah'ın kelâmıdır, kadîm (ve ezeli)dir, diğerlerinin sözleri (kadîm) değildir.

32 Allah Teâla yarattığı şeyleri, herhangi bir örneğe bakarak -hâşâ- yaratmış değildir. Bu, eksiklik anlamına gelir. ALLAH ise bütün eksikliklerden beridir. ALLAH bir şeyi yaratırken insanların yaptığı gibi proje veya bir modele bakarak yaratmaz. 'Ol' der, o da hemen olur.

33 ALLAH Teâlâ'nın bütün sıfatları ezelden beri vardır, başladığı bir zaman dilimi olmadığı gibi sonradan oluşma da değildir.

Musa a.s, ALLAH Teâlâ'nın kelamını işitmiştir. Nitekim ALLAH Teâlâ '**ALLAH, Musa ile bir şekilde konuştu**' buyurmuştur³⁴. ALLAH, Musa a.s. ile henüz konuşmamışken de (ezelde) zaten '**Mütellim/Konuşan, söz söyleyen**' idi. Mahlûkâtı henüz yaratmamışken de ezelde) Halik/Yaratan idi. (Konuşma ve yaratma sıfatları sonradan olma değildir). 'Hiçbir şey O'nun gibi değildir'³⁵ ALLAH, Musa a.s. ile konuştuğunda, Kendisinin ezeldeki Kelam sıfatı ile konuşmuştur. Mahlûkâtın sıfatlarının aksine O'nun sıfatları tamamıyla ezeldir, (evvelden beri vardır, sonradan oluşmuş değildir). (Her şeyi) bilir. (Bilmesi) bizim bilmemiz gibi değildir. (Her şeye) gücü yeter. (Kudreti) bizim gücümüz gibi değildir. (Her şeyi) işitir. (İşitmesi) bizim işitmemiz gibi değildir. Konuşur. (Konuşması) bizim konuşmamız gibi değildir. Biz aletler/organlar ve harflerle konuşuruz. ALLAH Teâlâ ise aletsiz ve harfsiz konuşur. Harfler mahlûktur fakat ALLAH Teâlâ'nın kelamı mahlûk değildir.

O, bir şey (varlık)dir, diğer şeyler gibi değildir. 'Şey'in anlamı cisimsiz, cevhersiz, arazsız şekilde var olması demektir. O'nun (sıfatlarının işlevsiz olduğu bir) sınırı yoktur, (Kendisinin) ne alternatifi ne eşi ne de benzeri vardır. O'nun 'El'i, 'Yüz'ü ve 'Nefs'i vardır. ALLAH Teâlâ'nın Kur'an'da söylediği 'Yüz', 'El' ve 'Nefs' bunlar keyfiyetsiz olarak O'nun sıfatlarıdır³⁶ O'nun eli, kudretidir veya nimetidir denilemez. Çünkü bu takdirde sıfatı iptal edilmiş olur ki bu (görüş) Kaderiye ve Mu'tezile mensuplarının görüşüdür. Lakin O'nun eli, -keyfiyetsiz- sıfatıdır, gazabı ve rızası, O'nun sıfatlarından -keyfiyetsiz- iki sıfatıdır. (Biz bunların keyfiyetini yani nasıl olduğunu bilemeyiz).

34 Nisa,4/164; Ayrıca bkz. Bakara, 2/253.

35 Şûrâ, 42/11

36 ALLAH Teâlâ, Kendi zâtı için yüz, el ve nefsin olduğunu söylüyor ama bunların nasıl olduğunu biz bilemeyiz. Bunları bilecek ve anlayacak idrak bize verilmiş, bu konuda açıklama da yapılmamıştır.

ALLAH Teâlâ, şeyleri bir şeyden (değil, yoktan) yarattı. ALLAH Teâlâ ezelden beri, şeyler henüz oluşmadan önce hepsini bilen) Alîm'dir. Şeyleri takdir eden ve (vakti gelince) olduran O'dur. Hem dünyada hem Ahirette hiçbir şey O'nun dilemesi, bilgisi, oldurması, kaderi ve Levh-i Mahfuz'da yazgısı olmadan oluşmaz³⁷. Allah, o (kader)i hükmederek değil, vasfederek yazmıştır³⁸.

Kaza, kader, meşîet (ALLAH'ın dilemesi) –keyfiyetsiz şekilde- O'nun ezeli sıfatlarıdır. ALLAH Teâlâ, olmayan şeyi yokken yok olarak bilir, onu var edeceği zaman nasıl oluşacağını da bilir. ALLAH var olanı varken var olarak bilir, onun nasıl son bulacağını da bilir. ALLAH, ayakta olanı ayakta iken ayakta bilir, oturduğu zaman onu oturmuş vaziyette oturmuş olarak bilir. (Bütün bunları) Kendisinin ilmi değışmeksizin veya Kendisinde yeni bir bilgi oluşmaksızın (bilir). Değışim ve farklılık yaratılmışların nazarında oluşur, (ALLAH katında değil).

ALLAH Teâlâ yaratılmışları küfür ve imandan salim olarak yaratmıştır. Sonra (ALLAH) onlara hitap etmiş, emirler vermiş, yasaklar koymuştur. İnkâr eden kişi, ALLAH Teâlâ onu kendi haline (ve iradesine) bırakması sebebiyle kendi fiili yani inkâr etmesi ve Hakk'ı yalanlaması ile kâfir olur. İman eden kişi de ALLAH'ın onu muvaffak kılması sebebiyle kendi fiili yani ikrar ve tasdik etmesi ile

37 'Levh-i Mahfuz' her türlü şeyin, kaderin, olayların... ezelde yazılı bulunduğu ve ALLAH'ın dışında ona müdahale etmenin imkânsız olduğu kayıtlardır.

38 Yani ALLAH Teâlâ, kaderi 'Şöyle şöyle olsun' şeklinde emir vererek değil, 'Şöyle şöyle olacak' şeklinde olayı anlatarak yazmıştır. Emir şeklinde olsaydı, insanın işlediği amellerde iradesi bulunmaz, dolayısıyla günah ya da sevap olmaması gerekirdi. Fakat ALLAH Teâlâ, kaderi insanın hür iradesiyle neyi seçip işleyeceğini çok önceden bildiği için insanın tercihini ve amelini haber verir gibi kayıt etmiştir. Dolayısıyla insan, yaptığından sorumlu olacaktır. Yani İnsan, ALLAH Teâlâ öyle yazdığı için onu işlemiş değil, insan onu işleyeceği için ALLAH Teâlâ öyle yazmıştır. Teşbihte hata olmasın; astronom güneş tutulacak dediği için güneş tutuluyor değil, güneşin tutulacağını astronom önceden bildiği için öyle söylemiştir.

iman eder³⁹.

ALLAH Teâlâ, Adem'in a.s. belinden zürriyetini zerreler şeklinde dışarı çıkarıp onlara akıl vermiş hitap etmiş, imanı onlara emretmiş, küfrü onlara yasaklamıştır. Onlar da O'nun Rab olduğunu ikrar etmişlerdir. İşte bu, onların imanı olmuştur. İnsanlar işte bu fitrat üzere doğarlar. İnkâr eden kişi bu (ikrarı) tebdil etmiş ve değiştirmiş, iman edip tasdik eden kişi o ikrar üzere sebat ve devam etmiştir. (ALLAH Teâlâ) yaratıklarının hiç birini küfre de imana da zorlamamıştır. Onları mü'min olarak da kâfir olarak da yaratmamıştır. Onları sadece kişiler olarak yaratmıştır. İman ve küfür kulların fiilidir. İlim ve sıfatında değişme olmaksızın ALLAH Teâlâ, inkâr eden kişiyi kâfirken kâfir olarak bilir. Bundan sonra iman ettiği zaman mü'min iken onu mü'min olarak bilir.

Kulların gerek hareket gerek sükûn bütün halleri gerçekte (kendi iradeleri ile) elde ettikleridir. ALLAH onu (sadece) yaratmıştır. Bunların hepsi ALLAH'ın dilemesi, bilgisi, kaza ve kaderi (dahilinde) olmuştur. (ALLAH'a) tâatın tümü, ALLAH'ın emri, muhabbeti, rızası, ilmi, dilemesi, kaza ve kaderi ile vacib olan şeylerdir. Ma'siyetler ise O'nun ne muhabbeti, ne rızası ne de emri ile değil; tümünden O'nun bilgisi, kazası, kaderi ve takdiri ile olur⁴⁰.

Bütün peygamberler s.a.s. küçük-büyük tüm günahlardan, inkâr ve günah şeylerden uzak kılınmışlardır⁴¹. Onlardan zelleler ve

39 İnsan ve cin, ne mü'min ne de kâfir olarak yaratılır. İman ve küfür, ALLAH Teâlâ'nın hitabı karşısında insanın kabul veya reddine göre sonradan oluşur.

40 ALLAH Teâlâ, sevap kazandıran tâatı severek ve değer vererek yaratır. Günahları razı olmayarak ve hoşlanmayarak yaratır.

41 Peygamberlikten önce de sonra da onlar masum olup günahlardan korunmuşlardır.

isabetsizlikler sadır olduğu olmuştur⁴². Resulullah Muhammed s.a.s. ALLAH'ın Nebîsi, Kulu, Resûlü, seçkin kıldığıdır. Puta asla tapmamış, ALLAH'a bir an bile şirk koşturmuş, ne küçük ne de büyük hiç günah işlememiştir.

Resulullah s.a.s.den sonra insanların en üstünü Ebu Bekir r.a, sonra Ömer b. Hattab, sonra Osman b. Affan, sonra Ali b. Ebi Talib'dir. ALLAH Teâlâ hepsinden razı olsun (zaten de razı olmuştur). Onlar titizlikle Hak üzere ve Hak ile beraber olanlardır. Onların hepsini seviyoruz. Resulullah'ın s.a.s ashabının hepsini hayırla yâd ediyoruz.

Hiçbir müslümanı, büyük de olsa herhangi bir günahı -helal saymadıkça- onu (işledi) diye kâfir saymayız. İman ismini ondan silmeyiz ve onu gerçekten mü'min diye adlandırırız. Bu kişinin kâfir değil de fâsık/günahkâr bir mü'min olması mümkündür.

Mestler üzerine meshetmek sünnettir. Ramazan ayında teravih namazı sünnettir.⁴³ Müttakî insanın da günahkâr insanın da (imam olmaları halinde) arkalarında namaz kılmak caizdir.

'Mü'min dünyadan mü'min olarak çıktıktan sonra günahkâr bile olsa 'Ona, günahları zarar vermez, Cehennem'e de girmez, oraya (giren kişi için) orada ebedi kalınacak (oradan hiç çıkılmayacak)' demeyiz⁴⁴. (Batıl mezheb) Mürcie'nin dediği gibi 'Bizim güzel amel-

42 Zelle; günah olan şeyler değil, mubah olabilecek konularda isabet edememe durumudur. Zelle insanların, Peygamberleri insanüstü kişiler olarak görmeleri ve onları ilah saymamaları için olmuştur. ALLAH Teâlâ, onlar üzerinde böyle takdirlerde bulunmuştur.

43 Mestler üzerine meshetmeyi caiz görmeyen ve teravih namazı diye bir namazı kabul etmeyenlere cevap olarak söylenmiştir. Bu hükümler Kur'an'da değil, Efendimizin sünnetinde geçmektedir. Sünneti geçerli saymayanlar, mestlere meshetmeyi de teravih namazını da reddetmiş olmaktadır.

44 Mü'min, günahı kadar Cehennem'de azap çektiikten sonra oradan çıkar ve Cennet'e girer. Bkz. Meryem, 19/71-72. Bu hükmü belirten çokça hadis-i şerif bulunmaktadır. Kimi batıl mezhepler, günahkâr insan küfre gireceği için Cehennem'e girer ve orada ebedi kalır görüşünde olmuştur.

lerimiz mutlaka makbuldür, kötülüklerimiz mutlaka affedilmiştir' de demeyiz. Biz şunu söyleriz: Mesele gayet açıktır. Her kim ifsad ve ibtal edici kusurlardan uzak, şartları dahilinde güzel bir amel işler, sonra da dünyadan çekip gidinceye kadar inkâr etme veya dinden dönme sebebiyle o ameli ibtal etmezse hiç şüphesiz ALLAH Teâlâ o (amel)i zayi etmeyecek, tam aksine onu kabul buyuracak ve ona sevap verecektir. Küfür ve şirk dışındaki günahlar ise (onu işleyen kişi) tevbe etmez de nihayet mü'min olarak ölürse o, ALLAH Teâlâ'nın dilemesine kalmıştır: Dilerse ona azap eder, dilerse de onu affedip ona ateşle asla azap etmez.

Riya, herhangi bir amelde bulunursa onun sevabını yok eder. Ucub da böyledir⁴⁵.

Peygamberlerin mucizesi haktır, gerçektir. Evliyanın kerameti haktır, gerçektir. Fakat İblis, Firavun ve Deccal gibi (ALLAH) düşmanlarıyla ilgili olarak gelen haberlerde (onlar elinde) vuku bulmuş ve ileride vuku bulacak olan (olağanüstü) hallere mucize veya keramet demeyiz, onlara hacet giderme adımı veririz. Bu da şöyle olur: ALLAH Teâlâ, istidrâc⁴⁶ ve ceza olsun diye düşmanlarının ihtiyaçlarını giderir, onlar da buna aldanırlar ve isyankârlık veya küfürde ileri giderler. Bunların hepsi de olabilir ve mümkündür.

ALLAH Teâlâ, yaratmadan önce de Halik idi, rızık vermeden önce de Râzık/rızık veren idi.

ALLAH Teâlâ Ahirette gözle görülecek, mü'minler de teşbih-siz, herhangi bir nicelik ve niteleme olmaksızın ve yaratılmışlarla aralarında mesafe bulunmaksızın baş gözleriyle Cennet'ten O'nu göreceklerdir.

45 Riya, başkalarına karşı gösteriş olsun diye amel etmek, ucub ise insanın kendisini beğenmesi demektir.

46 İstidrâc; ALLAH'ın, düşmanlarına verdiği olağanüstü hallerdir. O düşmanlar kendilerinde bu halleri görünce haklı olduklarını zannedip daha da azarlar. Başkalarını da bununla ikna edip yoldan çıkmalarına sebep olurlar.

İman (dil ile) ikrar, (kalb ile) tasdiktir. İman edilecek şeyler açısından gökteki ve yerdeki (ins ve cinnin), imanları artmaz da eksilmez de. Fakat yakîn ve samimiyet açısından artar da eksilir de.⁴⁷ Mü'minler iman etme ve tevhid konusunda eşittirler, fakat amel etme konusunda farklı derecededirler.

İslam, teslim olmaktan ve ALLAH'ın emir ve yasaklarına boyun eğmekten ibarettir. Lügat açısından iman ve İslam arasında fark vardır lakin iman İslamsız olmaz, iman olmadan da İslam olmaz. Bu ikisi sırt ve karın gibi (birbirinden ayrı düşünülmez). Din, hem iman hem İslam hem de tüm şeriatlere isim olmuştur.

ALLAH Teâlâ'yı, O kendisini Kendi Kitabı (Kur'an'da) nasıl vafetti ise hakkıyla biz bütün sıfatlarıyla öylece biliriz. Hiç kimse gerektiği gibi hakkını tam vererek ALLAH Teâlâ'ya kulluk yapmaya güç yetiremez. Lakin insan, O'nun, Kitab'ı ve Resulünün sünneti vasıtasıyla emrettiği şekliyle emrettiği kadar kulluk yapar.

Mü'minler; marifet, yakîn, tevekkül, rıza, korku, ümit ve iman⁴⁸ konusunda eşittirler. Fakat imandan öte bütün bunlarda farklı farklıdır.

47 İman veya inkâr edilmesi gereken şeyler ne eksilir ne çoğalır. Bütün Peygamberler iman konusunda aynı şeyleri söylemişlerdir. Bu açıdan mü'minler arasında fark yoktur. Fakat mü'minler amelleri ve samimiyetleri oranında farklı fazilet derecelerine sahip olurlar. Mesela, herhangi bir mü'min Hz. Ebu Bekir ile aynı şeylere iman eder. Ama fazilet ve samimiyet açısından Hz. Ebu Bekir'e ulaşması mümkün değildir.

48 Marifet ve yakîn ALLAH Teâlâ hakkındaki umumî bilgidir. Bu bilgi ilham şeklinde ALLAH Teala tarafından insanın kalbine atılırsa marifet adını alır. İnkân imkansız şekilde kesin olursa yakînî bilgi olur. Kur'an-ı Kerim'de ölüm için yakîn kelimesi kullanılmıştır. (Hicr, 15/99). Çünkü ölüm, imânî her şeyi ayan beyan eder. Ölen insan iman edilmesi gereken her şeyi artık çok açık şekilde görmüş olmaktadır. Tevekkül her şeyi ALLAH'tan bilmek ve işleri ona havale etmek, O'nun verdiğine rıza göstermektir. Korku ve ümit ise Cehennem'e atılmaktan korkmak, Cennet'e girmeye ümitli olmaktır. Mü'min korku ve ümit üzere olur.

ALLAH Teâlâ kullarına karşı lütufkârdır, Âdildir. Bazen kulluna hak ettiğiinden kat kat fazla sevabı Kendinden bir lütuf olarak verir. Günahlara karşı da Kendinden adalet olarak bazen ceza verir, bazen da Kendinden lütuf olarak affeder.

Peygamberlerin s.a.s. şefaati haktır, gerçektir.⁴⁹ Günahkâr mü'minler ve azabı gerektiren kebâir ehline, Peygamberimiz'in s.a.s. şefaati haktır, gerçektir, (Kitap, Sünnet ve icma ile) sabittir.

Amellerin, Kıyamet gününde terazi ile tartılması haktır, gerçektir.

Peygamberimiz'in s.a.s. Havz-ı Kevser'i haktır, gerçektir.

Davacı ve davalıların, Kıyamet gününde (haksızdan) sevapları (alınarak haklıya verilmesi suretiyle) kısas yapıлып (ödeşme olması) haktır, gerçektir. Haksızların sevabı yoksa haklının günahlarının onlara vurulması mümkündür ve gerçektir⁵⁰.

Şimdi bugün Cennet ve Cehennem (mevcuttur), yaratılmıştır. Ebediyen de son bulmayacaklardır. İri ve güzel gözlü huriler de ölümsüzdür.

49 Şefaât etme yetkisi ile şefaât etme işini birbirine karıştırmamak gerekir. Şefaati inkâr edenler bu ikisini birbirinden seçememektedir. Şefaât etme ve edebilme yetkisini sadece ALLAH Teâlâ verir. Başkalarının zaten bunu verme imkânı yoktur. Şefaât etme işi ise, yetki verildikten sonra o yetkiyi kullanarak başkalarına şefaât etmek ve onların affedilmeleri için aracı olmaktır. Şefaât ile ilgili çok sayıda ayet-i kerime ve hadis-i şerif vardır. Kur'an-ı Kerim umumiyetle şefaât yetkisinden, hadis-i şerifler ise şefaât etmekten ve kimlere yetki verileceğinden bahseder. En büyük şefaât yetkisi sadece Peygamber Efendimiz'e s.a.s. verilecektir. Bkz. Buhari, Teyemmüm, 1, İ'tisam, 1... ; Müslim, Mesâcid, 3,5-7,8... Ashab-ı Kiram, Efendimiz'den kendilerine şefaât etmesini talep etmişlerdir. Peygamber Efendimiz'den şefaât isteyen kişi, O'ndan şefaât etme yetkisi istiyor değil, Peygamberimiz yetkiyi aldıktan sonra kendisini unutmamasını ve kendisine de şefaât etmesini istemektedir.

50 Peygamber Efendimiz; ümmetin müflisinin, Ahirette ödeyecek sevabı kalmadığı için, haklının günahlarını yüklenen haksız kişi olduğunu beyan etmektedir. Bkz. Buhari, Edeb, 102; Müslim, Birr, 60.

Allah Teâlâ'nın ceza vermesi de mükâfat vermesi de ebediyen son bulmayacaktır.

ALLAH Teâlâ, Kendinden bir lütuf olarak dilediği kimseyi doğru yola erdirir. ALLAH'ın saptırması ise, (bozuk niyetinden dolayı sapacak olan kimseyi) kendi haline bırakmasıdır. Kendi haline bırakması o kişiyi, Zatının rızasına ermesine muvaffak kılmamasıdır. Bu da O'nun adaleti gereğidir⁵¹. Kendi haline bırakılmış olan kişiyi cezalandırması da aynı şekilde (adaletinin gereğidir).

'Şeytan, kuldan imanının baskı ile cebren soyar alır' dememiz caiz değildir. Lakin şöyle deriz: 'Kul, imanı terkeder. Onu terkettiği anda hemen şeytan ondan (imanı) soyar alır.

Kabirde Münker ve Nekîr'in sorgu-suali haktır, gerçektir. Kabirde kula ruhunun iade edilmesi haktır, gerçektir. Kabir sıkıştırması ve kâfirlere tûmden, müslümanlara ise kısmen azap etmesi haktır, gerçektir.

Alimlerin, ALLAH Teâlâ'nın –Azze ve Celle- sıfatları ile ilgili olarak farsça 'El/dest' hariç diğer bütün farsça söyledikleri caizdir. Dolayısıyla teşbihsiz ve keyfiyetsiz 'Be rûy-i Hüda'⁵² azze ve celle denmesi caizdir.

ALLAH Teâlâ'nın (kula) yakınlığı ve uzaklığı mesafenin kısalığı veya uzaklığı anlamında değildir. ALLAH katında insanın üstünlüğü veya alçak oluşu yönüyledir. Lakin itaatkâr olan kişi keyfiyetsiz olarak O'na yakındır. İsyankâr olan da keyfiyetsiz olarak O'ndan uzaktır. Yakınlık, uzaklık ve (ALLAH'a) yönelme, yalvarıp yakaranın (durumuna göre) olur. Cennette O'na komşu olmak da O'nun huzurunda olmak da keyfiyetsiz böyledir.

51 İnsan her türlü delil ve davete rağmen yine de bozuk niyet sahibi ise kalbi mühürlenir ve ALLAH Teala onu kendi haline bırakır, adeta 'Ne halin varsa gör' der. Bu insan artık doğru yola gelemeyi ve sapar gider. Tabii ki ALLAH Teala bu hale razı değildir.

52 Farsça 'ALLAH'ın yüzü hürmetine' demektir.

Kur'an, Resulullah'a s.a.s. indirilmiştir, sahifelere yazılmıştır. Kur'an'ın (tüm) ayetleri, kelimeler açısından, fazilet ve azamette eşittir. Ancak şurası var ki bazı ayetlerde (o ayetlerin bizzat) zikir olmasının fazileti yanında zikrolunan şeyin fazileti de mevcuttur. Mesela Ayetü'l-Kürsî böyledir. Çünkü (o ayette) ALLAH Teâlâ'nın celali, azameti ve sıfatları söz konusu edilmiştir. Dolayısıyla (o ayette) zikir fazileti ile zikrolunan şeyin fazileti bir araya gelmiştir. Bazı ayetlerin de sadece zikir fazileti vardır. Mesela kâfirlerin kıssaları böyledir. Bu (ayetlerde) zikrolunan şeylerin yani kâfirlerin fazileti yoktur.

Aynı şekilde (ALLAH Teâlâ'nın) isim ve sıfatları azamet ve fazilette eşittir, aralarında fark yoktur.

İnsanın, tevhidin ince meselelerinde bir müşkili çıkacak olursa o kişinin, soracağı bir alim buluncaya kadar hemen ALLAH Teâlâ katında doğrusu ne ise ona iman etmesi gerekir. O alimi aramayı geciktirmesi caiz değildir. Bekleyip durması konusunda mazereti geçersizdir. Bekler durursa küfre girer (neûzu billah).

Mi'rac haberleri hakır, gerçektir. Kim (bu rivayetleri) reddederse o kişi sapıktır, bid'atçidir.

Deccal'in, Ye'cüc ve Me'cüc'un ortaya çıkması, güneşin batıdan doğması İsa'nın a.s. gökten inmesi ve sahih rivayetlerde geçen diğer Kıyamet alametleri hakır, gerçektir, vuku bulacaktır. ALLAH, dilediği kimseyi Sırat-ı Müstekim'e erdirir.⁵³

53 Bakara, 2/213; Yunus, 10/25.

EHL-İ SÜNNET YOLU

Dr. Mehmet Güneş

EHL-İ SÜNNET VE'L-CEMÂAT

Sözlükte “**mânevî alanda çizilen yolu benimseyenler**” anlamına gelen “**Ehl-i sünnet**” (*ehlûs-sünne*) tamlaması, “**Ehl-i sünnet ve'l-Cemâat**” (*ehlûs-sünne ve'l-cemâa*) ifâdesinin kısaltılmış şeklidir.⁵⁴ “**Ehl-i sünnet**” istilâhî mânâda ise; Cenâb-ı Allah'ın emir ve yasaklarına uyan, Allah Resûlü(s.a.v.)'nü her konuda örnek alıp O'nun Sünnet-i Seniyyelerine tâbî olan, Kâinâtın Solmayan Gülü'nün yolundan giden Ashâb-ı Kirâm'ın izini tâkip eden, cumhurunun çoğunluğunu oluşturan; ehl-i bid'at ve ehl-i dalâlet karşısında yer alan ve “**sırât-ı müstakim**”⁵⁵ çizgisinden ayrılmayan Müslümanlara verilen isimdir.

“**Ehl-i sünnet ve'l-cemâat**” ifâdesindeki “**Sünnet**” tâbiri, İslâm Dini'nin ikinci ana kaynağı olup, Kur'ân-ı Kerim'i tebliğ ve temsil etmekle görevli bulunan Allah Resûlü(s.a.v.)'nün İslâm'ı anlama, anlatma ve yaşama tarzıdır. “**Cemaat**” kavramı ise; Kur'ân ve

54 TDV İslâm Ansiklopedisi, X, 525

55 Fâtiha, 1/6

Sünnet çizgisinde yaşayan “**sevâd-ı âzam**”⁵⁶ ve “**müçtehit âlimler**” gibi farklı anlamlarda yorumlanmışsa da, ulemânın kâhir ekseriyeti tarafından dînimizi; îman, ibâdet, hukuk ve ahlâk cepheleriyle Allah Resûlü(s.a.v.)’nün tebliğ ettiği Kur’ân-ı Kerîm’den, Şanlı Peygamberimiz(s.a.v.)’in hayat tarzından ve hadislerinden bizzat öğrenerek yaşayan ve İslâm’ı; amel, akâid, ahlâk ve muamelât boyutuyla bir bütün olarak sonraki nesillere aktaran “**Ashâb-ı Kirâm Efendilerimiz**” ile “**onların îmân ve amel ettiği yolda yürüyen itikâdî topluluk**” mânâsına geldiği ifâde edilmiştir. Yâni Ehl-i Sünnet ve’l-Cemaat kavramıyla, her namazda Fâtiha Sûresi’nde talep ettiğimiz; “**Kendilerine nimet verdiğin kimselerin yolu**”⁵⁷ ifâde edilir. Ayrıca Nisâ Sûresi’nde ifâde buyurulduğu gibi, Ehl-i Sünnet yolunda yürüyen mü’minler de “**peygamberler, siddikler, şehidler ve sâlih insanlar**”ın⁵⁸ izinden giden topluluk diye vafedilir.

Ehl-i Sünnet Yolu; “**Allah nezdinde hak din**”⁵⁹ olan İslâm’ı; “**Kur’ân-ı Kerîm**”den, Efendimiz Aleyhisselâtu Vesselâm’ın “**Sünnet-i Seniyyeleri**”nden, bu sem’î delilleri esas alan “**Ashâb-ı Kirâm’ın uygulamaları**”ndan öğrenen, Allah Resûlü(s.a.v.)’nün “**Şüphesiz ki her her yüzyılın başında bu ümmete din işlerini yenileyecek bir müceddit gönderilir.**”⁶⁰ müjdesini verdiği müceddidler ile “**Âlimler peygamberlerin vârisleridir.**”⁶¹ diye tebşir ettiği ulemânın ve müçtehitlerin görüş birliğine vardığı “**İcmâ-i Ümmet**” ittifâkıyla

56 Her devirdeki Müslümanların büyük ekseriyeti; Allah Resûlü(s.a.v.)’nün bu konudaki hadîs-i şerifi şöyledir: “**Ümmetim dalâlet üzerine birleşmez. Öyleyse bir konuda ihtilaf olduğunu gördüğünüzde sevâd-ı âzama tâbi olun.**” (İbn Mace, Fiten, 8) Bu hadis aynı zamanda Edille-i Şer’iyye’nin üçüncü ölçüsü olan “**İcmâ-i Ümmet**”i yâni “**İcmâ**” denilen bir husustaki ortak kanaatin önemini de ifâde etmektedir.

57 Fâtiha, 1/7

58 Nisâ, 4/69

59 Âl-i İmrân, 3/19

60 Ebû Dâvud, Melâhim. 1

61 Buharî, İlim, 10; Ebû Dâvud, İlim, 1

istikamet belirleyen ve bu temel ölçüler ışığında “**Kıyâs-ı Fukahâ**”yı da “**Edille-i Şer’iyyenin aslî delilleri**”nden sayan, yâni kıyâsı İslâm’ın dört ana ölçüsünden birisi olarak kabul ettiği gibi, “**örfî özellikleri**”de göz önünde bulundurarak karar veren mü’minlerin yürüdüğü ana caddenin adıdır.

Hülâsâ Ehl-i Sünnet yolu; İslâm hakikatini Kur’ân-ı Kerîm’nin âyetleri ile Sevgili Peygamberimiz(s.a.v.)’in hadîs-i şeriflerinden, efâl ve ahvâlinde öğrenen, “*İşlerin hayırlısı orta yoldur.*”⁶² Nebevî hükümüne istinaden itidâl üzre yürüyen, Asr-ı Saâdet’ten günümüze hâdiseleri ve meseleleri ilim, irfan ve hikmet boyutlu bir anlayışla yorumlayıp, mü’minlerin sağduyusuyla bütünleşen, ifrat ve tefritten âzâde kalarak “**vasatı ümmetliği / orta yolda olmayı**” tercih eden fikhî ve itikâdî ekollerin bir arada bulunduğu çok geniş bir dâiredir. Bu geniş daire içinde yer almakla beraber; Edille-i Şer’iyyeye bağlı kalan, anlayış ve hedef birliği olan, ümmet içinde bir bölünme ve parçalanmaya yol açmayan, fakat bâzı yorumlarda farklı yöntemleri benimseyen grupların varlığı “**çokluk içinde birlik**” anlayışıyla rahmete vesiledir. Fikhî ve itikâdî mânâda on dört asırlık ilmî ve irfânî birikimi temsil eden Ehl-i Sünnet dâiresindeki mezhepler hem birbirleriyle, hem İslâm’ın derûnî boyutunu oluşturan tasavvufî düşünce ve tarikatlarla, hem de dînin kelâm ve hikmet yönüyle, yâni emir ve yasakların varlık sebebiyle ilgilenen İslâm felsefesiyle uyum içinde yaşamıştır. Böylelikle Ehl-i Sünnet itikâdî; müsâmaha, muhabbet, saygı ve hürmet çerçevesinde ilmî bir tartışma geleneğini oluşturduğu gibi, her dönemde Müslümanların kahir ekseriyetini temsil etmiş ve tarih boyunca varlığını güçlü bir şekilde korumuştur. Ehl-i Sünnet dışında kalan ifrat ve tefrit çizgisinin temsilcisi ehl-i bid’at ekoller ise fiilî ve fikrî olarak azınlığı oluşturduğu gibi, müceddit ve ulemanın pek çok fikhî, itikâdî ve ilmî eleştirilerinin de muhâtabı olmuştur.

62 Aclûnî, *Keşfü’l-Hafâ*, I, 391

Kur’ân’ın Anlattığı Allah Resûlü (s.a.v.) Ve Sünnet

“Gül Devri”nde Sahâbe-i Kirâm Efendilerimiz bir problemle karşılaştıkları zaman, Sevgili Peygamberimiz(s.a.v.)’e geliyor, o hususta bilgi alıyor, dînî ve içtimâî her müşkülünü O’na danışıyor, her konuda olduğu gibi hukûkî meselelerini de O’na soruyor ve her türlü mesele ihtilâfa yol açmadan kolayca hâll ediliyordu. Zâten Allah Resûlü (s.a.v.) en az günde beş defa Müslümanlarla bir araya gelip onlarla birlikte karşılaştıkları problemleri gözden geçiriyordu. Peygamber Efendimiz (s.a.v.), ortaya çıkan müşkülli ve sorulan soruları vahyedilmiş âyetler ışığında çözerek cevaplıyor veya kendisini aşan bir mesele olduğu zaman ise yeni nâzil olacak vahyi bekliyor ve inzâl buyurulan âyet-i kerîmeler ışığında meseleyi çözüyor ve durumu açıklıyordu. Yâni Efendimiz Aleyhisselâtü Vesselâm; ya “**vahy-i metlûv**”⁶³ ile ya da “**O, kendi hevâsından söylemez. O, ancak kendisine gönderilen bir vahiydir**”⁶⁴ fermân-ı İlähîsi mücibince “**vahy-i gayr-i metlûv**”⁶⁵ göre meseleleri çözüyordu. Zâten İlähî Beyân ile de; “**...Ey inananlar! Andolsun ki, sizin için, Allah’a ve âhiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah’ı çok zikredenler için Resûlullah en güzel örnektir.**”⁶⁶, “**..Peygamber size ne verdiyse onu alın, size ne yasakladıysa ondan da sakının..**”⁶⁷, “**Allah’a ve Rasûlü’ne itâat edin**”⁶⁸, “**..(Resûlüm!) De ki: Eğer Allah’ı seviyorsanız Bana uyunuz ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın..**”⁶⁹, “**..Her**

63 Allah Resûlü(s.a.v.)’ne vahyedilen Kur’ân’da okunan âyetlerdir. Kur’an, vahyin en yüksek şeklidir. Bu vahiyde Allah Resûlü (s.a.v.) mübellîğdir, tercümandır.

64 Necm, 53/3, 4

65 Okunmayan vahiy demektir, Efendimiz Aleyhisselâtü Vesselâm’ın Kur’ân dışında aldığı vahiydir. Allah Resûlü(s.a.v.); “**Bana Kur’ân ve onun gibi bir misli verildi**” buyurmuşlardır. (Ebû Dâvud, Sünnet, 6; Hanbel, Müsned, IV, 131)

66 Ahzâb, 33/21

67 Haşr, 59/7

68 Âl-i İmrân, 3/32

69 Âl-i İmrân, 3/31

kim Allah ve Resûlü'ne karşı gelirse, apaçık bir sapıklığa düşmüş olur."⁷⁰, *"..Doğrusu Seni şahit, müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik. Ey insanlar! Siz de Allah'a ve Peygamberi'ne inanacaksınız, O'na yardım edersiniz, O'na saygı gösteresiniz ve O'nu sabah akşam tesbih edersiniz.. ..Muhakkak ki Sana biat edenler ancak Allah'a biat etmektedirler. Allah'ın eli onların ellerinin üzerindedir.."*⁷¹ diye buyuruluyordu...

Hâsılı vahiy alan, vahyin hayata nasıl taşınması gerektiğini söz ve fiilleriyle ortaya koyan ve Kur'an'ın ilk muhatabı olan Peygamber Efendimiz (s.a.v.) tarafından Müslümanların her türlü problemi hallediliyor ve her meselesi neticeye bağlanıyordu. Dolayısıyla Efendimiz Aleyhisselâtu Vesselâm zamanında âmeli ve itikâdi bir farklılık ve buna istinâd eden bir ayrışma olmadığı için herhangi bir mezhep de söz konusu olmadı / olmazdı / olamazdı. Çünkü Allah Resûlü (s.a.v.) bir meselede ne buyuruyorsa istisnâsız bütün sahâbiler de onu yapıyordu. Zâten Yüce Rabbimiz de Kur'an'da açık ve net olarak şu uyarıları yapıyor ve; *"...Ey iman edenler! Allah'a itâat edin, Peygamber'e itâat edin de amellerinizi boşa çıkarmayın.."*⁷², *"Peygamber size neyi vermişse onu alın, neyi yasaklamışsa ondan kaçının"*⁷³, *"..Ey iman edenler! Allah'a ve Resûlü'ne itâat edin, işittiğiniz halde O'ndan yüz çevirmeyin.."*⁷⁴, *"..Allah'a ve Resûlü'ne karşı gelenler, kendilerinden öncekilerin alçaltıldığı gibi alçaltılacaklardır.."*⁷⁵, *"..Artık kim Allah ve Resûlü'ne karşı gelirse, bilsin ki ona, (kendi gibilerle birlikte) içinde ebedi kalacakları Cehennem ateşi vardır.."*⁷⁶ diyordu.

70 Ahzâb, 33/36

71 Fetih, 48/9-10; Ahzâb, 33/45

72 Muhammed, 47/33

73 Haşr, 59/7

74 Enfâl, 8/20

75 Mücâdele, 58/5

76 Cin, 72/23

Cenâb-ı Allah tarafından “**Âlemlere rahmet olarak gönderilen**”⁷⁷, kendi hevâ ve hevesinden konuşmayan, her söylediği vahiy soluklu olan ve “**..Sen bizim nezâretimiz altındasın..**”⁷⁸ diye buyurulan Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.); Kur’ân’da, keyfiyet ve detayları belirtilmeyen, ancak temel ölçüleri ortaya konulan hususların tafsilat ve teferruatlarını “**Sünnet-i Seniyyeleri**” ve “**Hadis-i Şerifleri**”yle fiilî ya da sözlü veya takrîrî olarak açıklamıştır. Zâten fıkıh usûlü terminolojisinde şer’î hükümlerin meşruiyet delillerinin birinci kaynağı Kur’ân, ikinci temel ölçü ise Sünnettir. Efendimiz Aleyhisselâtu Vesselâm; ne öğrenmişse bizzat Yüce Rabbinden öğrenmiş, Kur’ân-ı Kerîm’i hayatıyla temsil ve tebliğ etmiş, en câmî sözleri en kısa cümlelerle dile getirmiş, söylenebilecek sözlerin en vecizini, en anlamlısını, en tesîrlisini, en çarpıcısını, en geniş anlamlısını ve en özlüsünü söyleme yeteneğiyle, yâni “**cevâmiü’l kelim**”⁷⁹ kabiliyetiyle teçhiz edilmiş ve en lâtif beyânlarla İslâm hakikatini anlatarak tebliğ görevini eksiksiz olarak yerine getirmiştir.

Kur’ân-ı Kerîm’i en doğru anlayan ve anlatan, Dîn’in ahkâmını en iyi şekilde uygulayan ve uygulatan, İslâm ahlâkını en güzel bir biçimde yaşayan ve yaşatan, Yüce Kitabımız tarafından “**usve-i hase-ne**”^{80*} diye işâret buyurulan, “**Biz o peygamberleri mucizelerle ve kitaplarla gönderdik. Ey Peygamberim! Sana da Kur’ân’ı indirdik ki, insanlara vahyedilene açıklayasın. Belki onlar da düşünürler.**”⁸¹ Âyet-i Kerîmesiyle kendisine Kur’ân-ı Kerîm’i açıklama görevi verilen, her sözü bir İlâhî ferman olan ve “**Kur’ân’ın canlı müfessiri**” diye tesmiye olunan “**hâtemü’l-enbiyâ**”^{82*} Hz. Resûlullah(s.a.v.)’tır.

77 Enbiyâ, 21/107

78 Tûr, 52/48

79 Buhârî, Cihad 122, Ta’bir 11; Müslim, Mesacid 5-7; Tirmizî, Siyer 5; Hanbel, Müsned, II, 268, 396, 455

80 Ahzâb, 33/21; ***En güzel örnek**

81 Nahl, 15/44

82 Ahzâb, 33/40; ***Son Peygamber**

Mâlum olduğu üzere Kur’ân nasslarındaki bâzı noktaların sünnetle açıklanmasına ihtiyaç vardır. Bu sebeple, Kur’ân-ı Azîmü’sşân pek çok âyette Peygamber Efendimiz(s.a.v.)’e itâat edilmesini çok açık olarak emir buyurduğu gibi; **“Ey inananlar, Allah’a itâat edin, Peygamber’e ve Ulû’l-Emr’e itâat edin. Bir şeyde anlaşamazsanız onu Allah’a ve Peygamber’ine arz edin. Bu en iyi ve netice itibâriyle en güzeldir”**⁸³ diyerek Sünnete ve hadise de atıfta bulunmuştur. Bu itibarla Peygamber Efendimiz(s.a.v.)’e yâni sahîh hadis ve sünnete başvurmadan Kur’ân’ı ve İslâm’ı bütün tafsilatı ve teferruatıyla anlamak gayri kabildir. Meselâ **“Namazı dosdoğru kılın”**⁸⁴ emri İlahisini ve zekâtın hangi nisaba göre ve ne şekilde verileceğini Sünnet olmadan anlamak ve tatbik etmek mümkün değildir. Bu sebeple Sâhâbe-i Kirâm Efendilerimiz ve onların izinden giden bütün Müslümanlar da Allah Rasûlü (s.a.v.) namazı nasıl kılmışsa, O’na uyararak ve O’nun söylediği biçimde namazlarını edâ etmişler, O’nun hadislerine istinâden zekât nisabının ne olduğunu, hangi maldan ne miktar ve ne ölçüde verileceğini öğrenmişler ve İslâm’ın diğer hükümlerinin teferruatını da O’nun hadislerinin rehberliğinde hayata geçirmişlerdir. Çünkü İslâm’ın teorik kaynağı Kur’ân-ı Azîmü’sşân, pratik ölçüsü de Efendimiz Aleyhisselâtu Vesselâm’ın muazzez hayatlarıdır. Sevgili Peygamberimiz(s.a.v.)’in **“yaptıkları, söyledikleri ve tasvip buyurdıkları”** diye özetleyip, topyekûn bir hayat nizâmı ve İslâm’ın kâinâta bakan ufku olarak niteleyebileceğimiz Sünnet-i seniyyeler, Kur’ân’ın yaşanmış, yaşanabilen ve yaşanması gereken hâlidir. Yâni, Kur’ân **“Mutlak Hakikat”**, sünnet ise **“Yaşayan Hakikat”**tir. Sevgili Peygamberimiz(s.a.v.)’in yaptıkları ve söyledikleri mü’minler için her alanda bağlayıcıdır ve Efendimiz Aleyhisselâtu Vesselâm Müslümanlar için ahlâkı, ahvâli ve ahkâmıyla vazgeçilmez tek örnektir. Şurası muhakkaktır ki, Sünnet; Allah Resûlü(s.a.v.)’nün hayatı ve hadisleri olup, vahyin beşer formundaki yanlışsız ifâdesi, tefsiri, temsili Efen-

83 Nisâ, 4/59

84 Bakara, 2/43

dimiz Aleyhisselâtü Vesselâm'dır ve O'nun şahsında Kur'ân-ı Kerim, tâbiri câizse ete kemiğe bürünmüştür.

Müfessirlerin ifâdesiyle Allah Resûlü (s.a.v.) sünnetleriyle; **“Kur'ân'ın mücmelini beyân, mutlakını takyîd, müşkilini tavzih, müphemini beyân, umumunu tahsis ve neshini beyân etmiş”**-tir.⁸⁵ **“Vahy-i gayr-i metlûvv”** olan sahih hadis-i şerifler, en vezîc ve en doğru Kur'ân'ın tefsiridir. Sahih hadisler, bütün ümmet için bağlayıcıdır, hüküm kaynağıdır. Sünnet, Kur'ân'da olmayan bazı hükümleri getirmesiyle de, müstakil bir teşrî kaynağıdır. Kur'ân'ın bütün delilleri, Peygamber Efendimiz(s.a.v.)'ın bütün hükümleri, emir ve nehiyleri eşitir.⁸⁶ Zâten Efendimiz Aleyhisselâtü Vesselâm Vedâ Haccı'nda şöyle buyurmuştur: **“Sizlere iki şey bırakıyorum: Allah'ın Kitâbı ve Rasûlü'nün Sünneti. Bunlara sarıldığınız müddetçe dalâlete düşmezsiniz.”**⁸⁷

“Kur'ân Müslümanlığı”, Hadis Ve Sünnet Düşmanlığı

Yeri geldiği için, burada küçük bir parantez açarak son günlerde yine çok sık gündeme getirilen **“Kur'ân Müslümanlığı”** adı altında hadis inkârcılığı yapmaya çalışan günümüzün **‘New zuhur Selefileri’** ve **‘Mûtezile'nin asrî müntesipleri’** hakkında -ileride daha teferruatlı serd-i kelâm etmek üzere- kısaca bilgi verelim:

Günümüzde yaygınlaşmaya başlayan bu zihniyetin esas gâyesi; Kur'ân ile Sünneti birbirinden uzaklaştırarak Mutlak Hakikat'i hayattan koparmak ve İslâm'ın teorik temeli olan Kur'ân-ı Kerim'i, Kur'ân'ın hayata tatbik şekli olan Sünnet-i Seniyye'den ayırmaktır. Yukarıda da ifâde ettiğimiz gibi, İslâm'ın iki temel kaynağı Kur'ân ve

85 TDV İslâm Ansiklopedisi, XV, 284

86 Şâtibî, *el-Muvâfakat*, I, 14

87 *Tirmizî*, Menâkıb, 32; Hâkim, *el-Müstedrek*, I, 93

Sünnet'tir. Ve şu da çok âşikâr bir hakikattir ki, Kur'ân ve Sünnet bir bütündür. Eğer bu bütünlüğü bozarsanız, İslâm'ın iki ana kaynağından birisini ortadan kaldırırsanız, dinimizin teoriğiyle pratiğini birbirinden ayırırsanız; **“Parçasını yitiren, bütünü kaybeder”** fehvasınca İslâm'ın hayatına kast etmiş olursunuz.

Mânâsını yitiren bir fiil ya da fiilinden ayrı her mânâ ruhsuz beden, ya da bedensiz ruh hükmündedir. Bu sebeple Kur'ân ve Sünnet bütünlüğünün oluşturduğu mükemmel bir hayat nizâmı olan İslâm hakikatinin on dört asırlık birikimini târumâr etmek için çeşitli metotlarla dinimize kast edenler, İslâm'ı lokomotifler/in/e takılacak bir vagon olarak gören çağdaş selevî akımlar; ilk önce hadis inkârçılığıyla işe başlayıp, din adına dinden uzaklaş/tır/ma amacıyla hareket ederek, mü'minleri âdiyetlerinden koparıp boşluğa düşürmek ve inançlarına yabancılaştırmak adına **“Sünnet-i Seniyyesiz Müslümanlık”** ihdâs etmek ve İslâm'ın temel ilkelerinde tahribat oluşturmak için -şuurlu ya da şuursuz- her türlü gayreti göstermektedirler. **“Ulemâ”** değil **“ulama”**, İslâm âlimi değil teolog, Hira'dan ışık alan **“münevver”** değil Batı Felsefesinin müntesibi **“aydın”** olan ve oryantalistlerle aynı çizgide akıl yürüten bazı televizyon vâizleri; Sünnet-i Seniyye'nin vahiy değil, Allah Resûlü(s.a.v.)'ne yalan yanlış olarak isnat edilen bir takım sözler olduğunu iddiâ etmektedirler. Hindistan'daki Kuraniyyun Hareketi'nin ve Meâlcilerin sözcüsü olan Çekrâlevî⁸⁸; **“Biz yalnızca Allah(c.c.)'in indirdiği Kur'ân'a ittibâ ile sorumluyuz. Bâzi hadislerin kat'i bir şekilde Peygamber'e ulaştığı farz edilse de yine bağlayıcılığı olmaz. Çünkü hiçbiri Allah'tan gelen vahiy değildir.”** demektedir. Halbûkî yukarıda zikrettiğimiz çok sayıdaki âyet-i kerimedede; Allah(c.c.)'a ve Resûlü(s.a.v.)'ne itâat ve ittibâ emredilmekte, **“Peygamber size neyi vermişse onu alın, neyi yasaklamışsa ondan kaçının”**⁸⁹ denilmekte ve Allah Resûlü(s.a.v.)'nün

88 TDV İslâm Ansiklopedieci, XXVI, 428-429

89 Haşr, 59/7

sahih hadisleri hakkında; **“O, kendi hevâsından söylemez. O, ancak kendisine gönderilen bir vahiydir”**⁹⁰ diye buyurulmaktadır.

Bütün bunlara rağmen Kur’ân-ı Kerîm’in Sünnet-i Seniyyeler ışığında anlaşılmasına **“Uydurulan Din”** (!) diyenler ve bu yolda yürüyenler; İslâm Dünyası’nın dirliğinin, birliğinin, **“vasat bir ümmet”** olmanın sigortası olan Ehl-i Sünnet itikadının ana omurgasının çöktürülmesinde, asrî Hâricîlerin, çağdaş Mûtezilelerin yeniden zuhur etmesinde, Müslümanların radikalleşmesinde, terörize edilmesinde ve sahte paralel dinlerin oluşmasında -bilerek veya bilmeyerek- katalizör görevi ifâ etmişlerdir / etmektedirler. Zâten Batılı emperyalistler; XVIII. ve XIX. asırlarda Osmanlı’nın önce süper devlet olma gücünü kaybettirip, bilâhare de tarih sahnesinden silerek **“İslâm’sız bir Dünya”** oluşturmalarının ardından uygulamaya koydukları küresel stratejilerinin ikinci aşamasına geçmiş ve Müslümanları Ehl-i Sünnet çizgisinden uzaklaştırıp selefileştirerek radikalizme ve sapık dînî ideolojilere sevk etmişlerdir. Yâni Müslümanlar; ya İngilizlerin **‘Hâricî meşrepli Selefî mantıklı bir İslâm (!) projesi’**yle terörizmin kucağına itilip Müslüman ile teröristin özdeş hâle getirilmesi için ya da Vatikan merkezli bir plân olan **“Dinler arası diyalog”** safasatısıyla **‘denetlenebilir yeni bir paralel din’** (?)! ihdâs edilip **“İlmli İslâm”** (?)! adı altında, Allah (c.c.) katında kıyamete kadar geçerli tek hak din olan İslâm’i⁹¹ da protestanlaştırmak için çok çeşitli taktiklere baş vurmuşlardır. Hâl böyle olunca mü’minler; ya Hâricîleştirilerek **“terörist Müslüman”** (?) durumuna düşürülmüş veya ABD’nin **“Yeşil Kuşak Projesi”**nin yan ürünü olan **“İbrâhîmî Dinler”** ambalajlı aldatmacasıyla da Kelime-i Tevhîd’in ikinci cümlesi -hâşâ- yok say/dır/ılarak **“Peygambersiz bir İslâm”** ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Ve nihâyet Kilise ve Havranın Ehl-i Sünnet’i ortadan kaldırarak İslâm’ı yok etme stratejisinin son aşamasında ise, Kur’ân ve Sünnet temelinden uzaklaştırılan ve reform adı altında de-

90 Necm, 53/3, 4

91 Âl-i İmrân, 3/19

forme edilen bir “İslâm’sız İslâm”a (?) geçiş amaçlanmıştır. Bu projelerde Hadis ve Sünnet karşıtı olan teologlar ile “paralel din” inşâ eden “hocaefendi” sıfatlı mülhid ve zındıklara da taşeronluk görevi verilmiştir.

Bu projede görev yapan modern reformistler ve new zuhur selefler; İslâm’ı aslı çizgisinden ve temel referanslarından ayırmak için, içinde az doğru, çok yalan barındıran söz ve yazılarıyla Sünnete ve hadise muhalefet etmişlerdir / etmektedirler. Çünkü Sünneti göz ardı etmek ya da hafife almak demek, dinin; yaşanan, yaşatan ve yaşayan pratiğini yok saymakla eş anlamlıdır. Bir tarafta Sünneti zaman ve mekânla sınırlayanların yanına eklenenler; Hadis-i Şerifleri önemsizleştirmek için “mevzu” hadisleri gündeme getirip, “mütevâtir, makbul, sahih ve hasen” hadisleri de aynı kefeye koyanlar, böylelikle de bütün hadisleri itibarsızlaştırmak isteyenler yâ Batılı küresel tezgâhlarda görev ifâ etmekte ya da bu şer güçler tarafından ifsâd edilip piyonlaştırılan ve ‘katliam yaparken cihad ettiğini zanneden’ çağdaş Hâricîlere dönüştürülmektedirler... Ehl-i Sünnet’e muhalif olan, on dört asırlık İslâm geleneğine âdetâ redd-i mîras eden, oryantalist desteğiyle genetiği şekillendirilen, kadim ulemâyı, evliyâyı ve mezhebi yok sayan, ve sekülerleşme zemininde yetişen bu kişiler hadise, sünnete, tasavvuf geleneğine karşı hücum ederken; ilmî ve îmânî cehâlet, dalâlet, sefâlet ve hatta ihânet içinde yürümektedirler. Bu sapkın modernist ve reformist akımın mensuplarının -basiretini yitirenler ve saf duygularla onların tezgâhlarına gelenler müstesnâ- büyük çoğunluğu İslâm hakikatini Kur’ân’dan ve Sünnet’ten öğrenmek derdinde olmadıkları; zihinleri ifsâd etmek ve ‘Dîni mihraptan yıkmak’ için; ‘İslâm’da eksik bulmak’ (?!), ‘İslâm’ın teoriğini pratiğinden ayırmak’, ‘İslâm’a karşı ahkâm kesmek’, ‘On dört asırlık İslâm geleneğini ve birikimini yok saymak’, ‘Aykırı laflar ederek meşhur olmak’, ‘İslâm’ı protestanlaştırmak’, ‘Müslümanları mezhepsizleştirmek” için çok çeşitli faaliyetler içinde buldukları erbâbinca mâlumdur.

Günümüzde yaygınlaşan ve medya vâsıtasıyla seslerini herkese duyuran dünkü Selefi ve Mûtezile fırkalarının modern versi-

yonları olan sahte müçtehitler (!) ve reformistler; bütün hadislere **“uydurma”** damgasını vurmakta, on dört asırlık medeniyet birikimimizi ve Hadis külliyyatımızı reddetmekte, amelî ve îtikâdî Ehl-i Sünnet mezheplere dil uzatmaktadır. Ehl-i bid'at'ın izini tâkip eden bu **“aydınlar”**; asırlar önce tartışılmış, müzâkere edilmiş ve karara bağlanmış olan konuları yeniden gündeme getirmekte, amelî ve îtikâdî konularda Kur'ân, Sünnet ve İcmâ-i Ümmetin ne dediğini hiç umursamadan son devrin moda tâbiri olan **“Bence!”** diye söze başlayarak bol keseden ahkâm keserek ortalıkta cirit atmakta ve -en hafif ifâdeyle- oryantalistlerle omuz omuza yürümektedirler.

Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.); misyon, vizyon ve icrâ ettiği fonksiyon itibâriyle hayatla her an iç içe bulunmakta, hadis ve sünnetleriyle de her dem bizim hayatımızda yaşamakta olup, bunu hiç anlamayanlar ya da anlamak istemeyenler O'nu mekânla ve zamanla sınırlı bırakmak ya da yaşadığı tarihe mâl etmek isteyenler, O'nun getirdiği İlahî mesajı hayatın dışına çıkarmaya çalışmaktadırlar. Halbûki Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.); bütün zamanlara, bütün mekânlara ve bütün insanlara hitâp eden cihanşümûl bir vahyi hem kâliyle, hem de hâliyle tebliğ etmiştir. Allah Resûlü(s.a.v.)'nü bir şekilde hayattan dışlayarak ya da sâdece **“mesaj taşıyıcı”** şeklinde görerek veyâ **“tarihsellik ve yerellik”** penceresinden bakarak İslâm'ı yorumlamaya çalışanlar; karanlık denizlerde pusulasız yön tâyin ederken nefsanî dehlizlerin girdâbında kaybolmaya veya yanlışlıklar içinde boğulmaya yol açar / açmıştır / açacaktır. **“Kur'ân Müslümanlığı”** diye kulağa hoş gelen bir sloganın peşine takılıp istikamet(sizlik) belirleyenler; dîni hayattan sünneti tecrit edip, **“hayatlı bir dînin”** hayatına kastetmek isteyenlerin değirmenlerine su taşıdıklarını, ifrat ve tefrite yol açacak bir düşünce girdabına savrulduklarını ve Hakikat'ten uzaklaştıklarını belki de görmemişlerdir / görememişlerdir / görememektedirler. Şurası unutulmamalıdır ki; İslâm'ın en doğru bir biçimde anlaşılıp yaşanmasını hayatıyla temsil eden, Kur'ân'ın en büyük müfessiri, mübelliği ve insanlar içinde beşerin emsâlsiz mürebbîsi hiç şüphesiz Peygamber Efendimiz(s.a.v.)'dir. Bidâyetten beri ifâde ettiğimiz üzre Fahr-i Kâinât Efendimiz(s.a.v.)'i ve O'nun muaz-

zez Sünnet-i Seniyyelerini devreden çıkararak veyâ önemsemeyerek ya da “O’nun yaşadığı dönem için geçerli olan Arap toplumuna âit gelenekler” deyip, ‘yok’ sayarak Kur’ân’ı ve İslâm’ı tam ve doğru olarak anlamak, yaşamak ve yaşatmak aslâ mümkün değildir.

Bu parantezi kapadıktan sonra konumuza dönelim ve Ehl-i Sünnet Yolu’nun önemli kıstaslarından olan ve Kâinâtın Solmayan Gülü’nün kutlu yolundan hiç ayrılmayan “**Sahâbe-i Kirâm Efendilerimiz**”in ayak izlerini takip edelim.

“En Hayırlı Ümmet” Sahâbe-i Kirâm Efendilerimiz

Sevgili Peygamberimizin Âlem-i Cemâl’e vuslat için Hakk’a yürümesinden sonra; vahyin ilk muhatabı olan, Fahr-i Kâinat Efendimiz(s.a.v.)’in rahle-i tedrisinde yetişen, İlahî Beyan’da; “**İnsanların iyiliği için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmet**”⁹² diye ifade buyurulan ve Ümmet-i Muhammed içinde Kur’ân’ı en iyi yorumlayan Sahâbe-i Kirâm Efendilerimiz de bir problemle karşılaştıkları zaman Kur’ân ve Sünnet ışığında meseleye çözüm getirmek için bir araya gelmişler ve birçok mesele için de içtihat etmişlerdir. Enbiyâdan sonra Âdemoğlunun en büyükleri diye vasedilen Ashâb-ı Güzîn; Fahr-i Kâinat Efendimiz’in hayatına, hâtıralarına, icraatlarına... yaşayarak tanıklık eden “**arkadaşları**”⁹³ olup, Sevgili Peygamberimiz(s.a.v.)’in her hâlini, her tavrını, her davranışını ve her sözünü en ufak ayrıntısına kadar tâkip ve tahkik ederek hayatlarına tatbik eden “**Gökteki yıldızlar**”⁹⁴ olmaları sebebiyle, onların icmâ ve içtihatları biz Müslümanlar için Kur’ân ve Sünnetten sonra âmir hükmündeki üçüncü temel ölçüdür. Zâten hadis ve sünnetleri bize nakleden ilk

92 Âl-i İmrân, 3/110

93 M. Yusuf Kandehlevî, *Hayâtü’s-Sahâbe*, II, 569

94 M. Yusuf Kandehlevî, *Hayâtü’s-Sahâbe*, I, 23

nesil Sahâbe Efendilerimizdir. Ashâb-ı Güzin; tereddüde düştükleri hususlardaki ya da bilemedikleri mevzûlardaki her meseleyi bizzat Allah Resûlü(s.a.v.)'ne sorup öğrendikleri için her konuya muttâlî olmuşlardır. Sahâbe-i Kirâm; İ'lâ-yı Kelimetullah için her türlü sıkıntıya göğüs germiş, İslâm'ın emirlerini, ibâdet şekillerini, içtimâî yönünü, hayat tarzını ve ahlâkını bizâtihi Allah Resûlü(s.a.v.)'nden görmüş ve dîni O'nun rahlesinde tedris edip öğrenerek irtifâ kazanmış, Efendimiz'den feyz ve ilhâm alarak yücelmiş, O'nun dostu ve arkadaşı olma bahtiyarlığına erişmekle ulviyet kazanıp îmanın zirvesine çıkmış, Semânın Dili'yle **“en hayırlı ümmet”** diye tebcil edilmiş, Nebîlerden sonraki en muallâ mertebeye yükselmiş seçilmiş insanlardır. Yâni Ashâb-ı Kirâm; İlâhî methiyeden nasîp almış, Cenâb-ı Hakk tarafından: **“..O'na îman eden, O'nu destekleyen, O'na yardımcı olan ve O'nunla berâber indirilen nûra tâbî olanlar var ya, işte felâha erenler onlardır..”**⁹⁵, **“..Ve işte böylece Biz sizi örnek bir ümmet kıldık ki insanlar nezdinde Hakk'ın şâhitleri olasınız ve Peygamber de sizin hakkınızda şâhit olsun..”**⁹⁶, **“..Muhammed, Allah'ın resûlüdür. O'nun berâberindeki mü'minler de kâfirlere karşı şiddetli olup, kendi aralarında şefkatlidirler..”**⁹⁷ diye övülmüşlerdir. Onlar, Efendimiz'in **“İnsanların en hayırlısı, yaşadığım dönemde yaşayanlardır.”** tebşirine nâil olmuş ve ulemâ tarafından da **“göğüslerindeki îman dağlardan daha büyük”**⁹⁸ diye vasedilmiş kutlu mü'minlerdir. Onlar; **“Allah(c.c.)'in boyasıyla boyanmış”**lar⁹⁹ ve Hakk'ın nûrunu Nübüvvet aynasından seyretmişlerdir.. Onlar; **“Gül”** Medresesi'nde itikâdî, amelî, ahlâkî, nazarî ve tatbikî olarak eğitim almış, Peygamber Efendimiz (s.a.v.) tarafından yetiştirilerek kemâlin zirvesine ulaştırılmış ve insanlığa her konuda rehberlik yapacak örnek bir toplum hâline getirilmiştir. Nasıl ki, Allah Resûlü(s.a.v.)'nün ahlâkı

95 Arâf, 7/157

96 Bakara, 2/143

97 Fetih, 48/29

98 M. Yusuf Kandehevî, a.g.e., I, 38

99 Bakara, 2/138

“**tamamıyla Kur’ân**” ise, Sahâbe-i Kirâm’ın ahlâkı da ‘**tamamıyla Resûlullah ahlâkı**’dır. Onlar, Resûlullah (s.a.v.) iklimine açılan birer kapıdır... Çünkü onlar; hayatlarını vahyin ışığında şekillendirmiş, irâdelerini îman suyuyla çelikleştirmiş, nefislerini Kâinâtın Solmayan Gül’ünün mürebbiliğinde dizginlemiş, kalplerini “**Lâle**”ye müştak “**Gül**” aşkıyla tezyîn etmiş ve yaşantılarının her ânına Efendimiz’in eşsiz güzelliklerini yansıtmış olan muvahhitlerdir.

Tâbîîn’in büyük âlimlerinden Hasan Basri Hazretleri, Sahâbe-i Kirâm’ın mertebesinin ulviyetini îzah ve tasvir ettikten sonra: “**Eğer siz sahâbeyi görseydiniz, onlara ‘deli’ derdiniz; onlar sizi görselelerdi, ‘Bunlar mümin değil.’ derlerdi.**”¹⁰⁰ hükmünü dile getirmişti. Hâsılı kelâm onlar, insan aklının idrâk edemeyeceği bir aşk ve derûnî bir şevkle Allah(c.c.)’a inanıp, Hz. Muhammed Mustafa(s.a.v.)’ya sevdâlanan ve ömür boyu “**Gül**” gibi yaşayan sahâbilerdir. Hz. Peygamber(s.a.v.)’de en kâmil mânâsıyla tezâhür eden Esmâ-i İlâhiye’nin her biri, her bir sahâbide diğerdinden daha fazla tebellür ederek kendini göstermiştir. Zîrâ Yüce Rabbimiz, İslâm nizâm ve medeniyetinin inşâ ve ihyâsının Sahâbe-i Kirâm’ın eliyle olmasını murat etmiş ve Kur’ân-ı Kerîm onları; “**..insanlara şahit ve örnek olması için mütedil bir ümmet..**”¹⁰¹ diye vasfetmiştir. Bu sebeple Ashâb-ı Kirâm, Kur’ân ve Sünnet’ten hüküm çıkarabilme gücüne sâhip olan birer müçtehitler. Bütün bunlardan dolayı, “**Gül Devri**”nden sonraki Müslümanlar da; Sevgili Peygamberimiz(s.a.v.)’in sünnet-i seniyyelerine, hayatın bütün safhalarını ihâta eden hadîs-i şeriflerine; Efendimiz tarafından, “**îman, muamelât, ibâdât ve ahlâk**ın” hayata tatbik edilmesine Ashâb sâyesinde vâkıf olmuşlardır. Zâten İslâm âlimleri; en çetrefilli ve en mahrem konular dâhil, her mevzûda ve her meselede Efendimiz’in hayatından bir misâl gösterebiliyorlarsa, hiç şaşmayan ölçüler ortaya koyabiliyorlarsa, günümüzdeki her probleme ışık tutabiliyorlarsa ve istikbâlde karşılaşılacak olan her kâziyeye çözümler

100 Ebû Nuyam, *Hilyetü’l-Evliyâ*, II, 134

101 Bakara, 2/143

getirebileceklerse, bütün bunlar “**Gül**”ün gölgesinde kalarak Sevgili Peygamberimiz(s.a.v.)’in hayatını bütün teferruatıyla bizlere aktaran Sahâbe-i Kirâm Efendilerimiz sâyesinde mümkün olmuştur / olmaktadır. Ayrıca şunu da ifade etmemiz gerekir ki Ehl-i Sünnet îmamları; Ashâb-ı Kirâm Efendilerimizin fetvâlarını, her zaman kendi içtihat ve kıyaslarına tercih etmişlerdir.

Tâbiin, Tebe-i Tâbiin Ve Mezheplerin Oluşması

Sözlükte “**bir kimsenin yolundan gidenler, onu izleyenler ve ona tâbi olanlar**” anlamına gelen “**tâbiin**” kelimesi ıstılâhî olarak; Sevgili Peygamberimiz(s.a.v.)’i görme bahtiyarlığına erişememiş, ancak iman sâhibi olarak Sahâbe Efendilerimizi görmüş, onların sohbetinde bulunmuş, büyük sahâbilerden hadis rivâyet etmiş, Müslüman olarak Hakk’a yürümüş ve en çok Emevîler döneminde yaşamış olan Sahâbe-i Kirâm sonrası İslâm’ın ikinci altın neslidir.

Lügat mânâsı “**Tâbiin’i izleyenler**” demek olan “**Tebe-i Tâbiin**”in ıstılâhî anlamı ise Tâbiin neslinden birisiyle Müslüman olarak görüşmüş, Tâbiin ulemâsından ders almış veya onlardan hadis nakletmiş ve imanlı olarak Âlem-i Cemâl’e yürümüş olan Sahâbî ve Tâbiin’den sonraki İslâm’ın üçüncü altın neslidir.

Ashâb-ı Kirâm’ın yetiştirdiği ve “**Tâbiin**” diye adlandırılan talebeleri de çeşitli İslâm merkezlerine hicret etmiş, bunlardan İbrahim en-Nehâî (k.s.) Kûfe’ye, Hasan el-Basrî (k.s.) Basra’ya, Mekhul bin Müslim (k.s.) Şam’a, Tâvus bin Keysan (k.s.) da Yemen’de giderek hem fikhî konularda fetvâ vermişler, hem de talebe yetiştirmişlerdir. Tâbiin âlimleri de hocaları olan Sahâbe Efendilerimiz gibi gittikleri yerde karşılaştıkları yeni sorulara cevap vermek, ilk defâ karşılaşılan yeni problemlere dinî bir hüküm ortaya koymak ve çözüm bulmak için aynı yolu tâkip edip, evvelâ, Kur’ân’a, sonra Sünnet ve Hadise, daha sonra da hocaları olan Sahâbe-i Kirâm’ın üzerinde birleştikleri

fetvâlara baş vurmuşlardır. Ancak sorulan soruların ve ortaya çıkan meselelerin cevâbını bu üç yerde bulamadıkları takdirde ise kendileri içtihad etmişlerdir. Tâbiîn âlimleri de bir yandan yeni fetvâlar vererek karşılaşılan o günkü güncel meselelere çözüm bulmaya çalışırken, bir yandan da “**Tebe-i Tâbiîn**” diye vasıflandırılan talebeler yetiştirmişlerdir. “**Tebe-i Tâbiîn**” âlimlerinden bâzıları; İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe (k.s.), İmâm-ı Mâlik (k.s.), İmam Evzâî (k.s.), Leys bin Sa’d (k.s.), İmâm-ı Şâfiî (k.s.), Ahmed bin Hanbel (k.s.), Süfyân-ı Servî (k.s.), Süfyân-ı Uneyne(k.s.)’dir. Tâbiîn âlimleri Sahâbe Efendilerimizin fetvâlarını topladıkları gibi, Tebe-i Tâbiîn ulemâsı da Tâbiîn’nin fetvâlarını toplayıp bir araya getirmişlerdir.

Netice itibariyle şunları ifâde etmemiz gerekir ki; Peygamber Efendimiz(s.a.v.)’in vefatından sonra İslâmiyet Arabistan yarımadasının dışına çıkıp kısa zamanda geniş bir alana yayılmıştır. Hz. Osman (r.a.) şehit edilmesinden sonra Müslümanlar arasında siyâsî gruplaşmalar da başlamıştır. Yönetim meselesi yüzünden yapılan iç mücâdeleler ve bâzı kesimler tarafından itikâdî bir boyuta taşınan siyâsî hâdiseler, zaman zaman hakkın ortaya çıkarılmasından ziyâde inanç konuları üzerinden kendilerine üstünlük sağlamak isteyen kimi gruplar tarafından keyfî ve nefsî bir anlayışla yorumlanmış, bu da ister istemez pek çok tartışmaya sebep olmuş ve farklı fikirler etrafındaki kamplaşmalara da yol açmıştır.

Ayrıca bu fütühat döneminde İslâm toplumu çok farklı coğrafyalardaki değişik düşünce, inanç, kültür ve medeniyetlerle de karşılaşmıştır. Bu iç siyâsî mücâdelelerin yanında, tarihî, sosyolojik değişim ile medeniyetler arası münâsebetlerin oluşturduğu çeşitli sosyal problem ve yeni meseleler karşısında İslâm ulemâsı; dinin hem aslı, hem de fer’î hükümleri çerçevesinde yeni yorum ve bakış açıları ile fetvâlar vermiş, içtihatlar yapmıştır. Değişik coğrafyalara ve şehirlerle giden gerek Sahâbilerin, gerek Tâbiîn’in, gerekse Tebe-i Tâbiîn’in fetvâları arasında, âyet ve hadislerde açık olarak îzah edilmeyen ve görüş birliğine varılmayan teferruata ilgili amelî ve itikâdî hususların kıyasa dayalı içtihat ve yorumlarında çeşitli bakış açısı ve yorumlara

göre ister istemez farklı hükümler ve fetvâlar da ortaya çıkmış, bu da fikhî mezhepler ile itikadî ekollerin meydana gelmesine zemin hazırlamıştır. Şöyle ki İslâm'ın Hicrî II. Ve III. Asırları hem hızla yeni şehirlerin kurulduğu, hem eski şehirlerin birdenbire büyüdüğü hem de farklı kültür ve sosyolojik kitlelerle yüz yüze geldiği yüzyıllar olmuş ve zamanla bu süreçte İbn-i Haldun'un dediği gibi; şehirlerde toplumsal alanlar kurulmaya başlamıştır. Bu yeni şehirler cemaatin değil, cemiyetin, diğer bir ifadeyle toplum yapısının yeniden kurulduğu ve farklı sosyolojik yapıların ortaya çıktığı mekânlar olmuştur.

Müslümanlar, önceleri kendi şehirlerinde ve bölgelerinde yaşayan İslâm ulemâsının fetvâlarını öğreniyor ve ona göre amel ediyordu. Tebe-i Tâbiîn devri, başta tefsir ve hadis olmak üzere birçok ilmin tahsil edildiği ve büyük İslâm âlimlerinin yetiştiği mümbit bir devirdi. Bu dönemde fikhî meselelere içtihat eden pek çok ulemâ ve müçtehit vardı. İşte Tebe-i Tâbiîn dönemindeki müçtehit âlimlerin; temel meselelerin dışında kalan teferruatla ilgili konularda Kur'ân ve Sünnet çerçevesinde verdikleri farklı fetvalara göre amel edip, onların içtihatlarını tercih ve kabul edenler zaman içinde bir fikhî ekol oluşturmuş, bu insanlar, önceleri kendi bölgesindeki ulemânın verdiği her fikhî fetvâya uyarken, daha sonra sâdece kendi tâbi olduğu imamlarının yaptığı içtihatlara göre hareket etmeye başlamış ve böylece sosyolojik gelişmeler ve yeni meseleler karşısında ortaya konulan çözüm yolları Tebe-i Tâbiîn Dönemi'nde başlayan ve **“gidilen yol”** mânâsına gelen farklı fikhî **“mezhepler”**i teşekkül ettirmiştir. Daha sonraki dönemlerde ise bu fikhî mezheplere ek olarak; iman esaslarına inanmanın, yâni **“Allah(c.c.)'a, peygamberlerine, meleklerine, kitaplarına, âhret gününe, kadere, hayrın ve şerrin Allah (c.c.) tarafından halk edildiğine”** iman etmenin dışındaki İslâm akidesinin özüne dâhil olmayan anlayış ve yorumlardaki farklılaşmalar itikadî mezheplerin de ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir.

Müçtehitlerin yaptığı içtihatların, verdikleri fetvâların yayılmasında ve bir mezhep hâlini almasında talebelerinin çok büyük rolü olmuş, bâzı imamların öğrencileri hocalarının fetvâlarını tertip

ve tasnif ederek bir sistem hâline getirmiş ve bunlara uyan insanlar da bir mezhebin müntesibi olmuştur. Tarihî süreç içinde Ehl-i Sünnet yolunu ve itikadını takip eden ondan fazla mezhep ortaya çıkmış, ancak bu mezheplerden bugün Müslümanların ekseriyetinin tâbi olduğu dört hak mezhep (Hanefî, Şâfiî, Mâlikî, Hanbelî mezhebi) varlığını devam ettirebilmiştir. Ehl-i Sünnet Ve'l-Cemaat itikâdına bağlı olan diğer hak mezhepler (Ezvâî, Sevrî, Leysî, Zâhirî, Taberî, Hasan Basrî mezhebi...) zaman içinde karşılaşılan meselelere tatminkâr cevaplar veremedikleri ve oluşan yeni problemlere kabul gören çözümler üretemedikleri için bu çizgiyi takip edenlerin sayısı gitgide azalmış, bu kişiler Hanefî, Şâfiî, Mâlikî, Hanbelî mezhebinin amelî ve itikâdî çizgisinin takip etmeye başlamış ve böylece diğer hak mezheplerin isimleri sâdece kitap sayfaları arasında kalmıştır.

HANEFİLİK VE İMÂM-I ÂZAM (K.S.)

İslâm toplumunda ilk kurumsallaşan Ehl-i Sünnet ekolü, sün-nî mezheplerin en eskisi ve en yaygını olan “**Hanefîlik**”tir. Dört büyük sün-nî fıkıh mezhebinden birisi olan Hanefîlik; İmâm-ı Âzam Hazretleri'nin (Doğumu H.80 / M. 699 – Ölümü H. 150 /M.767) görüş ve fetvâları çerçevesinde şekillenmiş ve ismi de -diğer mezheplerde de olduğu gibi- kurucusunun adına nispet edilerek “**Hanefiyye / Hanefî Mezhebi**” diye meşhur olmuştur. Hanefî mezhebi; Küfe bölgesinde ortaya çıkan “**ehl-i re'y**” ekolüyle sıkı bir bağlantısının olması, fikhî meselelerin çözümünde nassların yanında re'y de yer vermesi, İmâm-ı Âzam Hazretleri'nin etrafında teşekkül eden Kur'ân ve Sünnet merkezli içtihad şûrâsı ve fıkıh akademisiyle nasslar ile re'y arasında mâkul bir denge kurmaya çalışmasıyla öne çıkmış ve böylece Medîne merkezli Hicaz fikhından (“**ehl-i hadis**”ten) bazı konularda farklılıklar göstermiştir.¹⁰²

102 TDV İslâm Ansiklopedisi, XVI, 21-27

Hicrî 80 yılında dünyaya gelen İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe (k.s.) veya tam adıyla **“Ebu Hanîfe Numân bin Sabit bin Zûtâ bin Mâh”** Sünnî fıkhnın en büyük âlimidir. İmâm-ı Âzam (k.s.); iman, amel ve ahlâk başta olmak üzere İslâm Dîni'nin bütün meseleleri hakkında görüşlerini telif ettiği bir çok eserle ortaya koymuş, Allah(c.c.)'in rızasına uygun olan hareket tarzının esaslarını, usullerini ve şekillerini tespit etmiştir. Ebû Hanîfe (k.s.) inanç ve itikad anlamında fetret devrinin yaşandığı o yıllarda; İslâm'ı, temel kaynaklar ışığında bir bütün olarak ele almış, verdiği fetvalarla yeni bir üslup ve anlayış ortaya koymuş, böylelikle oluşan ve oluşacak olan fitneye, bölünmeye ve tekfir siyâsetine mânî olmuş, bid'at ehline gerekli cevapları hakkıyla vermiş, itikatta birlik ve beraberliği sağlamış **“İkinci Asrın Müceddidi”**dir. Ebû Hanîfe(k.s.)'nin fikhî düşüncenin gelişmesine olan büyük katkısı, diğer mezhep imamları ve İslâm âlimlerince de ifade edilmiştir. Meselâ Tabiîn âlimlerinden ve talebelerinden Abdullah b. Mübârek'in, İmâm-ı Âzam(k.s.)'i; **“İlmin beyni”** olarak vasıflandırırken, İmâm-ı Şâfiî (k.s.) de, fıkıhla meşgul olan bütün âlimlerin Ebû Hanîfe(k.s.)'ye teşekkür borçlu olduğunu dile getirirken söylediği; **“İnsanlar fıkhıta Ebû Hanîfe'nin çocuklarıdır”**¹⁰³ ifâdesiyle İmâm-ı Âzam(k.s.)'in fakihler nezdindeki itibârını çok veciz bir biçimde anlatmıştır. Gerçekten de İmâm-ı Âzam Hazretleri, verdiği fetvâlarla, serdettiği düşüncelerle ve eserleriyle Ehl-i Sünnet'in fikhî ve itikâdî görüşlerinin teşekkülünde hiç şüphesiz en önemli isim olduğu bütün âlimler tarafından da kabul edilmiştir.

Ömrünün elli iki yılı Emevîler, on sekiz yılı Abbâsîler döneminde geçiren Ebû Hanîfe (k.s.); derin fıkıh bilgisinin yanı sıra, inandığını ve doğru bildiğini söylemekten ve onun mücadelesini vermekten çekinmemiş, hayatı bu yönüyle de hep mücâdele içinde geçmiş, bu uğurda birçok sıkıntı ve mahrumiyete katlanmış, güçlü bir ideâlin ve cesâretin ne demek olduğunu yaşadığı dönemde herkese göstermiştir. İmâm-ı Âzam Hazretleri; gerek Emevîler, gerekse

103 İmam Zehebî, *Siyer Âlem el-Nübelâ*, VI, 403;Tehânevî, *Kavâid*, 191

Abbâsiler devrinde halife ve vâlilerin yaptığı zulümlere açıkça karşı çıkmış, onların yanlış ve haksız tutumlarını tasvip etmiş olmamak ve halk nazarında onlara meşrûiyet kazandırmamak için halifelerden gelen hediyelerin ve yapılan görev tekliflerinin hiçbirisini kabul etmemiş, işkenceye uğramayı ve hapse atılmayı, onların hizmetinde bulunmaya tercih etmiştir.

İmâm-ı Âzam(k.s), Ehl-i Sünnet Yolu'nun fikhî ölçüleri olarak; **“Kur’ân, Sünnet, İcmâ, İctihad ve Kıyas”**ı temel kıstas kabul etmiş, bu konudaki görüşlerini ve içtihat metodunu; “Biz önce Allah’ın kitabında olanı alırız. Onda bulamazsak Hz. Peygamber’in sünnetine bakarız. Orada da bir şey bulamazsak Ashabın ittifak ettiğini benimseriz, ihtilâf etmişlerse dilediğimizin görüşünü alırız. Başkalarının görüşlerini onlara tercih etmeyiz. Ancak Hasan-ı Basrî, İbrâhim en-Nehâî, Saîd b. Müseyyeb gibi tâbiîn âlimlerine gelince onların içtihatlarına bağlı kalmayız. Onlar gibi biz de içtihatta bulunuruz. Aralarında müşterek illet bulununca bir hükmü diğerine kıyas ederiz.”¹⁰⁴ cümleleriyle dile getirmiştir. Ebû Hanîfe (k.s.) kıyas metodunu çok sık kullanmıştır. Çünkü bulunduğu bölge karmaşık birçok olayın meydana geldiği, ticâretle uğraşan tacirler arasında para, emtia ve emek konularında devamlı tartışmanın söz konusu olduğu ve çözüm arandığı bir yerdir. İmâm-ı Âzam Hazretleri; ilmî müzâkerelerin yanı sıra ticâretle de meşgul olması sebebiyle dâima hayatın ve fikhî problemlerin içinde bulunmuş, karşılaştığı bütün iktisâdî meseleler veya kendisine yöneltilen sorularla ilgili olarak hayatı boyunca sayısız içtihat yapmıştır.

İmâm-ı Âzam Hazretleri, fikhî meseleleri, geniş tabanlı icthad şûrası sayılabilecek ders halkasında istişareye açarak çeşitli müzakereler yaptıktan sonra ortaya çıkan çözümleri talebelerine yazdırarak Ehl-i Sünnet akidesinin en önemli meselelerine ışık tutmuş ve Ebû Hanîfe'nin ders notları, fetvâları ve görüşleri talebeleri tarafından bir

104 TDV İslâm Ansiklopedisi, X, 135

araya getirilmiştir. “**el-Fıkh-ı ekber**” isimli kitabı başta olmak üzere, fetvalarının toplandığı “**el-Fıkhü'l-ebzat**”, akaid konularını ele alan “**el-Vasıyye**”, “**er-Risâle**”, “**el-Âlim ve'l-müteallim**” İmâm-ı Âzam Hazretleri'nin önemli eserlerinden bâzılandır. Ebû Hanîfe aka-id risâlelerinde, çağdaşı olan ehl- bid'at fırkasının ileri gelenlerinden Mütezile'den Vâsil b. Atâ, Cehmiyye'den Cehm b. Safvân, Hâriciler'den Yezîd b. Ebân er-Rekâşi, Şia'dan Hişâm b. Hakem gibi bid'at ehli karşısında ilâhî sıfatları, kaderi ve şefaati münazara etmiş; ilmi, irfanı, veciz anlatımı, cevapları ve sualleriyle onları susturmuştur.

İmâm-ı Âzam(k.s.)'in Fıkhî Ve İtikâdî Görüşleri

Baştan beri açıkladığımız gibi, Efendimiz Aleyhisselâtu Ves-selâm'ın âhirete irtihâline sonra ortaya çıkan “**Kim yönetecek?**” sorusunu “**Kim Müslüman?**”a dönüştüren gelişmeler sonucu daha Hicrî ilk asrın ortalarında Müslümanlar arasında ciddi bir ayrışma ve kaos ortaya çıkmıştır. Hazreti Osman(r.a.)'in şehadetinden sonra Müslümanlar arasında yaşanan siyâsî hâkimiyet mücadelesi ve özellikle Sıffin Savaşı ve sonrası ortaya çıkan Müslüman grupların kendilerinin haklı olduğunu ve Hakk'tan yana olduğunu ispat ve îlan etmek, ayrıca asâbiyet sebebiyle siyâsî gücü kendi ellerinde bulundurmak için diğer grupları küfürle suçlaması ve tekfir etmesi İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe(k.s.)'nin ortaya koyduğu Ehl-i Sünnet'in temel prensipleri sâyesinde önlenmiştir. Zîrâ Emevîlerin ve Abbâsîlerin yaptığı çok yanlış uygulamalar; keskin görüş ayrılıklarıyla birlikte; fikirlerde, fiillerde ve gönüllerde tam bir ayrışmaya da yol açmıştır. İşte böylesi keskin kampaşma ve kutuplaşmanın yaşandığı bir dönemde büyük âlim İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe(k.s.)'nin Kur'ân ve Sünnet çizgisinde verdiği hükümlerle, ortaya koyduğu yaklaşım ve yorumlarla, yaptığı içtihatlar ve fetvâlarla Müslüman toplumun yaşadığı tekfir krizini, bölünme ve parçalanmaya giden süreci önlediği gibi, bütün Müslümanları İslâm milletinin bir parçası hâline geti-

ren temel ilkeleri de ortaya koymuştur. Netice itibâriyle “**Kim yönetecek?**” sorusunun “**Kim Müslüman?**” şekline dönüşerek, ileriki asırlarda da siyâsî mücâdele ve görüş farklılığı yüzünden mü’minlerin birbirini tekfir etmesinin önüne geçilmesi, İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe(k.s.)’nin temelini attığı Ehl-i Sünnet’in fikhî ve itikâdî ilkeleri sayesinde mümkün olmuştur. Daha net bir şekilde ifade etmemiz gerekirse İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe (k.s.); mü’minler arasındaki hükümlerle ilgili siyâsî bir meselenin dînî bir boyuta taşınmasını engellemiş, Müslüman toplulukları arasındaki yönetim, hilâfet, beşerî hâkimiyet alanlarında ortaya çıkan problemleri, ayrışmaları, çatışmaları, gruplar arası düşmanlık ve tekfir krizini ortaya koyduğu fikhî ve itikâdî ilkelerle çözmüş, çok büyük bir âlim ve fakihdir. İmâm-ı Âzam Hazretleri; Ehl-i Sünnet anlayışının fikhî ve itikâdî görüşlerini sistemleştirmesi sebebiyle, sonraki asırlardaki yanlış zihniyet ve algıları da izâle edecek yöntemlerin ana ilkelerini de ortaya koymuş ve günümüzde yaşanan Çağdaş Selefilik, Hâricilik, İslâmî (?) terör, Şia inancının ve Mûtezile itikâdının yol açtığı ve pek çok probleme de asırlar öncesinden çözümler üretmiştir.

Bu genel ifâdelerden sonra şimdi biz, günümüzdeki Müslümanların üçte ikisinin tâbî olduğu Ehl-i Sünnet çizgisini, İmâm-ı Âzam Hazretleri’nin görüşlerini ve kurduğu Hanefî fıkhnın ve onun attığı temeller üzerinde yükselen Mâtürîdî itikâdının esaslarını ana ilkeleri ve genel hatlarıyla ele alalım ve ehl-i bid’at mezheplerin görüşleriyle karşılaştıralım:

İmâm-ı Âzam(k.s.)’ın Tevhid İle İlgili Görüşleri

İmâm-ı Âzam (k.s.); Allah(c.c.)’ın sayı itibâriyle değil, eşi ve benzeri olmaması dolayısıyla, yâni zâtıyla bir olduğunu vurgulamış, O’nun bütün isim ve sıfatlarının ezeli olduğunu ve, insanların aklıyla Allah(c.c.)’ın varlığını idrak edebileceğini dile getirmiştir. Ebû Hanîfe(k.s.)’ye göre “**De ki: Allah birdir. Allah kimseye muhtaç de-**

ğildir. Doğmamıştır, doğurulmamıştır. Kendisine hiç kimse denk değildir"¹⁰⁵ anlamındaki İhlâs Süresi Allah(c.c.)'ın tevhidinde delâlet eden en önemli âyetleri ihtivâ etmektedir. İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe (k.s.), Allah(c.c.)'ın varlığı ve birliği konusunda nakli delillerin yanı sıra birçok akli delil de ortaya koymuştur.¹⁰⁶ Ebû Hanife(k.s.); Allah(c.c.)'ın **Zâtî Sıfatları**'na (**Vücut / Vâr Olma, Kıdem / Ezelî Olma, Bekâ / Ebedî Olma, Vahdaniyet / Allah Teâlâ'nın zatında, sıfatlarında ve fiillerinde bir ve tek olması, eşi, benzeri ve ortağının bulunmaması, Muhalefetün li'l-havadis / Sonradan olan hiçbir şeye benzememe, Kıyam binefsihî / Varlığı kendiliğinden olması, var olan, bir başka varlığa ihtiyaç duymaması**) ve **Subûtî / Fiilî Sıfatları**'nı da (**Hayat, İlim, Sem'i, Basar, İrâde, Kudret, Kelâm, Tekvîn**) diye saymış ve bunlara şeksiz şüphesiz îman etmek gerektiğini de ifâde etmiştir. İmâm-ı Âzam Hazretleri'ne göre Allah(c.c.)'ın bu isim ve sıfatlarının hiç birisi sonradan olma değildir, ezelî ve ebedidir, yaratılmamıştır. Ehl-i Sünnet' göre; bu konuda şüphe duyan kimse Allah(c.c.)'ı inkâr etmiş olur. Allah(c.c.)'ın sıfatlarına eksik inanma ve bâzılarını iptâl Kaderiyye ve Mûtezile'nin görüşüdür. Çünkü Mûtezile'ye göre Allah'ın zatundan ayrı İlim, İrâde ve Kudret sıfatları yoktur. Allah, zâtının aynı olan İlim ve Kudret sıfatıyla âlim ve kâdirdir.¹⁰⁷ Ehl-i Sünnet'e göre ise Kur'ân-ı Kerîm, Allah(c.c.)'ın Kelâm sıfatının eseri olup, mahlûk değildir, Kelâmullah'tır; yâni Kur'ân yaratılmamış olup Allah(c.c.)'ın kelâmıdır ve ezelîdir. Ehl-i bid'ata göre Kur'ân mahlûktur, yani yaratılmıştır. Mûtezile'ye göre Allah(c.c.)'ın Kelâm sıfatı da yoktur. Ses, harf ve kelimelerden meydana gelen ezelî ve kadim olması imkânsızdır. Kur'ân mahlûktur, yâni sonradan yaratılmıştır.¹⁰⁸

105 İhlâs, 112/1-4

106 Ebû Hanife, *el-Fıkhu'l-Ekber*, 55

107 İsmâil Mutlu, *Mezhepler Nasıl Ortaya Çıktı*, Mûtezile, 273

108 İsmâil Mutlu, *a.g.e.*, Mûtezile, 274

Ebû Hanîfe(k.s.)'ye göre Allah Teâlâ, âhirette Cennetlik kulları tarafından görülecektir. Müminler, cennette O'nu, O'nunla kendi aralarında bir mesafe olmaksızın keyfiyetsiz ve teşbihsiz bir şekilde (bir şeye benzemeksizin) gözleri ile göreceklerdir.¹⁰⁹ Mütezile'ye göre ise, Allah(c.c.)'in dünyada ve âhirette görülmesi imkânsızdır. Çünkü sâ-dece mekânda olan sınırlı şeyler görülür, O mekândan münezzehtir.¹¹⁰

İmâm-ı Âzam(k.s.)'a Göre İmânın Tanımı, İman Esasları, İman Ve Amelle İlgili Görüşleri

“İman, dil ile ikrar, kalp ile tasdikten ibârettir”¹¹¹ ve “imânın yeri, kalptir.”¹¹² İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe (k.s.) el-Fıkhu'l-eb-sât adlı eserinde Cibrîl hadisini delil getirerek imanı şöyle de tarif etmiştir: “İman; Allah(c.c.)'tan başka ilah olmadığına, Hz. Muhammed(s.a.v.)'in Allah'ın kulu ve rasülü olduğuna şehadet etmek, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, öldükten sonra dirilmeye, kadere, hayrın ve şerrin Allah tarafından halk edildiğine inanmaktır.”¹¹³, yâni klasik tâbirle “âmentü”ye iman etmektir.

Ehl-i Sünnet fakih ve kelâmcılarının kâhîr ekseriyeti iman esasları dışındaki itikâdî ihtilaflar yüzünden kişilerin ve toplulukların küfürle ithâm edilmeyeceği hususunda görüş birliği içindedir ve “Tenzili inkâr etmedikçe te'vilin inkârı küfür sayılmaz” temel ilkesini kabul etmişlerdir. Bu ilkedeki “tenzil” Hz. Peygam-

109 Ebû Hanîfe, *a.g.e.*, 58; Ebû Hanîfe, *Ebû Hanîfe'nin Vasiyyeti*, 62

110 İsmâil Mutlu, *a.g.e.*, Mütezile, 274

111 Ebû Hanîfe, *a.g.e.*, 58 (İmam Azam'ın Beş Eseri adlı kitabın içerisinde), çev.; Mustafa Öz, İstanbul 2002)

112 Ebû Hanîfe, *el-Fıkhu'l-Ebsât*, 51.

113 Ebû Hanîfe, *a.g.e.*, 35 (İmam Azam'ın Beş Eseri adlı kitabın içerisinde), çev.; Mustafa Öz, İstanbul 2002)

ber(s.a.v.)'e nâzil olan âyetler, “te’vil” ise bu âyetlerden müteşâbih¹¹⁴ olanlara ilişkin yorumlardır. Bu hükmün çok önemli bir özelliği; îman esasları, temel nasslar ve ibâdetlerin inkârı dışındaki müteşâbih olan Ku’rân âyetlerine farklı yorumların tekfirle konu edilemez olması, yâni kişiyi dinden çıkarmamasıdır. Bu da düşünceye, yoruma, eleştiriye ve farklılığa kapı açmıştır.

Allah(c.c.)'ın gönderdiği Kur’ân-ı Kerîm’i, emir ve nehiyelerini inkâr etmeyen, Kelime-i Tevhîd’e kalben îman, lisân ile tasdik eden bir kimse Müslümandır. Bir insan; “**Amentü**”nün altı şartını diliyle ikrâr ve kalbiyle tasdik ettiğinde îman dairesine girer, bunları tekzip etmediği müddetçe de İslâm dâiresinden çıkmaz. Prof. Dr. Hilmi Demir Hoca da bu konuda şunları ifâde etmiştir: “İmanı götürecektir olan eylem ya da davranış değildir, îmânı götürecektir olan tekziptir. İman girdiği yerden çıkar. İman tasdikle girer dolayısıyla da tekzip / inkar ile çıkar. Allah Kur’an’da büyük günah işleyen kullarına “**Ey İman edenler !**” diye hitap etmiştir. Allah günah işleyenden bu ismi almadığına göre biz de alamayız. Ebu Hanife, “**Müslüman kimdir?**” sorusuna tek bir cevap veriyor; Allah’ı ve Allah’ın indirdiklerini tasdik edendir. Böylece imanda hepimizi eşitliyor. Bir toplumun bireylerinin çoğu ortak bir akidede birleşince eylemdeki farklar tolere edilebilir. Akide bizi millet yapar. Ebu Hanife’nin bu tanımı toplumsal hoşgörü ve dirliğin, millet olmanın esasıdır ki bu ilke iki asır sonra büyük bir konsensüse kavuşur. İslam toplumu tekfirciliğe bu ilkelerle direnmiş ve ayakta kalmıştır.”¹¹⁵

114 **Müteşâbih âyetler:** Sözlükte benzeyen anlamına gelen müteşâbih, terim olarak; manası kolaylıkla anlaşılmayan, bir çok manaya ihtimali olup bunlardan birini tayin edebilmek için hârici bir delile ihtiyaç duyulan, ne anlama geldiği, ne anlatmak istediği ilk bakışta anlaşılmayan, manası açık ve net olmayan, niteliği belli olsa da muhtevâsı açık bir şekilde belli olmayan ve mânâsı akılla kavranamayan lafızlar, kavramlar ve âyetlerdir.

115 Prof. Dr. Hilmi Demir, Cins Dergisi, Yusuf Genç ile Söyleşi; İslam Medeniyeti’nin yeniden ihyası için Hanefi-Matüridiliğe dönmek zorundayız, Sayı: 41, Şubat 2017

İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe (k.s.)'ye göre insanlar öncelikle Yüce Allah'a îman etmekle yükümlüdürler. Farz ameller, îman edenler için emredilmiştir. Sonra o farzları îmanla birlikte işlemek amel olmuştur.. Yüce Allah, “..**İman edip sâlih amel işleyenler.**”¹¹⁶, “..**Kim Allah'a iman eder ve sâlih amel işlerse..**”¹¹⁷ buyurmaktadır. Kuran-ı Kerim'de bunlara benzer birçok ayeti kerime bulunmaktadır. O halde ameli işlemeyen, tasdikinden vazgeçmemiş ise îmandan çıkmış olmaz. Çünkü amel îmandan bir cüz değildir.¹¹⁸ Ehl-i Sünnet'e göre amel îmandan bir cüz olmadığı için bir kimse büyük günah işlese bile dinden çıkmış sayılmaz, sadece günahkâr olarak kabul edilir, netice olarak İmâm-ı Âzam(k.s.)'a göre ehl-i Kible tekfir edilemez.¹¹⁹

Ehl-i Sünnet yahut ehl-i bid'atten olup Kible'ye yönelecek namaz kılan bütün Müslümanlara “**ehl-i Kible**” denilir. Ehl-i bid'at mezheplerden bâzısının diğer Müslümanları tekfir etmesine rağmen, Ehl-i Sünnet'e, göre kim olursa olsun Ehl-i Kible'den hiç kimse tekfir edilmemiş; onların arkasında namaz kılınmasında bir beis görülmemiş, büyük günâh da işleseler onların cenaze namazı edâ edilmiş ve onlara hayır duâda bulunulmuştur.¹²⁰ Ehl-i Sünnet, namaz kılanların kim olursa olsunlar lânetlenmesini yasaklamıştır.¹²¹ Ehl-i Kible'yi, ehl-i Sünnet ve ehl-i bid'at şeklinde ikiye ayıran İslâm âlimleri; Mutezile, Şia, Kerrâmiye, Mücessime, Müşebbihe, Mürcie gibi bid'at mezheplerini de ehl-i Kible'den saymışlar; fakat açıkça İslâm'ın temel nasslarını değiştiren, bozan, reddeden Batnîlik, Gulât-ı Şia, Hâriciye, Cehmiye, Bahâiye, Kadıyânîlik, Ahmedîlik, Nusayrilik, Dürzilik gibi fırkalara ve mezheplere ehl-i dalâlet demişlerdir.

116 Bakara, 2/25, 82, 277

117 Teğâbun, 64/7; Talak, 65/11

118 Ebû Hanîfe, *Ebû Hanîfe'nin Osmân el-Bettî'ye Yazdığı Risâle*, 66

119 Yörükân, Yusuf Ziya, İslam Akâid Sisteminde Gelişmeler İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe ve İmâm-ı Mansur Mâturîdî, 63 (Notlarla ve eklemelerle yayıma hazırlayan: Turhan Yörükân, Ankara 2001)

120 Aclûnî, *Keşful'Hafâ*, II,32

121 Buhârî, Edep, 44

İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe(k.s.)'nin bu fetvâları; Müslümanların siyâsî anlayış ve yönetim metotları konusunda farklı düşünebileceğini; amellerde eksiklikler olabileceğini, fakat aynı Kitab'a, aynı Peygamber'e inanan, aynı Kible'ye yönelen ve “**Âmentü**”nün şartlarına kalbiyle inanıp, diliyle tasdik eden mü'minlerin aslâ tekfir edilemeyeceğini ortaya koymuştur. Böylelikle İmâm-ı Âzam Hazretleri; Müslümanların amel noktasında eksiklikleri bulunsa bile, îman açısından amel eksikliğinin îmanı ortadan kaldırmayacağını ifâde etmiştir. Ehl-i Sünnet'in bu ilkeleri; Müslüman cemaati İslâm milleti hâline getirmiş; birbirini tekfir ederek parçalanmaya ve bölünmeye giden mü'minlerin; birliğinin, beraberliğinin, kardeşliğinin ve eşitliğinin hukûkî esaslarını tahkim etmiş ve böylece “**Bir olmanın, iri olmanın ve diri olmanın**” temellerini daha Hicri II. Asrın başlarında kuvvetlendirmiştir.

Müteziile'ye göre ise amel îmandan bir cüzdür ve büyük günah işleyen kişiler mü'min olmaktan çıkar.¹²² Hâricî zihniyeti / Selefi anlayışı üzerinde şekillenen ehl-i bid'atın fikhî ve itikâdî görüşlerine göre; ibâdetler ve ameller îmandan bir parçası kabul edilmiş, günah ile küfür arasında bir fark olmadığı ileri sürülmüş, Kur'ân'ın yasakladığı büyük günahlardan birisini işleyen kâfir ilan edilmiş ve dinden çıkmış sayılmıştır.

İmam-ı Azam Hazretleri'ne göre bir Müslüman; helâl saymaması şartı ile, büyük günah işlese bile küfürle suçlanamaz, bu kimse dinden çıkmaz ve mü'min vasfını kaybetmez. Bir kimsenin kâfir olmaksızın, fâsık (günâhkâr) bir mü'min olması câizdir. Ancak işlediği kötülükten dolayı günâhkâr mümindir. Mü'minlerin, Allah(c.c.)'a itâat eden ve etmeyenin, yâni amelinde noksanlık olanın da arkasında namaz kılınması câizdir. Ebû Hanîfe'nin bu konuda; “Mümine günahı zarar vermez ve o cehenneme girmez diyemeyiz. Allah'a şirk koşmak ve küfür dışında büyük ve küçük günah işleyip tevbe etme-

122 İsmâil Mutlu, *Mezhepler Nasıl Ortaya Çıktı*, Müteziile, 261

den mümin olarak ölen kimsenin durumu ise Yüce Allah'ın dilemesine bağlıdır. Allah, dilerse ona cehennemde azap eder, dilerse affeder ve hiç azâba uğratmaz"¹²³ demiş ve büyük günah işleyenin mü'min olduğuna hükmettikten sonra, onların âhirette göreceği muameleyi de ilâhî iradeye havale etmiştir.

Mürcie tâifesi; bir mü'mine işlediği günahlar zarar vermez demektedir.¹²⁴ Mûtezile ise Ehl-i kiblede olan bir günahkârın imanla küfür arasında olduğunu söylemektedir.¹²⁵

İmâm-ı Âzam(k.s.)'ın Kader ve İnsanın Fiilleriyle İlgili Görüşleri

İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe(k.s.)'ye göre dünya ve ahirette her şey, Yüce Allah'ın dilemesi, ilmi, kaza ve kaderi ile olur. Çünkü Allahü Teâlâ, "***Biz her şeyi bir kader ile yarattık***"¹²⁶ diye buyurmaktadır. Bununla birlikte Ebû Hanîfe (k.s.); iman ve küfür, insanların kendi tercihidir, insanlar kendilerine verilmiş olan akıl, şuur ve irâdeleriyle, fiillerini belirlerler. Yâni Allah (c.c.), küfrü tercih edene küfrü, imanı tercih edene de imanı nasip eder.¹²⁷ İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe (k.s.), âlemdeki her şeyin Allah(c.c.)'in takdiri ile olmakla birlikte, insanın kendisine tercih etme hakkı yani cüz-i irâde verildiği için her yaptığından sorumlu olduğu görüşündedir.

İmâm-ı Âzam Hazretlerine göre; Allah (c.c.) insanları küfür ve imandan sâlim olarak ve İslâm fitratı üzerine yaratmış, Yüce Rabbimiz kullarına emir ve yasaklarını bildirmiş ve ona irâde-i cüziyesiyle

123 Ebû Hanîfe, *el-Fıkhu'l-Ekber*, 57.

124 İsmâil Mutlu, *a.g.e.*, Mûtezile, 235

125 İsmâil Mutlu, *a.g.e.*, Mûtezile, 261

126 Kamer, 54/49

127 Ebû Hanîfe, *a.g.e.*, 57

bunlardan birisini seçmesini istemiştir. Ebû Hanife(k.s.)'ye göre; Allah(c.c.)'in emir ve rızası iyiliklere varken, kötülöklere yoktur, kâfir olan kendi irâde ve tercihiyle inkâr yolunu seçmiş, bu sebeple de Allah(c.c.)'in yardımını kesmesiyle küfür girdabına düşmüştür. İman eden de kendi irâde, ikrâr ve tasdiki sebebiyle Allah(c.c.)'in nusret ve inayetine mazhar olarak hidâyet dâiresinde kalmıştır. Yâni Allah (c.c.) yarattığı hiçbir insanı küfre de, iman etmeye de zorlamamıştır. Yüce Rabbimiz kullarını müstakil şahsiyetler olarak yarattığı onlara şuur ve irâde verdiği için; iman da, küfür de kulların fiillerinden ibârettir.¹²⁸

Mütezile'ye göre Allah(c.c.)'in âdil olduğunu söyleyebilmek için kulların fiillerini yaratmaması gerekir. Kul fiilinin hâlıkıdır, yâni kul işlediği fiili kendi yaratır. Mütezile âlimleri, bu düşünceyle kula serbest bir irâde verirken, Allah(c.c.)'in irâdesini sınırlamaktadır.¹²⁹

İmâm-ı Azam'a göre; Allah (c.c.) bütün olacak şeyleri olmadan önce ezelde bilir.¹³⁰ Allah (c.c.), eşyâyı olacağı hâl üzerine takdir eden ve yaratandır. Allah(c.c.)'in dilemesi, ilmi, kazası, kaderi ve Levh-i Mahfuz'daki yazısı olmadan dünyada ve âhirette hiçbir şey meydana gelmez. Ancak Allah(c.c.)'in Levh-i Mahfuz'daki yazısındaki hüküm; **“Böyle olsun”** şeklinde değil, **“Böyle olacak”** vasfındadır. Mütezile'ye göre kader diye bir şey yoktur, insan fiillerinde ihtiyâr ve irâde sâhibidir.¹³¹

İnsanın fiilleriyle ilgili olarak Ehl-i Sünnet; hak yolu terk etse dahi fitneye sebep olacağından ulu'l-emre /idâreciye karşı silahlı ayaklanmayı câiz görmezken, Şîa başta olam üzere ehl-i bid'at mezhepler, zâlim idareciye karşı ayaklanmayı zarûri görmüşlerdir.

128 İsmâil Mutlu, *Mezhepler Nasıl Ortaya Çıktı*, Mütezile, 295-296

129 İsmâil Mutlu, *a.g.e.*, Mütezile, 274

130 İsmâil Mutlu, *a.g.e.*, Mütezile, 295

131 İsmâil Mutlu, *a.g.e.*, Mütezile, 275

İmâm-ı Âzam(k.s.)'ın Nübüvvetle, Sahâbe ve Evliyâ ile İlgili Görüşleri

İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe (k.s.), Cibrîl Hadisi'nde geçtiği üzere bütün peygamberlere iman etmeyi imanın altı esasından biri olarak görür.¹³² Ona göre bütün peygamberler ismet sıfatına sahiptir, büyük ve küçük günahlardan, küfür ve çirkin fiillerden âzâdedir, ancak işledikleri küçük hata ve zelleler de vâkî olmuştur. Hz. Muhammed Mustafâ (s.a.v.), Allah(c.c.)'in sevdiği kulu, resulü, nebisi, seçilmiş, tertemiz kuludur. O hiçbir zaman putlara tapmamış, göz açıp kapayacak bir an bile Allah(c.c.)'a ortak koşmamıştır. O, küçük büyük hiçbir günah işlememiştir.¹³³ İmâm-ı Azam Ebû Hanîfe(k.s.)'ye göre "Peygamberlerin şefâati haktır. Peygamberimiz Hz. Muhammed(s.a.v.)'in günah işlemiş mü'minlere ve onlardan büyük günah işleyerek cezaı hak etmiş olanlara şefâati de haktır ve sabittir.¹³⁴ Ehl-i Sünnet'e göre; Efendimiz Aleyhisselâtu Vesselâm'ın, -Allah(c.c.)'in izin vermesiyle- ister küçük, isterse büyük günah işlemiş olsun, mü'minlere şefâat edecektir. Ehl-i bid'ata göre; günahkâr bir kul için Peygamber Efendimiz(s.a.v.)'in şefâati söz konusu değildir. Mûtezile'ye göre mucize sâdece Kur'ân'dır, bunun dışındaki Şakk-ı kamer yâni ayın yarılması, Allah Resûlü(s.a.v.)'nün parmaklarından su akıtması ve benzeri gibi mucizeler kabul edilemez. Bunlar mûcize olmadığı gibi velîlerin kerâmetleri de doğru değildir.¹³⁵

Ebû Hanîfe(k.s.)'ye göre peygamberlerin mucizeleri ve velîlerin kerametleri de haktır.¹³⁶ Yine İmâm-ı -Âzam hazretlerine göre Miraç haberi de haktır. Onu reddeden sapık bir bidatçı olur.¹³⁷

132 Ebû Hanîfe, *el-Fıkhu'l-Ebsât*, 35-36.

133 Ebû Hanîfe, *el-Fıkhu'l-Ekber*, 57

134 Ebû Hanîfe, *a.g.e.*, 58.

135 İsmâil Mutlu, *a.g.e.*, *a.g.e.*, Mûtezile, 277

136 Ebû Hanîfe, *a.g.e.*, 57

137 Ebû Hanîfe, *a.g.e.*, 59

İtikâdî bir mezhep olarak ortaya çıkan Mûtezile mezhebinin mensupları bilhassa Yunan felsefesinin tesirinde kalmışlar ve akla haddinden fazla önem vermişlerdir. Akılla nakil çatıştığında akli esas almışlar. Bunun için Kur'ân'daki müteşâbih âyetleri tevil etmişlerdir. Mûtezileliler Kur'ân-ı Kerîm'e sarılırken, en sahih hadisleri bile akla ve mantığa uymuyor diye reddetmişlerdir.¹³⁸

Ehl-i Sünnet'e göre peygamberlerden sonra insanların en üstünü Hz. Ebûbekir (r.a.), Hz. Ömer (r.a.), Hz. Osman (r.a.) ve Hz. Ali(r.a.)'dir. Bunlar doğruluktan ve ibâdetten ayrılmayan kimselerdir ve Ashâb-ı Kirâm, aralarında mertebe farklılıkları olsa da -ayrım yapılmaksızın- hayırla yâd edilecek mübârek insanlardır. Çünkü Sahâbe-i Kirâm'ı hayırla yâd etmek hakkında icmâ vardır; ancak Hz. Hüseyin(r.a.)'i Kerbelâ'da feci bir şekilde aile efrâdıyla birlikte şehid eden Yezid'e lânet etmek bunun dışında tutulmuştur.¹³⁹

İmâm-ı Âzam(k.s.)'ın Kabir azâbı, Kıyâmet, Cennet ve Cehennemle İlgili Görüşleri

İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe(k.s.)'ye göre kabirde Münker ve Nekir isimli meleklerin sualleri haktır. Kabirde ruhun cesede iade edilmesi haktır. Bütün kâfirler ve asi müminler için kabir sıkıntısı ve azabı haktır. Kıyâmet haktır, Deccal'in, Yecüc ve Me'cuc'un çıkması, Güneş'in batıdan doğması, Hz. İsâ(a.s.)'ın gökten inmesi ve diğer kıyamet âlâmetlerinin zuhur etmesi haktır.¹⁴⁰ İmâm-ı Âzam Hazretleri'ne göre Cennet ve Cehennem haktır, Cennet ve Cehennem ezelde yaratılmıştır ve ebediyyen de yok olmayacaktır. Cennet ve Cehen-

138 İsmâil Mutlu, *Mezhepler Nasıl Ortaya Çıktı*, Mûtezile, 277

139 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 54, 57; Müslim, *Fezâilü's-Sahâbe*, 33

140 Ebû Hanîfe, *el-Fıkhu'l-Ekber*, 59

nem ehlinin hayatları da ebedidir¹⁴¹ Mûtezile'ye göre Cehennem şu anda yaratılmamıştır.¹⁴²

İMÂM-I MÂTURÎDÎ (K.S.) VE MÂTURÎDİLİK

İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe(k.s.)'nin îtikâdî görüşlerini ve akâid konusunda koyduğu prensipleri açıklayıp geliştiren ve “**Kitâbü't-Tevhîd**” ve “**Te'vilâtü'l-Kur'an**” isimli eserleriyle Hanefî kelâmını sistemleştiren, o dönemdeki ulemâ tarafından “**Zamanında; ilimde, anlayışta, mezhepleri bilmede ve takvâda yegâne idi**” şeklinde tavsif edilen¹⁴³ Türk asıllı Ebû Mansur Muhammed bin Mahmud el-Mâturîdî Hazretleridir. (Doğumu H. 238 / M. 852? - Ölümü H. 333 / M.944)

Mâtürîdilik, akâid sahâsında âyet ve hadisle birlikte, akli da dinin anlaşılması için gerekli bir temel unsur olarak kabul etmiştir. İmâm-ı Mâturîdî(ks.) dînî bilginin temelinde delil ve akli doğrulamayı yerleştirmiş; ilhâmın dînî bilgi kaynağı olmadığını, rüyâ ve ilham türü şeylerin dinde delil olamayacağını söylemiştir. “**Nakil-akıl dengesini kuran**” ve icmâya çok önem veren ve bunu “**mütevâtir haber-i Resûle benzeten**”¹⁴⁴ İmâm-ı Mâtürîdî'den itibaren kelâm metodu gittikçe gelişmiştir. İmâm-ı Mâturîdî (k.s.), insanın eylemlerinde ve seçimlerinde özgür olduğunu ve mükevven aklın iyi ve doğruyu bulabileceğini savunmuş, insana sorumluk yüklemiş ve katı bir Cebriyecilikten uzak durmuştur. İmâm-ı Mâturîdî Hazretleri, îtikâdî görüşlerini ortaya koyarken sadece Ehl-i Sünnet'in düşüncelerini ifâde etmekle kalmamış, aynı zamanda yaşadığı dönemdeki Mûtezile,

141 Ebû Hanîfe, *Ebû Hanîfe'nin Vasiyeti*, 63.

142 İsmâil Mutlu, *a.g.e.*, Mûtezile, 277

143 TDV İslâm Ansiklopedisi, XXVIII, 147

144 TDV İslâm Ansiklopedisi, XXVIII, 151

Havâric, Revâfiz, Karamita, Kerrâmiyye, Haşviyye -Selefiyye, Bâtuniyye gibi ehl-i bid'at fırkalara da reddiyeler yazmıştır.

İmâm-ı Mâtürîdî'ye göre; “İman; dil ile ikrar, kalp ile tasdikten ibârettir.”¹⁴⁵, “Allah'ın kelâm sıfatı kendi zâtıyla kâimdir. Kur'an-ı Kerîm yaratılmamış, ancak harfler yaratılmıştır.”¹⁴⁶, “Âhirette Allah'ı gözle görmek mümkündür. Ancak O'nu görmek keyfiyetsiz olacaktır.”¹⁴⁷, “Zina etmek, adam öldürmek, içki içmek gibi büyük günahları işlemek insanı îmandan çıkarmaz. Büyük günah işleyen kimse tevbe ederse affa uğrar. Tevbe etmeden ölse bile Cehennem'de ebedî olarak kalmaz.”¹⁴⁸

İmâm-ı Âzam fıkhi üzerine binâ edilmiş olan Mâtürîdî îtikadı, yâni Mâtürîdiyye Ehl-i Sünnet'in temel prensiplerinde Eş'ariyye ile aynı görüşte olmakla beraber, akıl-nakil ilişkisinde Cebriye ve Kaderiyecilikten daha uzak durması, Allah(c.c)'in fiillerinin muhakkak bir sebep ve hikmeti olduğunu ifâde etmesi, Peygamberlerde aranan niteliklerden birisinin de erkek olmasını söylemesi, iyi ve kötünün, güzel ve çirkinin akılla bilinebilir demesi, yorumlarında aklı daha öne çıkarması, irâde-i cüziyeye daha çok mesuliyet yüklemesi gibi tâlî konularda Eşarîlikten ayrılmaktadır.

Ehl-i Sünnet İtikâdının İtidal Çizgisi

İslâm toplumundaki sağlam temelleri ve kadim kökleri itibâriyle “**sırât-ı müstakîm**” üzre yürüyen, Müslümanların kâhir çoğunluğunu oluşturan, itidâl çizgisini temsil eden Ehl-i Sünnet inancı; “**Ehl-i Kible tekfir edilemez**” ve “**Tenzili inkâr etmedikçe te'vi-**

145 İmâm-ı Mâtürîdî, *Kitâbü't-Tevhid*, 314,315, 377

146 İmâm-ı Mâtürîdî, *Kitâbü't-Tevhid*, 19, 58-59

147 İmâm-ı Mâtürîdî, *a.g.e.*, 77

148 İmâm-ı Mâtürîdî, *a.g.e.*, 334

lin inkârı küfür sayılmaz” ilkeleriyle tekfir siyâsetine karşı duruşu, imâmetin / hilâfetin itikâdî bir mesele olmayıp, siyâsî bir tercih olduğu görüşü, “**İmânın amelden bir cüz olmadığı**” hükmünü ortaya koyup, büyük günah işlemiş de olsa kişinin îmandan çıkmadığı gibi, Müslüman olduğunu söyleyenin îmanını sorgulamayışı, günahkâr mü'minlerin arkasında da namaz kılınabileceğini gibi ayırıcı vasıfları bugün de, dünyada ve İslâm âleminde yaşanan kaos, bölünmüşlük, kutuplaşma, anarşi ve terör ortamında en çok ihtiyaç duyduğumuz ilkelerdir. Zâten Ehl-i Sünnet'in ifrat ve tefritten âzâde olan itidâl çizgisi ve yukarıda sıraladığımız anlayış ve ilkeleri; Asr-ı Saâdet'te, Selçuklu ve Osmanlı pratiğinde hayata geçirildiği üzere Müslümanların birliğini, beraberliğini, farklı kültür ve medeniyetlerle bir arada barış ve huzur içinde yaşamasını temin etmiştir. Şurası muhakkaktır ki Ehl-i Sünnet'in temel ilkeleri ve itidâl çizgisi; günümüzde gelenek karşıtlığıyla başlayan itikâdî yabancılaşma, yozlaşma, dîni daraltma, radikalleşme, sekülerleşme ve terör karşısındaki dünya durdukça değerini hiç yitirmeyecek ve Müslümanların birliğini ve ümmet olma kimliğini koruyacak olan en güçlü silah ve en önemli savunma hattıdır.

Yaşanan 14 asırlık tarihî süreç içinde Ehl-i Sünnet anlayış ve kavramının ana muhtevâsı değişmemiş, ancak bu kavram karşısında yer alan tekfir edici akımlar, ehl-i bid'at fırkalar, radikal eğilimler ve siyâsî fikirlerle bezenmiş mezhepler dönemlere göre değişim göstermiş, Şîâ, Selefilik, Vehhâbilik, Mûtezile, Mürctie, Havâric... gibi farklı isim ve veçhelerle ortaya çıkmış fakat hiçbir zaman ve hiçbir dönemde ümmetin çoğunluğu tarafından tasvip edilmemiştir.

Ehl-i Sünnet'i Zayıflatma Projesi

Uzun yıllardır küresel güçlerin laboratuvarlarında İslâm Dünyası için tasarlanan proje ve tezgâhlar neticesi; Ehl-i Sünnet inanç ve itikâdının zayıflatılarak Ümmet-i Muhammed'in radikal fikirler

ve anlayışlar üzerinden uçlara savrulması, mü'minlerin mezhepçilik neticesi kamplaştırılması, Müslüman ülkelerin istikrarlaştırılması ve terörize edilmiş örgütlerin merkezi hâline getirilmesine çalışılmış ve insanların zihinlerinde İslâm'la terörün eş anlamlı hâle gelmesi için her türlü faaliyet yürütülmüştür. Kuşatıcılığı ve kardeşliği esas alan, tekfir siyasetine ve şiddete karşı olan Ehl-i Sünneti tahrip etmek için uğraşan, geleneği yok sayan Neo-Selefilik / Vehhâbilik; son zamanlarda çok keskin bir biçimde toplumsal hareketleri mobilize etmiş, Sünnî câmiayı kuşatarak taraftar toplamış, şiddet hareketini yaymış ve terör yanlısı bir ideoloji olarak yaygınlaşmaya başlamıştır. Böylece Batı dünyasının da arzuları istikametinde Vehhâbilik ve Selefilik yoluyla İslâm ülkelerinin istikrarsızlaştırılması ve mezhep savaşlarıyla Müslümanların kanlı bıçaklı hâle gelmesi / getirilmesi için uygun bir zemin hazırlanmış ve ne yazık ki terörize grupların oluşmasında büyük ölçüde muvaffak olunmuş, bu gruplar hem kendi içlerindeki kanlı mücadelelerle, hem de Şii-Sünnî çatışması olarak gösterilen akıl almaz katliamlarla; dünya kamuoyunda İslâm ve Müslümanlar terörle özdeş hâle ge/tiri/lmiştir.

Dün “**Kur’ân ve Sünnet’e dönmek**” diye başlatılan, bugün ise dış güçlerin, Ehl-i Sünnet’i zayıflatmak gayesiyle çağdaş Selefi akımlar diye ayağa kaldırılan, Vehhâbî i düşüncesiyle kombine edilerek İslâm Dünyası’nın pek çok yerinde ortaya çık/arı/an ve ülkemizde de “**Kur’ân Müslümanlığı**” noktasına getirilen, yıllarda varacağı noktanın “**İslâm’sız Müslümanlık**” olacağından ferâset ve basîret sâhibi sağduyulu hiçbir mü’minin şüphesi olmayan bu ehli bid’at akımları önleyecek yol Ehl-i Sünnet itikâdıdır. Çünkü son iki asırdır hükümlerini tamamen kaybeden, Sanayi ve Teknoloji Devrimleri’ni iskalayan ve Batı karşısında âciz kalan Müslümanlar “**ezilmişlik ve yenilmişlik sendromu**” yaşamış, bunun sebebini “**yanlış din algısı**”nda gören “**aydınlar**” da geleneğe redd-i miras etmiş, gelenekle hesaplaşmak adına new zuhur Selefi kavramlarla, Vehhâbî zihniyetiyle ve Mûtezile itikadıyla şekillenen “**yeni dindarlık**” arayışına gir/iş/mişlerdir. Bu yeni dindarlıkta; “**Vehhâbilik üzerinden neo-selefilik**,

neo-selefilik üzerinden de terör örgütleri üretilmiştir.¹⁴⁹ Neo-selefi anlayışındaki bu **“yeni din/i/darlar”**; Ehl-i Sünnet geleneğine saldırarak zayıflatılması, Kur’ân ve Sünnet’in **“tarihsellik ve yerellik”** bağlanmında ele alınmaya başlanması, hadislerin itibarsızlaştırılması, mezheplere, tasavvufa, ulemaya ve evliyaya karşı saldırı başlatılması, tarikatların, türbelerin, tekkelerin yok edilmesi, demokrasinin küfür sayılarak **“cihat”** (!?) yoluyla hilâfetin ve İslâm’ın yeniden inşâ edilmesi, bir başka ifâdeyle İslâm’ın **“isyan ideolojisi”** hâline getirilmesi, Dîn’in aslı mecrâsından çıkartılarak terör için siyâsî bir basamak olarak kullanılması gibi argümanları son yıllarda iyice kesâfet kesbetmiştir. Hâl böyle olunca; **“Tarihte ilk defa Hâricî mantığına dayalı bir İslâm anlayışı Müslüman toplulukların omurgası hâline getirilmiştir.”**¹⁵⁰ Modern Selefi anlayış, dîni bir ideoloji hâline gelince, önceleri entelektüel boyutta filizlenirken, bilâhare politik yönü ağır basan şiddet yanlısı hareketlere dönüşmüş ve nihâyet **“İslâmî Cihad (?)”** gibi grupları ortaya çıkarmıştır. Yâni Neo-Selefi / Vehhâbî gruplar; Hâricilikten, Mûtezîleye, entelektüelinden davetçisine, tekfiricisinden şiddet yanlısına kadar pek çok farklı versiyonu kendi içinde barındırmıştır / barındırmaktadır. İşte Hâricî bir anlayışla Vehhâbî düşünce zemininde gelişen, ifrat ve tefrit çizgisinde hareket eden ve son günlerde adını katliamlarla duyuran; El-Kâide, Taliban, Eş-Sebab, Boko Haram, IŞİD / DEAŞ, El-Nusrâ ve benzeri terör örgütleri Neo-Selefilik / Vehhâbiliğin günümüzdeki türevleridir.

Ayrıca şunu da ifâde etmemiz gerekir ki, 1979 İnan devrimi ile birlikte de İslâm dünyasının da Pers kavmiyetçiliği ve Şiiiliğinin yeniden devletleşmesi ile Selefilik de **“kendi ötekisi”**ne kavuşmuştur. Akabinde başlayan Afganistan savaşı; Selefilik’in yeni militarist devrimci örgütleri besleyen yeni bir biçim almasına yol açtığı gibi, İslâm dünyasında Şii-Selefi kutuplaşmasını ve çatışmasını da tahrik et/

149 Yusuf Kaplan, Ehl-i Sünnet Omurga ve İrfânî Derinlik, Altınoluk Dergisi, Haziran 2009, Sayı: 400, sayfa 15

150 Yusuf Kaplan, Ehl-i Sünnet Omurga ve İrfânî Derinlik, a.g.d., sayfa 16

tiril/miştir. Siyasi ve militarist bir söyleme dönüşen İran Şiası; Şiiilik rejimini ihraç etmek için politik faaliyetlerine ek olarak Hizbullah, Haşdi Şaabî, Fatimiyyûn Tugayı, Zeynebbiyyûn Tugayı gibi Şii terör örgütlerini de organize ve finanse etmiştir.

İfrat ve tefrit noktasında konumlanan söz konusu bu iki siyâsî din anlayışının İslâm âlemini getirdiği nokta; kan, gözyaşı, iç savaş, ölüm, zulüm, adaletsizlik, insan hakları ve demokrasi eksikliği, en temel konularda bile bir araya gelememe, yalnız “**İtilâf için ittifakta anlaşma**”, küresel projelere taşeron olma ameliyesi olduğu gibi, aynı zamanda da Müslümanları ilmî, içtimâî, iktisâdî, tıbbî, askerî, güzel sanatlar, edebiyat, felsefe ve teknolojik alanların her birisinde geri kalmışlık girdabına da batırmıştır.

Çözüm Ehl-i Sünnet İtikâdını Yeniden Hâkim Kılmaktır

Bu topraklarda kökü olmayan, İslâm'ın bin yıldan beri, sancaktarlığını yapan aziz Türk Milleti'nin vatanında aslâ yeşermemesi gereken Hâricî meşrepli, Vehhâbilik ve Mûtezile artığı Neo-Selefilik tehlikesinin panzehiri; îmanda, îtikatta, amelde, akıl-nakil dengesinde, düşüncede, fikirde ve fiilde, Ehl-i Sünnet inancıdır. Bu sebeple İslâm âleminin bugünkü hâl-i pür melâlınden kurtulması için Ehl-i Sünnet itikadını Müslüman gönüllerde ve zihinlerde yeniden yeşertmek şartın ötesinde bir mecburiyettir.

İşte içinde bulunduğumuz zaman diliminde Müslüman ülkelerde yaşanan / yaşatılan siyâsî, iktisâdî ve içtimâî problemlerin çözülememesi ve kördüğüm hâline gelmesinin; dînî algılama, anlama ve hayata geçirmede karşımıza çıkan itikâdî, amelî, ahlâkî ve hukûkî pek çok meselenin ve bunların muemalâta yansıyan sonuçlarının ana sebeplerinden birisi -bize göre- Ehl-i Sünnet şuur ve idrakimizin zayıfla/tıl/ması ve yer yer zâyî edilmesidir. Çünkü İslâm Dünya-sındaki kardeşliği yeniden inşa etmenin, mezhebi, kavmî ve fırka

savaşları ile ideolojik çatışmalara mânî olmanın, **“vasat bir ümmet”** hâline gelme bilincini kıyâma durdurmanın, barışın, esenliğin, huzurun, tesânüdün, **“İslâm’ı asrın idrâkine söyletmenin”** yolu ve yöntemi Ehl-i Sünnet inancıdır. Çünkü; din-insan, insan-toplum ve toplum-devlet ilişkisindeki insânî ve İslâmî anlayışı hâkim kılmanın, yoruma hiç kapı açmayan ve akli devreden çıkararak katı sınırları ortadan kaldırmının, din adına teröre geçit vermemenin, her yönden gelişmenin, birlik ve beraberliğin sigortası Ehl-i Sünnet inancıdır. Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde Ehl-i Sünnet inancı ve îtikâdî sâyesinde Müslümanların birliği ve dirliği temin edilmiş ve İslâm Dünyası’nın huzuru hayata geçirilmiştir. Günümüzde karşımıza çıkan yeni problemlerin çözümü ve değişen dünyanın hızına ayak uydurmanın ve yarınla güven içinde bakabilmenin yolu; her türlü aşırıktan ve ufuk darlığından uzak olan, terakkî ve bekâ için yeniden kapılar açıp köprüler kuran Ehl-i Sünnet inancı ve anlayışının zihinlerde ve gönüllerde yeniden hükümran olmasıyla mümkündür. Çünkü Ehl-i Sünnet anlayışı, -baştan beri izah etmeye çalıştığımız gibi- sâdece bir fırkanın, alâlâde bir mezhebin, keskin bir meşrebin, tarikatin, ekolün, kliğin, grubun, hizbin, cemaatin adı değil, ümmetin büyük çoğunluğunun yürüdüğü İslâm’ın ta kendisi ve medeniyetimizin ana caddesidir. İtidâl ile yürüyen, **“vasat ümmet”** olma Nebvî emrini yerine getiren, Sahâbe-i Kirâm arasında ayırım yapmayı hepsine muhabbet besleyen ve görüşlerinden istifâde eden Ehl-i Sünnet anlayışı; **“Ehl-i Kible tekfir edilemez”, “Tenzili inkâr etmedikçe te’vilin inkârı küfür sayılmaz”, “Amel îmandan bir cüz eğıldir”, “Günahkâr bile olsa, inançlı her mü’minin ardında namaz kılabilir”** diyen ve böyle nice altın prensipler ve evrensel düsturlarla dün olduğu gibi bugün de ve yarın da Müslümanları yeniden birleştirip bütünleştirecektir. Çünkü Selefi / Vehâbi terör örgütlerinin ve bunların siyasal uzantılarının **“din adına(?)”** kendi gibi düşünmeyen Müslümanlara saldırı ve giriştiği kanlı katliamları önleyecek, Ehl-i Kible’yi sevmeyi mü’minler arasında temel ilke hâline getirecek idrâk ve anlayışın merkez üssü Ehl-i Sünnet îtikâdîdir. İngilizlerin iki asırdır yapmaya çalıştıkları ve büyük me-

safe aldıkları “**Din mihraptan yıkılır**” stratejisini boşa çıkarmanın yolu Ehl-i Sünnet îtikâdını yeniden bütün Müslümanların yürüdüğü ana cadde hâline getirmekten geçmektedir. İslâm dünyasında Ehl-i Sünnet îtikâdının bu ana caddesini yeni baştan inşâ ve ihyâ etmenin yolu da Hanefî - Mâtürîdî çizgisindeki lastik huylu olmayan hukuk modelini; kişiye, zamana, mekâna ve makâma göre değişmeyen toplumsal adâlet fikrini, akıl-nakil dengesiyle şekillenen îtikat anlayışını ve Müslümana münhasır ahlâkî duruşunu hem fert, hem cemiyet, hem ümmet, hem millet, hem de devlet nâzarında yeniden hâkim kılmaktan geçer / geçmektedir / geçecektir.

Zâten, geçmişte kurduğumuz kadim İslam Medeniyeti'nin inşâsının ana omurgasını ve farklılıklarla bir arada yaşama tecrübemizin temelini Hanefilik ve Mâtürîdilik fıkıh ve îtikâdî oluşturmuştur. İmparatorluk tecrübemiz, büyük ve farklı toplulukları yönetme becerimiz bu iki ekolle mümkün hâle gelmiştir. İslâm düşüncesinin büyük bir medeniyete kavuştuğu bu topraklarda köz hâlinde duran medeniyet ateşimizin yeniden yanması ve yeniden canlanması için, Hanefî-Mâtürîdî-Yesevî çizgisinde gönül gönüle ve omuz omuza yürümemiz ve Ehl-i Sünnet anlayışının ilim ve irfan birlikteliğini tekrar ihyâ etmemiz gerekir. Çünkü İbn-i Hâldun'un dediği gibi; “**Su nasıl suya benzerse bir milletin geleceği de geçmişine benzer.**” Tarihi serencâmımız ve mâzide yaptıklarımız ortada olduğuna göre, bizim Ehl-i Sünnet anlayışından ayrılmadan ortaya koyacağımız duruş, idrâk ve şuur da gelecekteki yeniden yükselişimizin ispat ve teminatıdır. Şehzâde Ahmed Efendi Hazretleri(k.s.)'nin odasında asılı duran Osmanlı haritasında yazıldığı gibi; “**Sen istersen tekrârı hayâl değildir.**” Dün yaptıklarımız yarın da gerçekleşir, yeter ki bu inancımızı, îmanımızı, îtikâdımızı ayakta tutalım ve Ehl-i Sünnet yolunda yürümeye devam edelim. Çünkü bu yolun varacağı menzil bizi yeniden medeniyet tasavvurunu hayata geçirmeye ve İslâm medeniyetini yeniden ihyâya götürülecektir / götürür.

Nefsin kemâle erdiği şu âhir zamanda insanoğlunu ebedî kurtuluşa erdirecek olan yol; hiç yanılmayan ve yanılmayan, mü'minle-

ri “**sırât-ı müstakîm**” üzere yürüten, ölçüsü Kur’ân-ı Kerîm, Sünnet-i Seniyye, Ashâb-ı Kirâm’ın uygulamaları, İcmâ-i Ümmet ve Kıyâs-ı Fukuhâ olan, İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe(k.s.)’nin fikhî ve îtikâdî temellerini attığı Ehl-i Sünnet yoludur. Ehl-i Sünnet Yolu, Sahâbe-i Kirâm’ın; “**Kurtuluşa erenler kimdir? Ya Rasulallah!**” diye sorduğu soruya Allah Resûlü(s.a.v.)’nün cevâben; “**Onlar Benim ve Ashâbımın gittiği yoldan gidenlerdir.**”¹⁵¹ buyurduğu “**fırka-i nâciye**”¹⁵²’nin yürüdüğü yoldur.

Batı’nın İslâm dünyasına hükümrân olması için çalıştığı Hâricî mantığına dayalı İslâm anlayışını önlemenin de, dünkü ehl-i bid’at fırkaların yeni kimliklerle arz-ı endâm etmesine mânî olmanın da, “**Kur’ân Müslümanlığı**” ambalajındaki “**Peygambersiz İslâm’ın**” mü’minleri ifsât etmesinin önüne geçmenin de, Türk Milleti üzerinden asırlardır İslâm’a saldıran “**Olimpos’un veletlerini**” bugün yapılan Haçlı Seferi’nde bir kere daha mağlup etmenin yolu da, yöntemi de “**Hira’nın Evlâtları**”nın yüreğine Ehl-i Sünnet îtikadını yeni baştan ihyâ ve inşâ etmekten geçmektedir / geçecektir / geçer.

Bu konuda da Prof. Dr. Hilmi Demir Hoca çok önemli tespitlerde bulunmuş ve Müslümanların kulaklarına küpe olması için de şu uyarıları yapmıştır: “On dört asırdır bize kadar gelen İslam anlayışının ana akımını temsil eden Sünniliğin makul, kapsayıcı, farklılıklara karşı hoş görülü dili eridikçe, toplumda uçlarda kalması gereken, marjinal görüşler merkezi işgal etmeye başladı. İslami bilimler hiyerarşisi yerini ideolojik, siyasi akımların günü birlik manifestolarına bıraktı. Derinliği olmayan, metafizik gerilimden uzak, hukuk ve usul bilgisinden yoksun, hikmetsiz ve irfansız ideolojik söylemler güneşin ilk yakışında sararıp solmaya, kurumaya ve biçilip atılmaya mahkûmdurlar. Nitekim öyle de oluyor, yüzyıldır statüko adına eleştirilen, pasifizmle suçlanan, ‘**mezhepçilik**’ diye yerlere vurulan Sünniliğin yerine, sokağı işaret eden, eylem çağrısı yapan

151 Süyûtî, *Câmiûş-Sağîr*, III, 3292; Tirmizî, İman, 18

152 İbn-i Mâce, Fiten, 17

söylemler hiçbir meselemizi çözebilmiş değiller. Türkiye’de Müslüman ve muhafazakâr çevre Sünniliğe sırtını döndükçe, Arap dünyasından çıkan radikal akımlar ve Selefilik, ‘**Ehl-i Sünnet müdafaası**’ adına kendi aşırı yorumlarını ana akım hâline getirecek operasyonlar çekiyor. Bastıkları binlerce kitapla Anadolu’nun masum gençlerini Ehli-Sünnet adı altında Selefilige davet ediyorlar. Bir yanda Sünnilik adına yayılan kara propaganda bir yanda da Sünniliğin altını oyan radikalizm tehdidi... ..Sünnilik konusunda en temel yanlışı düzeltmekle başlayalım. Sünnilik asla bir mezhep değildir. Bu yüzden Sünnilikten konuşan birinin mezhepçilikle suçlanması kadar anlamsız bir iddia olmaz. Sünnilik tarihsel süreç içerisinde mezheplerin kurumsallaşması ve Müslümanların ortak rızasını kazanması ile oluşmuş bir yapıdır. Bu yapı âdeti bir mezhepler konfederasyonu gibidir. Sünnilik dört fıkıh mezhebi (Hanefilik, Malikilik, Şafilik ve Hanbelilik) ile iki kelimeli mezhebinden (Eş’arilik ve Matüridilik) oluşan büyük bir çatı kimliği temsil eder. Dolayısıyla Sünnilik dendiğinde aklımıza bir mezhep değil bir üst-meta söylem gelmelidir. Demek ki bilmemiz gereken en temel, birincil bilgi: Sünnilik bir mezhep değildir. Mezhepçi olan Sünni olamaz. Sünnilik daha çok Şiiliğin karşısında konumlanmıştır. Bunun sebebi ise Şiilik ile Sünnilik arasındaki siyasi egemenlik kavgasıdır. Şiilik itikadi ya da fıkhi bir mezhep olmaktan daha çok siyasi bir mezheptir. Müslümanların yönetimini kendi tekelinde gören ve bunu itikadileştiren bir iddiaya sahiptir. Problem ‘**Bizi kim yönetecek?**’ sorusuyla ilgilidir. Sünnilik için bizi kim yönetecek sorusunun çok fazla önemi yoktur. O iktidar alanını Müslümanların reyine bırakır. Tarihsel şartlar da bunu doğrular. Sünni siyaset anlayışında önemli olan bizi kimin yönettiği değil nasıl yönettiğidir. Sünnilik tekfirci ve dışlayıcı değil kapsayıcıdır. Sünnilik kendi içinde birçok farklı mezhebin görüşlerinin kendi şartları içinde isabetli olabileceğini kabul eden bir çoğulculuğa sahiptir. Son olarak yine Sünniliğin kurucu bir metni olarak kabul etmemiz gereken Hakîm es-Semerkindî’nin Sevadu’l-Azam metninde dördüncü meselede zikredilen Ehli-Sünnetin ahlaki bir özelliğini hatırlatmak isterim. ‘**İnsanların günahlarını onlara bırakın**’, yâni Müslümanlar

olarak birbirinizin günahını araştırmak için yarışmayın. **‘İnsanları adalete davet edin, aşırılıktan, arzularınızın sınırsız isteklerinden kaçınm.’** demek ki Sünnilik ne kuru bir hukuk ne de sadece bir akaid meselesidir. Sünnilik ahlaki bir tavır ve toplumsal bir adalet fikridir.”¹⁵³ “Osmanlıya karşı isyan eden Vehhabi-Selefilik Sünni dünyanın tarihin gerisinde bıraktığı Hâricî tekfirciliği yeniden hortlattı. İbn Abidin **“Reddü’l-Muhtar”** adlı eserinde Vehhabileri tanımlarken ne kadar haklı olduğunu bir kez daha anlıyoruz: **‘Vehhabilik, Necd çöllerinde meydana çıkıp Harameyn’i almışlardır. İbâdetlerinin Hanbeli mezhebine göre olduğunu söylüyorlar. Fakat kendilerinin Müslüman olduğuna inanıp, kendilerine muhâlif olanların müşrik olduğuna inanmaktadırlar. Bundan dolayı Ehl-i sünneti ve Ehl-i Sünnet âlimlerinin öldürülmesini mübah görürler.’** Küfür ve şirki bir inanç olarak gören ve amellerdeki benzerlik ve ek-siklikten dolayı bir Müslümanı tekfir etmeyen Sünniliğe ve Osmanlıya karşı çektikleri tekfir ateşi sönmeden yaşamaya devam ediyor. Sünni gelenek ve formlar, Sünni dünyada Vehhabilikle başlayan ve daha sonra başka **‘İslâmcı’** hareketlerle temsil edilen köklere dönüş veya Asr-ı Saadet’e dönüş mitosuyla yerle bir edildi. Sünni dünyanın eğitim kurumları yerini mezhepler üstü din öğretimine ve Selefilığe terk etti. İslam dünyasında Mekke’den Kahire’ye, İstanbul’dan İslamabad’a kadar artık eğitim kurumlarında Sünniliğin kurucu metinleri ve akaid prensipleri değil, Siyasal ideolojilerle melezleşmiş yeni inanç metinleri okutuluyor. Ehl-i Sünnetin yerine ikame edilen yeni inançlar, fırkalar, radikal selefi akımlar siyasi hesaplaşmalarını din ve Allah adına görmeye başladılar. Kendilerinden olmayanı Müslüman görmeyerek, tekfir ederek canlarına, namuslarına ve mallarına tasallut etmek için bahaneler uyduruyorlar. Suriye maalesef uyuyan Hâriciliğin yeniden uyanmasını sağladı. İslam milleti üstünde bir hayalet gibi dolaşan bu Hâricî zihniyet kendinden olmayanı Müslüman görmeyerek büyük bir iç çatışmanın fitilini ateşledi. Siyasetin

153 Prof. Dr. Hilmi Demir, Temel Yanlılara Cevaplar - Sünnilik nedir ne değildir? Türkiye Gazetesi, 08.09.2018

ve karşılaştığımız her çatışmanın dilini din diline çevirerek dinî alanı da yozlaştırıyoruz. Dinî alandaki tekfirci dil gençlerimizi ve geleceğimizi kaybetmemize yol açıyor. Kâbe'nin etrafını saran beton, ruhlarımızı esir alıyor. Ehl-i Sünnetin bizi millet yapan dokunuşlarına yeniden ihtiyacımız var.”¹⁵⁴

Bidâyetten beri ifâde ettiğimiz üzere fikhî ve itikâdî hak mezheplerin ortaya çıkmasındaki temel sebep; müteşâbih âyetlerdeki kelimelerin farklı mânâlara gelmesi, bâzı hadislerde geçen ifâdelerin değişik yorumlara müsâit olması, aynı meselede başkaca rivâyetlere dayanan hadislerin de bulunması, üzerinde icmâ bulunmayan konularda farklı içtihatların yapılması, dînin özüne ters düşmeyen örf ve âdetlerin tesiriyle farklı fetvâların verilmesidir. Böylelikle Kur'ân ve Sünnette olmayan, üzerinde fikir birliği bulunmayan meselelerde mü'minler için farklı çözümleri kendi içinde barındıran “**mezhepler**” vârolmuş ve bu şekliyle Kur'ân ve Sünnet merkezli samimi ihtilâflar birçok rahmete de vesîle olmuştur. Zaten Allah Resûlü (s.a.v.) de; “*Ümmetimin ihtilâfı rahmettir.*”¹⁵⁵ buyurmuşlardır. “**Kur'ân, Sünnet, Ashâb-ı Kirâm'ın uygulamaları, İcmâ, İctihat ve Kıyas**” ölçüleri içinde hareket eden mezheplerin varlığı nasıl rahmetse, bu ölçülerden uzaklaşıp işin içine ihlâs ve samimiyetten uzak siyâset, şahsî çıkarlar, kavmiyetçilik, taklitçilik, taassup vs. girdiğinde mezhep ayrılığı “**mezhepçiliğe**” dönüşmekte, bu da son derece zararlı sonuçlar ortaya çıkmakta ve ne yazık ki, oluşması gereken rahmet de -ehl-i dalâlet firkalarının yaptıkları gibi- tefrikaya, kavgaya, düşmanlığa ve tekfire kadar gitmektedir.

Ne yazık ki İslâm dünyası uzun bir süredir, geleneksel İslâm'a karşı çıkararak “**dînin köklerine dönmek**” adına hareket ettiğini söyleyip Ehl-i Sünnet çizgisinden uzaklaşan, dîni düşüncüyü donuklaştırıp mü'minleri radikal kamplara ayıran neo-selefilik ile terörizmi,

154 Prof. Dr. Hilmi Demir, Sünni Dünya' neden birlik değil? Türkiye Gazetesi, 15.06.2018

155 Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, I, 66, 68

mâsum insanları öldürmeyi ve kendi gibi düşünmeyenleri katletmeyi cihad sayan çağdaş hâricî fırkalar ve Şîa'nın ürettiği radikal akımlar arasına sıkışmıştır. Halbûki İslâm; insan hayatına, hakka, adâlete, meşrûiyete, mâsumiyet karinesine çok büyük değer vermiş ve haksız yere bir kişiyi öldürmenin bütün insanlığı öldürmekle eş anlamlı olduğunu Kur'ân-ı Kerîm'de çok açık bir biçimde; **“Kim bir nefsi, bir başka nefse ya da yeryüzündeki bir fesada karşılık olmaksızın (haksız yere) öldürürse, sanki bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de onu (öldürülmesine engel olarak) diriltirse, bütün insanları diriltmiş gibi olur.”**¹⁵⁶ diyerek ifâde buyurmuştur. Zâten İslâm'ın barış, esenlik dîni ve selâmet yurdu olduğu İlahî Beyan'la bizzat dile getirilmiş ve; **“Ey iman edenler! Hepiniz birlikte barış ve güvenlik sistemi olan İslâm'a girin, şeytanın ardından gitmeyin, zîra o kendisi gözle görülme bile sizin için apaçık bir düşmandır.”**¹⁵⁷ denilmiştir.

Ne hazindir ki, emperyalist güçlerin emellerine hizmet eden etnik ve mezhep merkezli tahrikler sonucu, Ehl-i Sünnet inanç ve îtikadından uzaklaşanlar; ferâsetini, basiretini, kardeşliğini, müsâmahasını, îtidâlini kaybederek birbirini tekfir etmekte ve **“cihat”** yaptıklarını zannederken mankurtaş/tırl/maktadırlar... Ehl-i Sünnet yolundan çıktığı için, egemen güçlerin tezgâhında radikalleştirilip eli kanlı birer terörist hâline ge/tiri/lenler, tekfir siyâsetinin kulu yapılarak din kardeşleriyle savaş/tırl/anlar ve bunun sonucu olarak da; İslâm'ın küffara karşı yücelttiği mukaddes cihad anlayışını **“Müslümanın Müslümanla savaşına”** dönüştürenler İslâm beldelerini katliam, kan, gözyaşı ve zulüm yurduna çevirdiğinin farkına bile var/a/mamaktadırlar...

Bu sebeple İslâm Dünyası; Şîa ve Vehhâbilik gibi Edille-i Şer'iyeyi temel almayan, ümmet şuuru bulunmayan, insanlığa rahmet ve umut muştuları taşımayan, hikmet, estetik, felsefe, metafizik,

156 Mâide, 5/32

157 Bakara, 2/208

entellektüel boyutlarından yoksun ve medeniyet tasavvuru olmayan; hiddeti, şiddeti, tekfiri, insanlık dışı saldırıları metot olarak kullanan bu iki hoyrat el ve türevleri tarafından perişan edilmektedir. Doğru yolun bu iki sapık kolu; “**Âlemlere rahmet olarak gönderilen**” Allah Resülû(s.a.v.)’nün insanlığa dünya ve âhret saâdeti sunmak için tebliğ ettiği İslâm’ı hiçbir şekilde temsil etmemiştir / etmemektedir. İslâm’ın bağına hançer vurmak için Haçlı tezgâhında şekillendirilen ve güçlendirilen bu iki hoyrat el; iki bir yandan gönül fethini, güzelliklere ulaşmayı, insanların dünyasını ve ukbâsını gül bahçesine çevirmeyi esas alan İslâm’ın Ehl-i Sünnet anlayışı zayıflatılmaya, kısırlaştırılmaya ve ortadan kaldırılmaya çalışılırken, öbür yandan da “**radikal İslâmcı ideolojiler**”, ehl-i bid’at bâtinî îtikatlar ve bunların yaz/dır/dığı ve pek çok dile tercüme edilen sözde bir takım “**dîni kitapları**” (!) marifetiyle saf ve temiz mü’minler de ifsâd edilmektedir. Şöyleki; Tahran’da, Şimâlî Afrika’da, Hindistan’da yazılan / yazdırılan ve son elli- altmış yıldır ülkemizde de çok okunan / okutulan Selefî / Vehhâbî anlayışlı ya da Şiâ düşünceli tercüme “**din kitapları**”; ne yazık ki “**İslâm**”ı “**isyân ideolojisi**”ne dönüştürmek adına bu toprağın insanların da -sâfiyâne niyetlerle kapıldıkları bu İslâmî (!) akımların etkisiyle- Ehl-i Sünnet çizgisinden uzaklaşmaya başladığını üzülerek görmekteyiz. Bu tercüme yayınlar, insanımızı köklerinden, geleneğinden, medeniyet anlayışından ve tarihî tecrübelerinden koparmaya başlamış, bu siyâsî-stratejik sürecin sonunda ise ulemâ değil teologlar, din âlimi değil ideologlar ortaya çıkmıştır. Bu “**ideolog teologlar**”ın rahlesinde yetişen ve Ehl-i Sünnet inancından uzaklaşan gençlerin dimağlarında ise; îtikâdî eksiklikler, rasyonalist aşırılıklar, felsefî sapkınlıklar, siyâsî ve ideolojik fantezi ve yanlışlıklar filizlenip “**Geleneksel İslâm**”a karşı çıkarken, new zuhur Selefî fikirlere ve siyâl İslâmcılık denilen dîni ideolojileştirme serencamına yönelmeye başlamış ve hâl böyle olunca da; “**dindar**” değil “**dîni dar**” ya da “**kindar**” İŞİDvâri ya da mezhepsiz, nesiller türettilmişir... “**Allah yolunun divânesi**” olan “**Mâsum Anadolu**”nun “**saf çocuklarını**”; ABD’ye uşaklık yapan Paralel Dincilerin, “**Dine hizmet**” adına ne hâle düşürdükleri de ayrı bir yürek yaramızdır...

Ne yazık ki son dönemlerde Türkiye dâhil İslâm Dünyası'nda Ehl-i Sünnet itikâdî iç ve dış hücumlarla zayıflatılırken, dîni düşünce ve hayatta Neo-Seleflilik / Vehhâbilik hâkim olmaya başlamıştır. Şu hususu açık olarak ifâde etmemiz gerekirse; 21. yüzyılda hem İran merkezli mezhep ve rejim ihrâcının, hem de Batı destekli ve Suud merkezli Neo Selefi-Vehhâbî ideolojisinin üzerine inşa edilen din (!) temelli iki jeopolitik küresel proje, hem hâkimiyet mücadelesinde, hem de Ehl-i Sünnet itikadının zayıflatılması istikametinde önemli iki enstrüman olarak kullanılmıştır / kullanılmaktadır. Tahran rejiminden destek alan teröriste Şiî gruplar ile Suudî Arabistan'ın temsil ettiği Vehhâbî din anlayışı ve Riyad'dan finanse edilen Neo-Selefi terörist örgütlerin İslâm dünyasını ne hâle getirdiği ve insanların gözünde ve gönlünde İslâm imajında ne büyük yıkımlara yol açtığı âşikârdır. Ve ne hazindir ki İslâm diyarları; birisi “**Allâhu Ekber!**” diye kafa keserken, diğeri de Kelime-i Şahâdet getirerek son nefesini veren insanların yurdu hâline gelmektedir, getirilmektedir, getirilmiştir...

Bütün bu ehl-i bid'at ve ehl-i dalâlet akımlar ile bunların yeni versiyonları karşısında yer alan Ehl-i Sünnet yolu; aşırılığa kapı aralamayan, ifrat ve tefrite geçit vermeyen, Ehl-i Kible'yi tekfir etmeyen ve Edille-i Şer'iyye çerçevesinde şekillenen bir rahmet ve uhuvvet otağıdır. Sınırlarını Kur'ân, Sünnet ve Ashâb-ı Kirâm'ın uygulamalarının çizdiği Ehl-i Sünnet Yolu bir mezhep değil, içinde birçok hak amelî ve itikâdî mezhep bulunan ve itidâli bırakmayan “**sevâd-ı âzâm**”ın, yâni Müslümanların büyük çoğunluğunun “**sırat-ı müstakim**”¹⁵⁸ üzere yürüdüğü büyük bir ana caddenin adıdır.

Ehl-i Sünnet yolu; câhilî çekişmeye, cidale, kan dökmeye, bölünmeye, parçalanmaya, her türlü asabiyyete geçit vermeyen; kardeşliği, huzuru, adâleti, ilmi, irfânı, sevgiyi, edebi, müsamahayı, affi, birliği, berâberliği temel düstur edinen bir fikhî ve itikâdî anlayışın ta kendisidir.

Ehl-i Sünnet yolu; kuşatıcılık, çoğulculuk, tecdîd, terâkkî ve îtidâl çizgisinde yürüyenlerin; hikmet, muhabbet, meşveret, müsâ-maha, tesânüt, kardeşlik, barış, esenlik, tezekkür, tefekkür, tedeb-bür, teemmül ve teakkul ikliminde kemâle eren inanç kimliğimizin ve medeniyet inşâ etme ideâlizmimizin merkez üssüdür.

Ve Prof Dr. Hilmi Demir Hocamızın; irfânî bir tefekkür, kadim bir medeniyet perspektifi ve engin bir tarih şuuruyla kaleme aldığı “**Sünniliğin Ne İdügünün Beyânıdır**” başlıklı makâlesinde ortaya koyduğu çok önemli teşhis, tespit ve tekliflerini de sizlerle paylaşmak istiyorum:

“Sünnilik, bir mezhep değildir. Sünnilik **“Ehl-i Kible tek-fir edilmez”** ilkesiyle Müslümanları bir arada tutan barışın dilidir. Sünnilik, **“Günahlar sebebiyle bir Müslüman İslâm’dan dışla-namaz”** ilkesiyle farklılıklarımızı ve eksikliklerimizi hoş görmenin adıdır. Sünnilik; Makasıd-ı Şeriatın en temel görevinin, **“Canın, Di-nin, Aklın, Malın, Neslin, Adaletin ve Alemin kozmik düzenin korunması”** olduğunu söyleyen Nizam-ı Alem Ülküsü’dür.

Sünnilik; İmâmı Azam Ebu Hanife’nin, İmâm-ı Mâturîdî’nin / İmâm-ı Eş’arî’nin fikir dünyası üzerine kurulan Medeniyetin adıdır. Sünnilik; Hoca Ahmed Yesevî’nin, Nakşibendi Hazretleri’nin, Şey-hi Ekber İbn Arabî’nin, Mevlânâ’nın, Hacı Bektaş Veli’nin ruhuyla her daim canlı kalan Anadolu’nun ruhudur. Sünnilik; Alparslan’ın, Selahaddin Eyyübî’nin, Osman Gazi’nin, Fatih Sultan Mehmed’in, Kanuni Sultan Süleyman’ın, Abdulhamid’in elinde tuttuğu sancağın adıdır.

Sünnilik; bir din değildir, dinin anlaşılması ve yaşanması için bu ümmetin ulemâsının içtihadıyla oluşturduğu bin yıllık yolun adıdır. Sünnilik; bir din değildir, doğrudur. Ama Sünnilik o dînin na-sıl yaşandığının adıdır. Dînin ayrılmaz parçasıdır. Çünkü Sünnilik; Hanefiliktir, Şâfiliktir, Mâlikiliktir, Hanbeliliktir. Eğer Sünnilik yoksa namazı, zekâtı, abdesti, kurbanı hangi din üzere icra edeceğiz?

Sünniliği bir mezhep gibi göstermek, Sünniliği çatışmanın tarafı olarak suçlu ilan etmek bin yıldır kurulan Ehl-i Sünnet çatısını yıkmak anlamına gelecektir. Elimizin tersiyle bin yıllık bir tecrübeyi, geleneği, mirası, medeniyetimizin kadim köklerini yok ettiğimizin farkında mıyız? Bu çatıyı yıkmaya uğraşanlar Ortadoğu'da Müslümanların birbirlerini nasıl tekfir ettiklerine bakarak ders çıkarmalıdır.

Bu gün sorun Sünnilikte değildir, Ehl-i Sünnet'in kuşatıcı, farklılıkları koruyan üst kimliği ve sulh dilinin yerini alan dışlayıcı, ötekileştirici, mezhepsizlik üzerine kurulan radikal din söylemleridir. Hedef almanız gereken Sünnilik değil; bu radikal söylemlerin beslendiği, şiddeti dinî bir ideoloji olarak kullanan siyasal dinî örgütlerdir. Bu örgütlerin hiç biri Sünnilikten beslenmemekte, tam aksine Sünniliğin boşalttığı alanı dolduran çağdaş radikal söylemlerden beslenmektedirler. Bu gün Suriye'de çatışan gruplar Mâtürîdî ya da Eş'arî geleneğinden beslenmiyorlar, tam aksine bu gelenekleri din dışı ilan ediyorlar. Onların hiç birinden bu âlimlerin adını duydunuz mu?

Bize Mezhepler üstü bir din anlayışını dayatanlar, çatışmanın ancak böyle çözüleceğini söyleyenler, aslında yüzyıldır radikal dinî söylemlerin zaten mezhepler üstü bir din anlayışı geleneğinden beslendiğini bile bile görmezden geliyorlar. Bu coğrafyada Sünniliği küçümsedikçe, onu aşağıladıkça, onunla bağlarımızı zayıflatıkça şiddeti kutsayan radikal dinî hareketlere yol vermiş oluruz. Anadolu'da Sünniliği çatışmanın tarafı göstererek, gençlerinizi bin yıllık İslâm geleneğinden uzaklaştırarak, onları bu topraklara âit olmayan yabancı, öldürmeye ve yok etmeye ayarlanmış bir din anlayışına doğru itmiş oluruz."¹⁵⁹

Hâsıl-ı kelâm, Müslümanların bugünkü hâl-i pür melâli-ni ortadan kaldırmanın; yeniden İslâm kardeşliğini tesis etmenin,

159 Prof Dr. Hilmi Demir, Sünniliğin Ne İdügünün Beyanıdır, www.turkocaklari.org.tr. 10.04.2015.

tekrar siyasetinden kurtulmanın; çatışmaya, gözyaşına, kana, teröre son vermenin, birlik ve beraberlik oluşturmanın, yeni baştan İslâm medeniyetini inşa ve ihyâ etmeye çalışmanın, İslâm Dünyası'nda yaşanan her türlü olumsuzluğa dur demenin; fikrî, itikâdî, felsefî ve ideolojik savrulmaları önlemenin ve akıl-nakil dengesini yeni baştan tesis ederek her türlü olumsuzluğa çözümlerin ilk adımı Ehl-i Sünnet itikâdını güçlendirmektir.

Şîa ve Neo-Selefilik / Vehhâbilik gibi fırkaların kutuplaştırma ve çatışma potansiyelini ve radikal akımların İslâm'ı terörize etme, Müslümanları terörist gösterme ameliyelerini boşa çıkartmanın, Batılı güçlerin ve onların içimizdeki işbirlikçilerinin kurduğu şeytânî plânları, küresel tezgâhları önlemenin ve yeniden İslâm Medeniyeti'ni inşa ve ihyâ etmenin bir tek yolu vardır o da Ehl-i Sünnet inancını kuvvetlendirmektir.

Baştan beri ifâde ettiğimiz bütün gerçekler ve İslâm Dünyası'nda yaşanan gelişmeler dolayısıyla şunu bir kere daha vurgulamamız gerekir ki; Ehl-i Sünnet itikadının ihyâsına bugün her zamankinden çok daha fazla muhtacız. Çünkü Müslümanların bugün yaşadığı problemlerin ana sebeplerinin başında Ehl-i Sünnet yolundan ayrılmak gelirken; sıkıntılarımızın çözümü ve dertlerimizin devâsı da; feyzini Kur'ân ve Sünnet'ten alan, bilgi, hikmet ve irfanla yoğurularak barış dilini kuran, itidâl çizgisinden ayrılmayan, farklılıkları bir arada tutan, cümle mü'minleri kuşatan ve bütün insanlığı kucaklayan Ehl-i Sünnet inancını yeniden Müslüman zihinlere ve gönüllere hâkim kılmaktan geçmektedir.

Netice olarak şunu söylememiz gerekir ki; İslâm Dünyası'nın derdi de, dermânı da, kendi içinde saklıdır. Derdimiz Ehl-i Sünnet'ten uzaklaşmak, dermânımız ise Ehl-i Sünnet itikâdını tahkim etmektir. Bu hâli ne de güzel ifâde ediyor Niyâzî Mısıri;

***“Derman arardım derdime, derdim bana dermân imiş
Bürhân sorardım aslıma, aslım bana bürhân imiş...”***

GÖNÜL MAHZÛN, DİL MAHZÛN

Her nefis ölümlüdür, bir gün emr- i Hak gelir,
Takdir- i lâhî'dir, ecel muhakkak gelir,
Kimine vuslat olur, kimine firâk gelir,
 Hüzünlü gönüllerin bahtına hicrân düşer;
 Bir melâl denizinde kalpler perişân düşer...
Sıradağlar misâli Kiyâma durur hasret,
Biter **“dünya sürgünü”**, hitâma erer gurbet,
Süzülür kirpiklerden damla damla muhabbet,
 Zamanın sinesine gözyaşı düğümlenir,
 Bir vedânın ardından, **“Boş kaldı mihrap”** denir...
Göklerden nûr yağarken O'nun cenâzesine,
Duâlar eşlik etti Mâverâ'nın sesine,
“Rahmet buharı” dendi semânın bûsesine,
 Yalın kılıç bir sevdâ çekilince kınından,
 “Yedi Ocak” tutuştu bir gönül yangınından...
Rehber oldu herkese yaşadığı hayatla,
Bir ömrü tamamladı nasihatla, irşatla,
Cennet içre yürüdü nûranî bir kanatla...
 Gönüller O'na müştâk, sineler O'na meftûn,
 Yaktı hicrân ateşi; gönül mahzûn, dil mahzûn...
Tasavvuf halkasının **“Gül”** yüzlü pîriydi O,
Târiflere sığmayan müstesnâ biriydi O,
Hem **“Nakşi”**, hem **“Halveti”**, hem de **“Kâdiri”**ydi O,
 O **“mürşid- i kâmil”**di, bu toprağın nûruydu;
 O Yozgat'ın gurûru, kalplerin sürûruydu...
Hâlimizi târife kalmadı dilde tâkat,
Kadrini bilemedik **“Efendi”**nin, biz **“Heyhât!”**
Ay yandı, **Güneş** yandı, yandı bütün kâinât..
 ‘Geceye göz ekleyen’ bir **‘kutbu’** kaybettik biz,
 Ve şimdi öksüz kaldık, zâten **Gül Yetimi’**yiz...

9 Ocak 2002
Dr. Mehmet GÜNEŞ

